

## **Perhe-eläkeselvitys**

---

# **TYÖELÄKEJÄRJESTELMÄN PERHE-ELÄKETURVAN KEHITTÄMISVAIHTOEHTOJA**

työ

# KUVAILEHTI

Julkaisija	Päivämäärä
Sosiaali- ja terveysministeriö	7.4.2017
Tekijät	Toimeksiantaja
Työeläkejärjestelmän perhe-eläketurvan kehittämismuutosten arvioinnin työryhmä	Sosiaali- ja terveysministeriö
	HARE-numero ja toimeksiantamispäivä

## Muiston nimi

Perhe-eläkeselvitys – Työeläkejärjestelmän perhe-eläketurvan kehittämismuutosten

## Tiivistelmä

■ Työmarkkinoiden keskusjärjestöjen vuoden 2017 eläkeuudistussopimukseen perustuva työryhmä on selvittänyt työeläkejärjestelmän perhe-eläketurvan kehittämis- ja ajanmukaistamismuutosten. Työryhmä on raportissa kuvannut lakisääteisen perhe-eläkejärjestelmän kehitystä ja nykytilaa sekä perhe-eläkkeitä koskevaa lainsäädäntöä, leskeneläkkeiden ja lapseneläkkeiden määrää, kestoja ja tasoa sekä perhe-eläkejärjestelmän kustannuksia. Lisäksi raportissa on vertailtu Pohjois- ja Keski-Euroopan maiden perhe-eläkejärjestelmiä ja tarkasteltu perherakenteiden kehitystä ja muita yhteiskunnallisia muutoksia Suomessa.

Selvitysten pohjalta työryhmä on luonnostellut erilaisia vaihtoehtoja työeläkelakien perhe-eläkejärjestelmän kehittämiseksi. Tässä raportissa on jatkovalmistelun tueksi esitelty kolme erilaista mallia, joissa on yhdistelty erilaisia kehittämismuutosten vaihtoehtoja. Kaikille malleille on yhteistä, että perhe-eläke-etuuksia pyritään kohdentamaan nykyistä enemmän lapsille ja lapsiperheille lapseneläkkeen pääteikää nostamalla, ulottamalla leskeneläkkeen maksaminen avopuolisolle, jos perheessä on alaikäisiä lapsia ja leskeneläkeosuuden maksaminen lapsille, jos leskeneläkkeeseen oikeutettua leskeä ei ole. Leskeneläkkeiden keskeisin tavoite tulevaisuudessa olisi, että leskeneläkkeellä helpotettaisiin sopeutumista edunjäntäjän kuoleman johdosta muuttuneisiin olosuhteisiin. Määräaikaisen leskeneläkkeen yhteydessä on pohdittu vaihtoehtoa vapaaehtoisesta yhteisannuutetusta, jossa kertynyttä eläkeoikeutta voitaisiin jakaa puolison hyväksi. Tällä puoliset voisivat kompensoida leskeneläkkeen keston lyhentämistä. Eri mallivaihtoehtoilla pyritään myös perhe-eläkejärjestelmän yksinkertaistamiseen, esimerkiksi leskeneläkkeen vähentämismäärästä luopumisella tai sen muuttamisella ja leskeneläkkeeseen liittyvistä ikärajoista luopumalla.

Kaikissa mallivaihtoehtoissa on huomioitu muutosten voimaantulo siten, että maksussa oleviin eläkkeisiin muutos ei vaikuttaisi.

## Asiasanat

perhe-eläke, leskeneläke, lapseneläke, työeläkejärjestelmä

Sosiaali- ja terveysministeriön  
raportteja ja muistioita 2017:19

Muut tiedot  
[www.stm.fi](http://www.stm.fi)

ISSN-L 2242-0037  
ISSN 2242-0037 (verkkojulkaisu)  
ISBN 978-952-00-3870-0  
URN:ISBN:978-952-00-3870-0  
<http://urn.fi/> URN:ISBN:978-952-00-3870-0

Kokonaissivumäärä  
105

Kieli  
suomi

## PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Datum
Social- och hälsovårdsministeriet	7.4.2017
Författare	Uppdragsgivare
Arbetsgrupp som utvärderat utvecklingsalternativen för familjepensionsskyddet inom arbetspensionssystemet	Social- och hälsovårdsministeriet
	Projektnummer och datum för tillsättandet av organet
Rapportens titel	
Familjepensionsutredning – Utvecklingsalternativ för familjepensionsskyddet inom arbetspensionssystemet	
Referat	
<p>■ En arbetsgrupp som baserar sig på arbetsmarknadens centralorganisationers uppgörelse om pensionsreformen 2017 har utrett alternativen för en utveckling och modernisering av familjepensionsskyddet inom arbetspensionssystemet. I en rapport har arbetsgruppen beskrivit det lagstadgade familjepensionssystemets utveckling och nuläge, lagstiftningen om familjepensioner samt beloppen, längden och nivån på efterlevandepensioner och barnpensioner samt kostnaderna för familjepensionssystemet. Rapporten innehåller också en jämförelse av familjepensionssystemen i länderna i Nord- och Mellaneuropa samt en granskning av familjestrukturens utveckling och andra samhällsförändringar i Finland.</p> <p>Utifrån utredningarna har arbetsgruppen skissat upp olika alternativ för utveckling av familjepensionssystemet i arbetspensionslagarna. I denna rapport har tre olika modeller presenterats som stöd för den fortsatta beredningen. Modellerna innehåller kombinationer av olika utvecklingsalternativ. Gemensamt för samtliga modeller är att man har försökt rikta familjepensionsförmånerna till barn och barnfamiljer i större omfattning än för närvarande genom att höja slutåldern för barnpension samt utvidga utbetalningen av efterlevandepension till sambor, om det finns minderåriga barn i familjen, och utbetalningen av efterlevandepension till barn, om det inte finns någon efterlevande make som har rätt till efterlevandepension. Tanken är att det centrala målet för efterlevandepensioner framöver ska vara att efterlevandepensionen ska underlätta anpassningen till den förändrade situationen som är en följd av förmånsåldersdöden. I anknytning till den tidsbegränsade efterlevandepensionen har man övervägt alternativet med en frivillig gemensam annuitet, där den intjänade pensionsrätten kan delas till förmån för maken. Med den skulle makarna kunna kompensera avkortningen av efterlevandepensionens längd. Syftet med de olika alternativa modellerna är också att förenkla familjepensionssystemet, till exempel genom att frångå eller ändra minskningsbestämmelsen om efterlevandepension och genom att frångå åldersgränserna för efterlevandepension.</p> <p>I samtliga alternativa modeller har man beaktat ikraftträdandet av ändringarna så att ändringen inte påverkar de pensioner som redan utbetalas.</p>	
Nyckelord	
familjepension, efterlevandepension, barnpension, arbetspensionssystem	
Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2017:19	Övriga uppgifter
	<a href="http://www.stm.fi/svenska">www.stm.fi/svenska</a>
ISSN-L 2242-0037	Sidoantal
ISSN 2242-0037 (online)	105
ISBN 978-952-00-3870-0	Språk
URN:ISBN:978-952-00-3870-0	finska
<a href="http://urn.fi/">http://urn.fi/</a> URN:ISBN:978-952-00-3870-0	
 SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIET	

# SISÄLLYS

1	Johdanto ja tiivistelmä.....	6
2	Perhe-eläkejärjestelmän historia ja tavoitteet .....	12
2.1	Lesken ja orpojen toimeentulo ennen perhe-eläkelainsäädäntöä.....	12
2.2	Perhe-eläkejärjestelmien luominen 1960-luvulla .....	13
2.3	Vuoden 1990 perhe-eläkeuudistus.....	14
2.4	Vuoden 1990 perhe-eläkeuudistuksen jälkeinen aika .....	16
3	Perhe-eläkkeitä koskeva lainsäädäntö ja ryhmähenkivakuutus .....	17
3.1	Leskeneläke .....	17
3.1.1	Työeläkelakien mukainen leskeneläke.....	17
3.1.2	Leskeneläkkeen vähentäminen.....	18
3.1.3	Kelan leskeneläke .....	20
3.2	Lapseneläke.....	20
3.2.1	Työeläkelakien mukainen lapseneläke.....	20
3.2.2	Kelan lapseneläke.....	21
3.3	Tapaturmavakuutusten perhe-eläke.....	21
3.4	Liikenne- ja potilasvakuutuksen perhe-eläke.....	22
3.5	Työntekijäin ryhmähenkivakuutus .....	23
4	Leskeneläkkeet rekisteritietojen valossa .....	24
4.1	Lesket ja leskeneläkkeensaajat.....	24
4.1.1	Leskeneläkkeensaajien määrä.....	24
4.1.2	Leskeneläkkeensaajien ikä .....	25
4.1.3	Lesket, jotka eivät saa leskeneläkettä .....	26
4.2	Leskeneläkkeen taso.....	28
4.3	Leskeneläkkeen vähentämisen vaikutus leskeneläkkeisiin .....	28
4.3.1	Leskeneläkkeen vähentämisen yleisyys.....	29
4.3.2	Eläkkeen vähennyksen määrä .....	30
4.3.3	Arvio nollan suuruiseksi vähentyvien leskeneläkkeiden määrästä tulevaisuudessa.....	30
4.4	Leskien perhetilanne .....	30
4.5	Lakisääteinen kokonaiseläke ja siviilisääty.....	31
4.6	Leskeneläkkeen kesto .....	35
4.6.1	Päätyneiden leskeneläkkeiden kesto .....	35
4.6.2	Elinajanodotteen kehitys .....	36
4.6.3	Alkaneiden leskeneläkkeiden kesto .....	38
4.6.4	Tulevaisuudessa alkavien leskeneläkkeiden kesto .....	38
5	Lapseneläkkeet rekisteritietojen valossa .....	41
5.1	Lapseneläkkeensaajien määrä.....	41
5.2	Lapseneläkkeensaajien ikä .....	42
5.3	Lapseneläkkeen taso .....	43
6	Perhe-eläkkeiden kustannukset.....	46
6.1	Perhe-eläkemeno .....	46
6.2	Arvio perhe-eläkemenon kehityksestä tulevaisuudessa .....	48
7	Perhe-eläketurva Pohjois- ja Keski-Euroopan maissa.....	50

7.1	Työmarkkinoiden rakenne perhe-eläkejärjestelmien taustalla .....	50
7.1.1	Työllisyysasteet .....	50
7.1.2	Osa-aikaisten osuus työllisistä .....	52
7.2	Perhe-eläkejärjestelmien uudistuksia .....	52
7.2.1	Ruotsi 1990 .....	53
7.2.2	Alankomaat 1996 .....	54
7.2.3	Saksa 2001 .....	55
7.3	Perhe-eläkejärjestelmät nykyisin .....	56
7.3.1	Leskeneläkkeet .....	56
	<i>Lakisääteistä eläkettä täydentävät leskeneläkkeet</i> .....	60
7.3.2	Lapseneläkkeet .....	62
7.4	Perhe-eläkkeisiin liittyvä muu turva .....	64
7.4.1	Eläkeoikeuden jakaminen .....	64
7.4.2	Oman eläkkeen vaihtaminen perhe-eläketurvaan .....	65
8	Perherakenteiden kehitys ja muut perhe-eläkkeeseen vaikuttavat yhteiskunnalliset muutokset.....	67
8.1	Perherakenteen muutos .....	67
8.1.1	Perhetyypit .....	67
8.1.2	Avoliitot.....	68
8.1.3	Avoliitot ja avioerot .....	70
8.1.4	Siviilisäätö .....	72
8.1.5	Yksinasuminen.....	72
8.2	Perherakenteiden kehitys tulevaisuudessa .....	74
8.3	Erot miesten ja naisten työurissa ja palkoissa .....	76
8.3.1	Miesten ja naisten työurien kehitys.....	76
8.3.2	Palkkaerot .....	77
8.3.3	Eläkkeiden jakauman kehitys .....	77
8.4	Lastenhoito.....	79
8.4.1	Eläkkeen karttuminen lastenhoitoajalta .....	79
8.4.2	Lastenhoitoaikojen jakautuminen isien ja äitien kesken .....	79
8.5	Perhe-eläke ja perhekäsitys.....	79
9	Arviointia nykyisen perhe-eläkejärjestelmän toimivuudesta .....	82
	Lapseneläkkeet .....	82
	Leskeneläkkeet .....	83
10	Kehittämismuutoksia.....	84
10.1	Johdanto esitettävälle kehittämismuutoksille .....	84
10.2	Kehittämismuutokset ja niiden vaikutusten arviointia .....	85
	Liitteet .....	101

# 1 JOHDANTO JA TIIVISTELMÄ

Sosiaali- ja terveysministeriössä on kolmikantaisesti selvitetty työeläkejärjestelmän perhe-eläketurvan kehittämis- ja ajanmukaistamisvaihtoehtoja. Työ perustuu työmarkkinoiden keskusjärjestöjen sopimukseen vuoden 2017 eläkeuudistuksesta. Selvityksessä käsitellään työeläkelakien mukaisen perhe-eläkejärjestelmän kehitystä ja nykytilaa erilaisista näkökulmista, arvioidaan nykyisen järjestelmän toimivuutta ja esitetään erilaisia vaihtoehtoja perhe-eläkejärjestelmän kehittämiseksi. Selvitys on tarkoitettu materiaaliksi, jonka pohjalta voidaan jatkovalmistella ja tehdä päätöksiä mahdollisista muutoksista perhe-eläketurvaan. Selvityksessä keskitytään lakisääteisen työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeisiin, mutta myös muiden järjestelmien perhe-eläkkeitä on tarvittaessa kuvailtu kokonaiskuvan saamiseksi Suomen perhe-eläkejärjestelmästä.

Selvitystyö on tehty eläkeuudistussopimukseen perustuvassa työryhmässä, jonka puheenjohtajana toimi Heli Backman sosiaali- ja terveysministeriöstä. Työryhmän työhön ovat osallistuneet Antti Tanskanen Elinkeinoelämän keskusliitosta, Jouko Hämäläinen Kunnallisesta työmarkkinalaitoksesta, Sinikka Näätäsaari Suomen Ammattijärjestöjen Keskusliitto SAK ry:stä, Katja Veirto Akava ry:stä, Samppa Koskela Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry:stä, Marjukka Hietaniemi, Suvi Ritola ja Carita Wuorenjuuri Eläketurvakeskuksesta sekä Inka Hassinen, Marko Leimio ja Pasi Pajula sosiaali- ja terveysministeriöstä. Lisäksi selvityksen kirjoittamiseen ovat osallistuneet Janne Salonen, Mervi Takala, Jukka Lampi, Antti Mielonen, Kaarlo Reipas, Hannu Sihvonen, Eeva Puuperä ja Heikki Tikanmäki Eläketurvakeskuksesta.

Työryhmä järjesti valmistelun aikana kuulemistilaisuuden, johon osallistuivat Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry, Suomen nuoret lesket ry, Lastensuojelun Keskusliitto, Monimuotoiset perheet -verkosto, Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry ja Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL. Lisäksi Valtakunnalliset eläkeläisjärjestöt VENK ry toimitti työryhmälle kirjallisen lausuntonsa.

## *Tiivistelmä*

Selvityksen alkuosassa käsitellään lakisääteisen perhe-eläkejärjestelmän kehitystä ja sen nykytilaa. Luvussa 2 on kuvattu perhe-eläkejärjestelmän historiaa ja tavoitteita. Suomen lakisääteinen perhe-eläkejärjestelmä luotiin 1960-luvun lopulla, jolloin perhe-eläkkeet sisällytettiin yksityisten ja julkisten alojen eläkejärjestelmiin sekä kansaneläkejärjestelmään. Ennen perhe-eläkkeitä koskevien lakien säätämistä leskien ja orpojen toimeentulon turvaamiseksi ei ollut yleistä järjestelmää, vaan eri yhteiskuntaluokissa ja ammattiryhmissä oli hyvin erityyppiset mahdollisuudet toimeentulon turvaamiseen elatuksesta vastaavan perheenjäsenen kuoltua.

Työeläkejärjestelmässä perhe-eläkkeiden tarkoituksena oli korvata kuoleman johdosta aiheutuvaa ansiotulon menetystä ja kansaneläkejärjestelmän perhe-eläkkeellä turvattiin perheiden vähimmäistoimeentulo. Molemmissa järjestelmissä perhe-eläkkeisiin sisältyivät alusta alkaen lapseneläkkeet ja leskeneläkkeet, mutta leskeneläkkeisiin oli aluksi pääsääntöisesti oikeus vain naisilla. Vuonna 1990 perhe-eläkejärjestelmiin tehtiin kokonaisuudistus, jossa parannettiin lasten perhe-eläketurvaa, tarkennettiin leskeneläkkeen kohdentumista ja otettiin huomioon lesken omat eläketulot leskeneläkkettä vähentävinä. Myös miesleskille tuli oikeus leskeneläkkeeseen. 1990-luvun jälkeen perhe-eläkejärjestelmään on tehty vain pieniä muutoksia.

Luvussa 3 kuvataan voimassa olevaa perhe-eläkkeitä koskevaa lainsäädäntöä. Nykyisin kuolleen henkilön omaisille voidaan maksaa korvauksia monen eri järjestelmän perusteella. Leski ja lapset voivat saada perhe-eläkettä tai sitä vastaavaa korvausta kansaneläke- ja työeläkejärjestelmästä, tapaturmavakuutuksesta, liikennevakuutuksesta, potilasvakuutuksesta ja työntekijäin ryhmähenkivakuutuksesta.

Työeläkejärjestelmässä perhe-eläkkeet koostuvat lapseneläkkeestä ja leskeneläkkeestä, jota maksetaan avioliitosta tai rekisteröidystä parisuhteesta leskeytyneelle. Leskeneläkkeeseen on oikeus sellaisella leskellä, jolla on tai on ollut yhteinen lapsi edunjättäjän kanssa. Lapsettomalla leskellä leskeneläkeoikeuteen liittyy tiettyjä avioliiton kestoon ja lesken ja edunjättäjän ikään liittyviä edellytyksiä. Leskeneläkkeellä ei ole yläikärajaa, mutta se lakkaa, jos alle 50-vuotias leski menee uudelleen naimisiin. Lapseneläkkeeseen on oikeus alle 18-vuotiaalla lapsella. Lapseneläkkeeseen oikeutettuja ovat edunjättäjän oma lapsi ja adoptiolapsi sekä lesken lapsi ja tämän adoptiolapsi, joka asui edunjättäjän kuollessa tämän ja lesken kanssa samassa taloudessa.

Työeläkejärjestelmässä lesken- ja lapseneläke määräytyvät edunjättäjän ansaitseman eläkkeen perusteella ja perhe-eläkkeen määrään vaikuttaa edunsaajien lukumäärä. Lesken oman ansiotyön perusteella karttunut eläke voi vaikuttaa vähentävästi leskeneläkkeeseen. Leskeneläkettä ei kuitenkaan vähennetä työikäisellä leskellä ensimmäisten kuuden kuukauden ajalta eikä muutoinkaan ajalta, jolloin lesken huollettavana on alle 18-vuotiaita lapsia.

Luvuissa 4 ja 5 tarkastellaan leskeneläkkeitä ja lapseneläkkeitä rekisteritietojen valossa. Vuonna 2015 leskeneläkettä työeläkejärjestelmästä sai noin 256 000 henkilöä. Uusia leskeneläkkeitä alkaa vuosittain noin 13 000, joiden saajista noin 70 prosenttia on naisia. Koska miehet saivat leskeneläkeoikeuden vasta 1990-luvulla, on kaikista leskeneläkkeensaajista miesten osuus vielä pienempi, noin 15 prosenttia. Leskeneläke alkaa keskimäärin vanhempana kuin ennen, vuonna 2015 keskimäärin 74-vuotiaana. On myös entistä yleisempää, että leskeksi jäänyt ei saa leskeneläkettä.

Keskimääräinen työeläkejärjestelmän mukainen leskeneläke vuoden 2015 lopussa oli 532 euroa kuukaudessa. Vuoden 2015 lopulla voimassa olevista eläkkeistä 38 prosenttia oli vähennetty lesken oman eläkkeen perusteella ja 7 prosentilla eläke oli tämän vuoksi vähentynyt nollaan euroon.

Leskien ikärakenteen voimakkaan muutoksen seurauksena leskeneläkkeiden kesto on pidentynyt. Vuonna 2015 päättyneitä leskeneläkkeitä oli maksettu keskimäärin runsaat 17 vuotta. Neljäsosa naisten leskeneläkkeistä oli ollut maksussa yli 27 vuotta. Leskeneläkkeiden keston arvioidaan lyhentyvän tulevaisuudessa, kun leskeksi tullaan yhä vanhempana ja eliniän kasvu hidastuu.

Työeläkejärjestelmän lapseneläkkeitä sai vuonna 2015 noin 13 600 lasta, joista uusia lapseneläkkeensaajia oli noin 1800. Yli puolet uusista lapseneläkkeistä alkaa perheissä, joissa leski ei ole oikeutettu leskeneläkkeeseen. Uusien lapseneläkkeiden määrä on laskenut vuosia muun muassa työikäisten kokonaiskuolleisuuden pienentymisen vuoksi ja määrän arvioidaan tulevaisuudessakin laskevan. Lapseneläkettä maksetaan tyypillisesti lyhyt aika, sillä keskimääräinen lapseneläkkeen alkamisikä on noin 15 vuotta. Keskimääräinen lapseneläkkeen taso työeläkejärjestelmässä oli 480 euroa vuonna 2015.

Perhe-eläkejärjestelmän kustannuksia on käsitelty luvussa 6. Vuonna 2015 työeläkejärjestelmän perhe-eläkemeno oli 1,7 miljardia euroa, josta valtaosa, noin 97 prosenttia, muodostui leskeneläkemenosta. Perhe-eläkemenon osuus kokonaiseläkemenosta on ollut laskussa. Vuonna 2015 perhe-eläkemenon osuus työeläkejärjestelmän kokonaiseläkemenosta oli noin 6,8 prosenttia. Suhteessa palkkasummaan perhe-eläkemeno on noin kaksi prosenttia ja sen arvioidaan alenevan tulevaisuudessa. Suurin osa perhe-eläkemenosta aiheutuu työntekijän eläkelain ja sitä edeltävien lakien mukaisista eläkkeistä, mikä on osittain seurausta suuremmasta vakuutettujen määrästä menneinä vuosikymmeninä ja toisaalta yksityisten alojen miesvaltaisuudesta.

Luvussa 7 on vertailtu Pohjois- ja Keski-Euroopan maiden perhe-eläkejärjestelmiä. Vertailumaina ovat Tanska, Ruotsi, Norja, Alankomaat, Saksa, Itävalta ja Sveitsi. Kaikissa vertailumaissa paitsi Tanskassa maksetaan leskeneläkettä ja lapseneläkettä lakisääteisistä eläkejärjestelmistä. Kaikissa maissa leskeneläkkeeseen ovat oikeutettuja aviopuolisot ja rekisteröidyn

parisuhteen puoliset ja Alankomaissa, Norjassa ja Ruotsissa leskeneläkettä voivat saada myös avopuolisot. Leskeneläkeoikeuteen liittyy useimmiten lisäksi ikään, avioliiton kestoon ja lapsiin liittyviä vaatimuksia. Useimmiten leskeneläkkeen määrää vähentävät lesken omat tulot. Leskeneläkkeen keston suhteen järjestelmät ovat erilaisia, osassa maita eläke on määräaikainen ja osassa se myönnetään toistaiseksi. Varsinaisten perhe-eläkkeiden lisäksi joissain maissa on mahdollista jakaa eläkeoikeus puolisoitten välillä tai vaihtaa omaa eläketurvaa perhe-eläketurvaksi ns. yhteisannuiteettijärjestelmän kautta. Lapseneläkkeitä maksetaan vertailuissa pääasiassa alle 18-vuotiaille lapsille, mutta ikäraja on yleensä korkeampi, jos lapsi opiskelee.

Luvussa 8 tarkastellaan perherakenteiden kehitystä ja muita yhteiskunnallisia muutoksia, jotka voivat vaikuttaa perhe-eläkkeen merkitykseen ja tarpeeseen tulevaisuudessa. Perherakenteiden osalta huomionarvoista on, että 1990-luvun alkupuolelta tähän päivään asti tarkasteltaessa avioliitossa olevien määrä on kasvanut noin 65 prosenttia. Vaikka avioliitot ovat edelleen yleisin parisuhdemuoto, on niiden osuus vähentynyt. Ensimmäinen avioliitto solmitaan yhä vanhempana ja sen mediaanikesto on noin 10 vuotta. Avioerojen määrä on pysynyt jotakuinkin ennallaan. Yksinasuvien osuus väestöstä on kasvanut tasaisesti perheissä asuvien osuuden pienentyessä. Vuonna 2015 yksinasuvia oli noin 20 prosenttia väestöstä. Perhetyypeittäin tarkasteltuna sellaisten perheiden osuus, joissa on aviopari ja lapsia, on vähentynyt ja muiden perheiden osuus kasvanut. Uusperheiden osuus lapsiperheistä on kasvanut 6,9 prosentista 9,1 prosenttiin.

Ikääntyneen väestön perherakenteita ja koulutusta koskevan tutkimuksen perusteella voidaan arvioida, että tulevaisuudessa naiset elävät yhä suuremman osan jäljellä olevasta elinajastaan puolison kanssa, kun taas miehillä yksinasuminen lisääntyy. Yksin asuvia naisia on kuitenkin tulevaisuudessakin selvästi miehiä enemmän. Lisäksi yli 65-vuotiaan väestön koulutustason arvioidaan paranevan nopeasti vuoteen 2035 mennessä.

Perhe-eläkejärjestelmän alkuaikoihin verrattuna naisten työssäkäynti on lisääntynyt voimakkaasti. Nykyisin miehet ja naiset osallistuvat ansiotyöhön lähes yhtä aktiivisesti ja työuraansa nyt aloittavilla miehillä ja naisilla on odotettavissa lähes yhtä paljon työskentelyvuosia. Myös palkkaerot ovat kaventuneet. Miesten ja naisten palkkaero on pienentynyt viimeisten 15 vuoden aikana 19,4 prosentista 16,8 prosenttiin.

Myös lastenhoidon järjestämisessä on tapahtunut muutoksia aiempien perhe-eläkeuudistusten jälkeen. Perhe-eläkejärjestelmän alkuaikoihin verrattuna toinen puolisoista jää harvemmin pitkäksi aikaa kotiin hoitamaan lapsia. Lastenhoitovapaita käyttävät kuitenkin edelleen pääosin naiset. Lastenhoitoaika on otettu huomioon eläkelainsäädännössä siten, että vuodesta 2005 alkaen eläkettä on karttunut lapsenhoitoajalta kunnes lapsi täyttää kolme vuotta.

Ajan myötä muuttunut perhekäsitys on otettu huomioon myös lainsäädännössä. Avioliittojen yleistymisen on otettu huomioon säätämällä laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta.

Luvussa 9 arvioidaan nykyisen perhe-eläkejärjestelmän toimivuutta edellä esitettyjen näkökohtien valossa ja luku 10 sisältää erilaisia vaihtoehtoja työeläkelakien mukaisen perhe-eläkejärjestelmän kehittämiseksi. Selvitystyössä esitetään kolme erilaista mallia, joista jokaisessa on yhdistelty erilaisia kehittämisvaihtoehtoja kokonaisuudeksi. Mallit on tarkoitettu esimerkeiksi, joiden pohjalta voidaan jatkovalmistella mahdollisia muutoksia perhe-eläketurvaan. Luvussa 10 on arvioitu myös esitettyjen mallien vaikutuksia.

Nykyisin perhe-eläkemeno kohdentuu suurimmaksi osaksi leskeneläkkeisiin. Kaikissa esitetyissä malleissa perhe-eläkkeet pyritään kohdentamaan nykyistä enemmän lapsille ja lapsiperheille. Tähän tavoitteeseen liittyviä kehittämisvaihtoehtoja ovat lapseneläkkeen pääteian nostaminen, leskeneläkkeen maksaminen avopuolisolle, jos perheessä on alaikäisiä lapsia sekä leskeneläkeosuuden maksaminen lapsille, jos leskeneläkkeeseen oikeutettua leskeä ei ole.



Leskeneläkkeiden keskeisin tavoite tulevaisuudessa olisi, että leskeneläkkeellä helpotettaisiin sopeutumista edunjättäjän kuoleman johdosta muuttuneisiin olosuhteisiin. Perhe-eläkejärjestelmän kehittäminen tämän suuntaan on perusteltua, jotta perhe-eläkejärjestelmän kustannukset eivät nousisi, kun etuuksia ohjattaisiin nykyistä enemmän lapsiperheille. Tämän vuoksi kehittämisvaihtoehdoissa on mukana leskeneläkkeen muuttaminen määräaikaiseksi. Määräaikaiseen leskeneläkkeeseen liittyen esillä on myös vaihtoehto vapaaehtoisesta yhteisannuiteetista, jolla puoliset voisivat kompensoida leskeneläkkeen keston lyhentämistä.

Kaikissa mallivaihtoehdoissa on huomioitu muutosten voimaantulo siten, että maksussa oleviin eläkkeisiin muutos ei vaikuttaisi. Mallien taustalaskelmissa leskeneläkkeiden määräaikaisuutta koskevien muutosten on oletettu koskevan vuonna 1975 ja sen jälkeen syntyneitä. Aikaisempien perhe-eläkeuudistusten jälkeen yhteiskunnassa tapahtunut kehitys ja sosiaaliturvaan tehdyt muutokset ovat johtaneet siihen, että tarvetta nykyisen kaltaiselle leskeneläkkeelle ei nuorilla ole enää samassa laajuudessa kuin vanhemmilla ikäluokilla.

Eri mallivaihtoehdoilla pyritään myös perhe-eläkejärjestelmän yksinkertaistamiseen esimerkiksi luopumalla leskeneläkkeen vähentämissäännöstä tai muuttamalla sitä ja luopumalla leskeneläkkeeseen liittyvistä ikärajoista.

**Kehittämisvaihtoehtoja:****Malli A**

- Lapseneläkkeen pääteikä 21 vuotta, jos opiskelee
- **Työikäisille avioleskille** leskeneläke on määräaikainen (2 v tai 6 v), kuitenkin vähintään siihen asti kun kunnes nuorin lapsi on 18 v
- **Työikäisille avoieskille** leskeneläkettä maksetaan niin kauan kunnes lapsi 18 vuotta
- Ehtona lapsettomalla avioliiton kesto 5 vuotta kuten nykyisin, mutta ei ikärajoja
- Leskeneläkkeen vähentäminen (vaikutukset arvioitu vaihtoehdon 1 mukaan):
  1. Luovutaan vähentämisestä määräaikaisissa eläkkeissä
  2. Säilytetään nykysäännösten mukainen leskeneläkkeen vähentäminen
  3. Leskeneläkettä ei vähennetä 2 ensimmäisen vuoden aikana, seuraavat neljä vuotta leskeneläkkeen vähentämisen perusteena 1000 e
- Eläkeikäisenä leskeytyvälle leskeneläkettä maksetaan kuten nykyisin

Mallien taustalaskelmissa leskeneläkkeiden määräaikaisuutta koskevat muutokset on oletettu koskevan vuonna 1975 ja sen jälkeen syntyneitä.

**Malli B**

- Lapseneläkkeen pääteikä 21 vuotta, jos opiskelee
- **Avioleskille** leskeneläke on määräaikainen (2 v tai 6 v), kuitenkin vähintään siihen asti kun kunnes nuorin lapsi on 18 v
- **Avoieskille** leskeneläkettä maksetaan niin kauan kunnes lapsi 18 vuotta
- Ehtona lapsettomalla avioliiton kesto 5 vuotta kuten nykyisin, mutta ei ikärajoja
- Leskeneläkkeen vähentäminen (vaikutukset arvioitu vaihtoehdon 1 mukaan):
  1. Luovutaan vähentämisestä määräaikaisissa eläkkeissä
  2. Säilytetään nykysäännösten mukainen leskeneläkkeen vähentäminen
  3. Leskeneläkettä ei vähennetä 2 ensimmäisen vuoden aikana, seuraavat neljä vuotta leskeneläkkeen vähentämisen perusteena 1000 e

Mallien taustalaskelmissa leskeneläkkeiden määräaikaisuutta koskevat muutokset on oletettu koskevan vuonna 1975 ja sen jälkeen syntyneitä.

**Malli B + yhteisannuiteetti**

- Malli B:n lisäksi avio- ja avopuolisoille mahdollisuus järjestää täydentävää leskeneläketurvaa yhteisannuiteettimuotoisella leskeneläkejärjestelyllä

**Malli C**

- Lapseneläkkeen pääteikä 21 vuotta, jos opiskelee
- **Avioleskille** leskeneläke on määräaikainen (2 v tai 6 v), kuitenkin vähintään siihen asti kun kunnes nuorin lapsi on 18 v
- Lesken osuus lapsille, jos ei leskeneläkkeen saajaa
- Ehtona lapsettomalla avioliiton kesto 5 vuotta kuten nykyisin, mutta ei ikärajoja
- Leskeneläkkeen vähentäminen (vaikutukset arvioitu vaihtoehdon 1 mukaan):
  1. Luovutaan vähentämisestä määräaikaisissa eläkkeissä
  2. Säilytetään nykysäännösten mukainen leskeneläkkeen vähentäminen
  3. Leskeneläkettä ei vähennetä 2 ensimmäisen vuoden aikana, seuraavat neljä vuotta leskeneläkkeen vähentämisen perusteena 1000 e.

Mallien taustalaskelmissa leskeneläkkeiden määräaikaisuutta koskevat muutokset on oletettu koskevan vuonna 1975 ja sen jälkeen syntyneitä.

**Malli C + yhteisannuiteetti**

- Malli C:n lisäksi avio- ja avopuolisille mahdollisuus järjestää täydentävää leskeneläketurvaa yhteisannuiteettimuotoisella leskeneläkejärjestelyllä

## 2 PERHE-ELÄKEJÄRJESTELMÄN HISTORIA JA TAVOITTEET

- Yksityisten alojen työeläkejärjestelmään perhe-eläkkeet sisällytettiin vuonna 1967 ja kansaneläkejärjestelmään vuosina 1969–70. Julkisella puolella kattavat ja pakolliset perhe-eläkkeet tulivat kuntien järjestelmään vuonna 1964 ja valtion järjestelmään vuonna 1969.
- Työeläkejärjestelmässä perhe-eläkkeen alkuperäisenä tarkoituksena on ollut korvata sitä tulon menetystä, joka perheelle aiheutuu edunjäntäjän kuolemasta. Lapseneläkkeen tarvetta katsottiin olevan erityisesti alle 18-vuotiailla lapsilla, jotka eivät ole vielä sijoittuneet työmarkkinoille ja leskeneläkkeen tarvetta naispuolisilla leskillä, joiden on vaikea hakeutua ansiotyöhön joko ikänsä tai perheensä hoidon takia.
- Perhe-eläkkeisiin tehtiin kokonaisuudistus vuonna 1990. Uudistuksessa parannettiin lasten perhe-eläketurvaa, ulotettiin leskeneläkeoikeus myös miehiin, tarkennettiin leskeneläkkeen kohdentumista ja otettiin huomioon lesken omat eläketulot leskeneläkettä vähentävinä.
- Vuoden 1990 uudistuksen tavoitteena oli kohdentaa perhe-eläkkeet siten, että ne aiempaa oikeudenmukaisemmin ja tasa-arvoisemmin ottaisivat huomioon perheen huoltajan kuoleman perheen toimeentulolle aiheuttaman menetyksen. Tavoitteena oli ensisijaisesti turvata alaikäisten lasten toimeentulo. Leskeneläkkeiden osalta pyrittiin kannustamaan työikäisen lesken hakeutumista työelämään ja toteuttamaan miesten ja naisten tasa-arvoinen kohtelu.
- Vuoden 1990 uudistuksen jälkeen perhe-eläkejärjestelmään on tehty vain pieniä muutoksia.

### 2.1 LESKEN JA ORPOJEN TOIMEENTULO ENNEN PERHE-ELÄKELAINSÄÄDÄNTÖÄ

Suomen perhe-eläkkeitä koskeva lainsäädäntö tuli voimaan 1960-luvun lopulla. Ennen lakien säätämistä leskien ja orpojen toimeentulon turvaamiseksi ei ollut yleistä järjestelmää. Eri yhteiskuntaluokissa ja ammattiryhmissä oli hyvin erityyppiset mahdollisuudet toimeentulon turvaamiseen perheen elatuksesta vastaavan perheenjäsenen kuoltua.

Papistolla, virkamiehillä, porvaristolla ja käsityöläisillä oli jo pitkään erinäisiä järjestelyjä perheenhuoltajan kuoleman varalle. Valtion virkamiehille ja papistolle perustettiin leski- ja orpokassoja 1700-luvulla ja 1800-luvulla kaupunkien virkamiesten leskille ja lapsille maksettiin eläkettä kaupunkien omien eläkesääntöjen perusteella. Käsityöläisillä oli jo 1600-luvulla avustuskassoja, joista voitiin maksaa hautausavustusta. Avustuskassat alkoivat yleistyä 1700- ja 1800-luvuilla myös esimerkiksi porvariston ja virkamiesten keskuudessa. Avustuskassasta voitiin antaa apua kuolleen jäsenen leskelle tai hänen lapsilleen. 1800-luvulla avustuskassoja perustettiin myös rautaruukkien ja tehtaiden työntekijöille. Työväen avustuskassoihin maksettiin maksuja ja vastikkeeksi saatiin avustuksia sairauden, työkyvyttömyyden, vanhuuden heikkouden tai kuoleman kohdatessa. Osakkaan kuollessa omaiset saivat eläkettä. Merimiesten omaisille perhe-eläkkeitä maksoi vuonna 1879 perustettu Merimiesten eläkelaitos, jonka jäsenyys oli vapaaehtoista.

Maaseudulla syytinki saattoi turvata lesken asemaa miehen kuoltua. Syytinkijärjestelmässä omistaja luovutti maatilansa toiselle ja sai samalla itselleen oikeuden vapaasti asua tilalla ja nauttia elatusta kuolemaansa saakka. Leskien asema maaseudulla kuitenkin vaihteli. Leski

saattoi miehen kuoltua joutua piiiaksi kun taas toisissa tapauksissa leski jatkoi elämäänsä maatilalla entiseen tapaansa.

1800-luvun lopulle tultaessa oli siis olemassa monenlaisia erityisiä järjestelyjä leskien ja orpojen toimeentulon turvaamiseksi, mutta suurin osa työntekijöistä ja maata omistamaton väestö olivat kuitenkin näiden järjestelyjen ulkopuolella. Jos leski ja lapset eivät saaneet toimeentuloaan turvattua omalla työllään tai suvun avustuksella, joutuivat he viime sijassa turvautumaan kunnalliseen köyhänapuun.

Ajatus yleisestä perhe-eläkkeestä oli usein esillä Suomessa 1900-luvun alusta alkaen, mutta lakisäätöisen perhe-eläkejärjestelmän toteuttaminen ei kuitenkaan tapahtunut ennen 1960-lukua. Vuonna 1937 säädettiin kansaneläkelaki ja perustettiin Kansaneläkelaitos. Vaikka hallitus esityksessään oli ehdottanut orvoneläkkeiden säätämistä, ei kansaneläkelakiin sisällynyt varsinaisia perhe-eläkkeitä koskevia säännöksiä. Eduskuntakäsittelyn aikana päädyttiin orvoneläkkeiden sijaan ratkaisuun, jossa leskelle ja orvoille palautettiin vakuutusmaksu vakuutetun kuoltua ennen eläkeikää. Vuoden 1956 kansaneläkelaila leskien ja orpojen aseman parantamisessa päädyttiin yleisiin perhe-avustuksiin. Alaikäisistä lapsista sai vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeeseen lapsikorotuksen ja vakuutetun kuollessa ennen eläkeikää puolisolle ja 16 vuotta nuoremmille lapsille maksettiin eläkkeen perusosan vuotuisen suuruuden mukainen hautausavustus. Myöskään vuonna 1961 säädetty työntekijäin eläkelaki ei sisältänyt pakollista perhe-eläkettä. Suuri osa leskistä ja orvoista oli siten sosiaaliavustusten varassa.

Tietyille ammattiryhmille lakisäätöiset perhe-eläkkeet tulivat jo ennen 1960-luvun loppua. Esimerkiksi merimiesten eläkelakiin lesken ja orpojen eläkkeet kuuluivat vuodesta 1961 ja valtion virkamiehille säädettiin oma lakinsa perhe-eläkkeistä vuoden 1956 lopulla. Myös muita vapaaehtoisia tai ammattikohtaisia perhe-eläkejärjestelyjä oli olemassa, mutta ne koskivat rajattua joukkoa. Työntekijäin eläkelain mukaan perhe-eläketurva oli mahdollista ottaa lisäeläkevakuutuksena, mutta vakuutuksia otettiin varsin vähän. Lisäksi työnantajan ja työntekijöiden sopimuksiin perustuvia perhe-eläkejärjestelyjä oli jonkun verran eläkesäätiöissä, eläkekassoissa ja ryhmähenkivakuutuksia myöntävässä Eläke-Varmassa. Julkisella puolella omia perhe-eläkejärjestelyjä oli muun muassa Suomen Pankin ja Kansaneläkelaitoksen toimihenkilöillä.

## 2.2 PERHE-ELÄKEJÄRJESTELMIEN LUOMINEN 1960-LUVULLA

Viimeistään 1960-luvulla nousivat paineet pakollisen ja yleisemmän perhe-eläkejärjestelmän luomiseksi. Talvi- ja jatkosodan seurauksena Suomessa oli paljon leskiä ja orpoja. Vuoden 1960 väestölaskennan mukaan Suomessa oli noin 30 000 naispuolista leskeä, joilla oli lapsi huollettavanaan. Näiden leskien huollettavana oli arviolta 56 000 alle 18-vuotiasta lasta. Lisäksi Eläketurvakeskuksen tekemä kansainvälinen vertailu osoitti, että Suomi kuului niiden maiden vähemmistöön, joka ei ollut järjestänyt perhe-eläketurvaa. Esimerkiksi Ruotsissa leskeneläkkeet sisältyivät jo vuoden 1946 kansaneläkelain uudistukseen. 1960-luvun lopulla perhe-eläkkeet sisällytettiin Suomessa sekä työeläke- että kansaneläkejärjestelmään.

Yksityisten alojen työeläkelakien perhe-eläkesäännökset tulivat voimaan vuoden 1967 alusta. Ansioeläkejärjestelmän perhe-eläketurvan tarkoituksena oli korvata sitä ansiotulon menetystä, joka perheelle aiheutuu huoltajan kuolemasta.

Uudistusta koskevien esitöiden (HE 56/1966) perusteella perhe-eläketurvan tarve katsottiin olevan erityisesti niillä lapsilla, jotka eivät vielä ole työmarkkinoilla ja sellaisilla naisleskillä, joiden on vaikea hakeutua ansiotyöhön ikänsä tai perheensä hoidon takia. Hallituksen esityksen mukaan vain harvoin esiintyy tapauksia, joissa miespuolinen leski voisi olla perhe-eläketurvan tarpeessa. Lisäksi nuorelta lapsettomalta leskeltä katsottiin voitavan edellyttää, että hän työllään huolehtii toimeentulostaan.

Leskeneläkkeeseen tuli oikeus vain naisille. Leskeneläkkeeseen oli oikeus leskellä, jolla oli yhteisiä lapsia edunjättäjän kanssa. Lapsettomalla leskellä edellytyksenä oli, että leski oli edunjättäjän kuollessa täyttänyt 40 vuotta ja avioliitto oli jatkunut vähintään kolme vuotta. Leskeneläke lakkautettiin, jos leski solmi uuden avioliiton. Tällöin leskelle maksettiin kerta-suorituksena kahden vuoden leskeneläkettä vastaava määrä.

Lapseneläkkeeseen olivat oikeutettuja edunjättäjän alle 18-vuotiaat lapset. Lisäksi lapseneläkettä maksettiin lapsille, jotka edunjättäjän kuollessa olivat alle 21-vuotiaita ja työkyvyttömiä. Lapseneläkettä maksettiin näille henkilöille myös 21 vuoden iän täyttämisen jälkeen niin kauan kuin työkyvyttömyys jatkui. Lapset olivat oikeutettuja lapseneläkkeeseen myös naispuolisen edunjättäjän jälkeen.

Perhe-eläke määräytyi edunjättäjän eläketurvan perusteella ja oli enintään edunjättäjän oman eläkkeen suuruinen. Perhe-eläke jakautui edunsaajien kesken siten, että leski sai siitä kaksi ja kukin lapsi yhden yhtä suuren osan. Edunsaajien omat tulot tai eläkkeet eivät vaikuttaneet perhe-eläkkeen määrään.

Yksityisen sektorin työeläkejärjestelmän perhe-eläkeuudistus johti muutoksiin myös julkisella sektorilla. Kunnissa siirryttiin vapaaehtoisesta lisäeläketurvasta pakolliseen perhe-eläketurvaan, koska vuonna 1964 voimaan tullut kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelaki määräsi peruseläketurvan vähintään yksityisen sektorin tasoiseksi. Valtion virkamiehillä oli ollut lakisääteinen perhe-eläkejärjestelmä jo vuodesta 1952, mutta vuonna 1969 perhe-eläkejärjestelmä uudistettiin ja se laajentui koskemaan myös valtion työntekijöitä. Valtion perhe-eläkkeet poikkesivat yksityisten alojen perhe-eläkkeistä siinä, että myös miesleskillä oli jo vanhankin lain mukaan oikeus leskeneläkkeeseen. Maatalousyrittäjille ja muille yrittäjille perhe-eläketurva tuli yrittäjien eläkelakien säätämisen myötä vuoden 1970 alusta.

Kansaneläkejärjestelmään liittyvä laki yleisestä perhe-eläketurvasta tuli voimaan vaiheittain vuosina 1969–70. Lain tarkoituksena oli antaa vähimmäistoimeentulo perheille, joissa perheenhuoltaja on kuollut.

Lapseneläkettä maksettiin alle 16-vuotiaille lapsille ja kasvattilapsille puoli-orvon tai täys-orvon eläkkeenä. Opiskelun ajalta lapseneläkettä voitiin kuitenkin maksaa 21 vuoden iän täyttämiseen saakka.

Leskeneläkkeeseen oli oikeutettu vain naispuolinen leski. Kaikille alle 65-vuotiaille leskille maksettiin kuuden kuukauden ajan alkueläkettä, joka koostui kansaneläkkeen pohjaosasta ja tulosidonnaisesta lisäosasta. Samoin perustein määräytyvän leskeneläkkeen maksua jatkettiin ajalta, jolloin lesken huollettavana oli lapseneläkkeeseen oikeutettu lapsi. Lasten täytettyä 16 vuotta jatkoeläke muuttui tulosidonnaiseksi. Myös lapsettomalle leskelle voitiin maksaa tulosidonnaista jatkoeläkettä, jos hän oli edunjättäjän kuollessa 40–59-vuotias ja avioliitto oli kestänyt vähintään kolme vuotta. Leskeneläkkeen maksaminen päättyi lesken täyttäessä 65 vuotta, lesken avioituessa uudelleen tätä aiemmin tai jos leskelle myönnettiin työkyvyttömyyseläke. Leskelle voitiin maksaa perhe-eläkelain perusteella myös koulutustukea.

## 2.3 VUODEN 1990 PERHE-ELÄKEUUDISTUS

1960-luvun lopulla syntynyt perhe-eläkejärjestelmä säilyi peruseriaatteiltaan muuttumattomana 1990-luvulle saakka, vaikkakin perhe-eläkejärjestelmän toimivuus herätti vilkasta julkista keskustelua jo 1970- ja 80-luvun taitteessa. Keskustelua käytiin erityisesti perhe-eläkkeiden oikeudenmukaisesta ja tasa-arvoisesta kohdentumisesta. Vuonna 1983 valtioneuvosto asetti komitean selvittämään perhe-eläkejärjestelmän tarkoituksenmukaisuutta ja laatimaan ehdotuksen perhe-eläkkeen tasoksi ja jakautumiseksi edunsaajien kesken. Komitea sai työnsä päätökseen vuonna 1987. Komitean mietinnön pohjalta valmisteltiin sekä työ- että kansaneläkejärjestelmää koskevat lakimuutokset, jotka tulivat voimaan heinäkuussa 1990.

Perhe-eläkeuudistusta koskevan hallituksen esityksen (HE 173/1989 vp) mukaan ehdoteuilla perhe-eläkejärjestelmää koskevilla muutoksilla perhe-eläkkeet pyrittiin kohdentamaan siten, että perhe-eläke nykyistä oikeudenmukaisemmin ja tasa-arvoisemmin ottaisi huomioon perheen huoltajan kuoleman perheen toimeentulolle aiheuttaman menetyksen. Yhteiskunnan eri aloilla, työelämässä ja etenkin naisten työssäkäynnissä, sosiaaliturvassa, opiskelussa ja perheen rakenteessa tapahtuneiden muutosten seurauksena voimassa oleva perhe-eläketurva oli osittain vanhentunut. Esityksen mukaan työelämässä tapahtuneiden muutosten myötä puolisoiden taloudellinen riippuvuus toisistaan oli vähentynyt ja vastuu perheen toimeentulosta ja lasten hoidosta kuului tasavertaisesti molemmille puolisoille. Myös perheen rakenteissa oli tapahtunut muutoksia, kun avioerot, avoliitot ja yksinhuoltajaperheiden määrä olivat lisääntyneet. Esityksessä mainitaan myös lakisääteisessä eläketurvassa tapahtunut kehitys.

Ensisijaisena tavoitteena oli parantaa lasten eläketurvaa ja kohdella lapsia tasapuolisesti syntyperästä ja perhetaustasta riippumatta. Työeläkejärjestelmässä lasten eläketurvaa parannettiin korottamalla lapseneläkkeen määriä ja irrottamalla niiden määräytymisperusteet leskeneläkkeestä. Yleisessä perhe-eläkejärjestelmässä lapseneläkkeen yläikärajaa nostettiin 18 vuoteen ja lapseneläkkeen täysi määrä korotettiin elatustuen tasolle. Työkyvyttömän lapsen erityinen perhe-eläkeoikeus poistettiin, sillä työkyvyttömän lapsen toimeentulo tulee turvautua hänen omalla työkyvyttömyyseläkkeellään.

Sukupuolten tasa-arvo toteutettiin oikeuttamalla myös mieslesket leskeneläkkeeseen. Työeläkejärjestelmässä leskeneläkkeen kohdentumista tarkennettiin muutoinkin monelta osin. Leskeneläkeoikeutta laajennettiin siten, että eläkkeeseen on aina oikeus sellaisella leskellä, jolla on tai on ollut yhteinen lapsi edunjättäjän kanssa, eikä oikeuteen vaikuta lasten ikä edunjättäjän kuolinhetkellä. Tätä perusteltiin sillä, että lasten hoitoaikana ansiotyöhön tulleet katkokset saattavat aiheuttaa sen, että ansiotyöstä poissa olleen oma työeläketurva jää vajaaksi.

Lapsettomien leskien osalta oikeutta leskeneläkkeeseen tiukennettiin. Lapsettomien lesken leskeneläkkeen alaikäraja nostettiin 50 vuoteen, minkä lisäksi leskeneläkeoikeuden saamiselle asetettiin myös tiettyjä aviopuolisoiden avioliiton kestoon ja avioitumisikään liittyviä ehtoja. Hallituksen esityksen mukaan lapsettomien leskien eläkeoikeuden määrittelyssä ratkaisevaa on se, missä määrin puolisoiden välille oli avioliiton aikana muodostunut sellainen elatussuhde, joka tekee perhe-eläketurvan perustelluksi. Nuorten lapsettomien avioparien sekä vartuneemmalla iällä avioituneiden toimeentulon katsottiin yleensä tulevan turvatuksi kummankin puolison omalla ansiotyöllä.

50 vuotta täyttäneille leskille sallittiin uudelleen avioituminen ilman pelkoa leskeneläkkeen lakkauttamisesta. Tätä perusteltiin sillä, että leskelle ei uusien säännösten perusteella syntyisi enää eläkeoikeutta uuden avioliiton perusteella, jos puolisoilla ei ole lapseneläkkeeseen oikeutettuja lapsia. Nuorempina uudelleen avioituneiden leskeneläke edelleen lakkautettiin, mutta oikeus leskeneläkkeeseen säilyi viiden vuoden ajan lakkauttamisesta. Tällöin leskelle maksettiin kertasuorituksena leskeneläkkeen määrä kolmelta vuodelta.

Lisäksi tarkoituksena oli työeläkejärjestelmässä mitoittaa leskeneläke sitä toimeentuloa vastaavaksi, jonka kuolema on perheelle aiheuttanut. Tavoitteen toteutumiseksi otettiin käyttöön niin sanottu eläkesovitus, jossa lesken oma työeläke ja sitä vastaava tulo yhteen sovitaan edunjättäjän eläkkeen kanssa perheen talouden kokonaistilannetta arvioitaessa. Eläkesovitusta ei kuitenkaan tehdä tilanteessa, jossa leskellä on huollettavanaan alaikäisiä lapsia. Hallituksen esityksen mukaan vaikka lesken toimeentulon tulisi pääasiallisesti perustua lesken omaan ansiotyöhön tai sen perusteella määräytyvään eläkkeeseen, perhe-eläkkeen tulee täydentää lesken toimeentuloa silloin, kun lesken omat ansiot tai lesken oma eläke eivät riittävässä määrin turvaa sitä. Esityksen mukaan työikäisen lesken hakeutumista ansiotyöhön on kannustettava samalla kun turvataan perheen alaikäisten lasten elatus.

Eri eläkelajien verotuksen yhdenmukaistamiseksi yleisen perhe-eläkelain mukaiset perhe-eläkkeet muutettiin veronalaisiksi.

## 2.4 VUODEN 1990 PERHE-ELÄKEUUDISTUKSEN JÄLKEINEN AIKA

1990-luvun perhe-eläkeuudistuksen jälkeen perhe-eläkejärjestelmiin ei ole tehty merkittäviä muutoksia. Perhe-eläkesäännöksiä on kuitenkin täsmennetty muun muassa vuoden 2007 työeläkelakien uudistuksen yhteydessä. Tuolloin poistettiin mahdollisuus saada leskeneläke uudelleen maksuun, jos lesken ennen 50 ikävuotta solmima uusi avioliitto päättyi. Samalla poistettiin täysorvoille maksettava täysorvon lisä.

Vuoden 2010 ns. sosiaalitulo-uudistuksen yhteydessä leskeneläkkeen vähentämisen kaavaa yksinkertaistettiin, samalla kun leskeneläkkeen perusteena olevaan edunjättäjän eläkkeeseen alettiin soveltaa elinaikakerrointa.

### LÄHTEET

Hannikainen, M ja Vauhkonen, J. (2012) Ansioiden mukaan. Yksityisalojen työeläkkeiden historia. Helsinki: SKS.

KM 1985: 37 Perhe-eläkekomitean osamietintö I.

KM 1987: 43 Perhe-eläkekomitean osamietintö II. Esitys perhe-eläkeuudistukseksi.

HE 56/1966 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi työntekijäin eläkelain ja lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelain muuttamisesta.

HE 176/1976 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perhe-eläkelain sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 179/1989 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perhe-eläkejärjestelmän kokonaisuudistusta koskeviksi laeiksi.



## 3 PERHE-ELÄKKEITÄ KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ JA RYHMÄHENKIVAKUUTUS

- Perhe-eläkkeenä maksetaan leskeneläkettä avioliitosta tai rekisteröidystä parisuh-  
teesta leskeytyneelle, sekä lapseneläkettä
- Kuoleman perusteella maksetaan korvauksia useasta eri järjestelmästä: Kelan, työ-  
eläkelakien, työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen sekä liikenne-, tapaturma- ja poti-  
lasvakuutusjärjestelmien mukaan
- Eri järjestelmistä maksetut perhe-eläkkeet yhteen sovitetaan ja lesken omat tulot  
vaikuttavat leskeneläkkeen määrään

### 3.1 LESKENELÄKE

#### 3.1.1 Työeläkelakien mukainen leskeneläke

Työeläkelakien mukaista perhe-eläkettä voidaan maksaa työeläkelakien piiriin kuuluneen edunjättäjän alle 18-vuotiaalle lapselle, leskelle ja entiselle puolisolle. Rekisteröidyn parisuh-  
teen osapuolella on oikeus leskeneläkkeeseen samoin edellytyksin kuin aviopuolisolla.

Leskellä on oikeus leskeneläkkeeseen, jos leski on solminut avioliiton edunjättäjän kanssa ennen kuin tämä oli täyttänyt 65 vuotta ja leskellä on tai on ollut yhteinen lapsi edunjättäjän kanssa. Jos leskellä ja edunjättäjällä ei ole ollut yhteistä lasta, leskellä on oikeus leskenelä-  
kkeeseen mikäli kaikki seuraavat edellytykset täyttyvät:

- avioliitto on solmittu ennen kuin leski oli täyttänyt 50 vuotta ja edunjättäjä 65 vuot-  
ta;
- avioliitto oli jatkunut vähintään viisi vuotta;
- leski on edunjättäjän kuollessa täyttänyt 50 vuotta tai leski sai edunjättäjän kuolles-  
sa työkyvyttömyyseläkettä, joka on jatkunut vähintään kolmen vuoden ajan.

Edunjättäjän entisen puolison oikeus leskeneläkkeeseen määräytyy kuten leskellä, jos edun-  
jättäjä oli lainvoimaisen päätöksen perusteella velvollinen maksamaan elatusapua entiselle  
puolisolleen. Leskeneläke lakkaa, jos leski solmii uuden avioliiton ennen kuin hän on täyttänyt  
50 vuotta. Jos alle 50-vuotiaan lesken tai edunjättäjän entisen puolison eläke lakkaa uuden  
avioliiton solmimisen perusteella, maksetaan hänelle kertasuorituksena kolmen vuoden les-  
keneläkettä vastaa määrä. Jos 50 vuotta täyttänyt leski menee uudelleen naimisiin, ei uudesta  
avioliitosta synny leskeneläkeoikeutta, vaan aikaisempi maksussa oleva leskeneläke jatkuu.

Perhe-eläkkeen perusteena on edunjättäjän omaan työuraan perustuva eläke. Jos edunjättäjä  
ei saanut eläkettä tai hänelle maksettiin osatyökyvyttömyyseläkettä tai osa-aikaeläkettä, perhe-  
eläke lasketaan sen eläkkeen perusteella, jonka edunjättäjä olisi saanut jos hän olisi tullut  
oikeutetuksi täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen kuolinhetkellään.

Perhe-eläke lasketaan edunjättäjän eläkeoikeuden perusteella ja sen määrään vaikuttaa  
edunsaajien lukumäärä. Leskeneläkkeen ja lapseneläkkeiden yhteismäärä on enintään edunjät-  
täjän eläkkeen suuruinen. Lesken ja lasten perhe-eläkeoikeudet määräytyvät seuraavasti:

Lasten lukumäärä	0	1	2	3	4 tai enemmän
Leskeneläke	6/12	6/12	5/12	3/12	2/12
Lapseneläkkeet	-	4/12	7/12	9/12	10/12
Yhteensä	6/12	10/12	12/12	12/12	12/12

Jos perhe-eläkkeen perusteena on edunjättäjän saama työkyvyttömyyseläke tai hänen laskennallinen työkyvyttömyyseläkkeensä, perhe-eläkkeeseen lisätään kertakorotus. Perhe-eläkkeeseen lisätään kertakorotus sen kalenterivuoden alusta, johon mennessä

- perhe-eläke on jatkunut viisi kalenterivuotta, jos perhe-eläkkeen perusteena on edunjättäjän laskennallinen työkyvyttömyyseläke
- edunjättäjän työkyvyttömyyseläke ja sen perusteella myönnetty perhe-eläke yhdessä ovat jatkuneet viisi kalenterivuotta.

Kertakorotusprosentti määräytyy sen mukaan, mikä edunjättäjän ikä olisi ollut korotushetkellä. Jos edunjättäjä olisi ollut korotushetkellä 24–31-vuotias, perhe-eläkkeeseen lisätään täysi 25 prosentin kertakorotus. Täyttä kertakorotusta pienennetään yhdellä prosenttiyksiköllä ikävuotta kohti 32-vuotiaista alkaen, joten kertakorotusta ei enää lisätä perhe-eläkkeeseen, kun edunjättäjä olisi täyttänyt 56 vuotta. Lesken oman ansiotyön perusteella karttunut eläke voi vaikuttaa vähentävästi leskeneläkkeen määrään.

### 3.1.2 Leskeneläkkeen vähentäminen

Työeläkejärjestelmässä lesken oman ansiotyön perusteella karttunut eläke voi vaikuttaa vähentävästi leskeneläkkeen määrään. Leskeneläkettä vähennetään, jos lesken omat ansiotyöhön perustuvat eläkkeet tai työikäisellä laskennalliset eläkkeet ylittävät eläkkeen vähennyksen perusteen.

Jos perheessä on lapseneläkkeeseen oikeutettuja lapsia, leskeneläkettä vähennetään vasta, kun nuorin lapsi täyttää 18 vuotta. Leskeneläkkeen vähentäminen tehdään heti leskeneläkkeen alkaessa, jos leski on puolison kuollessa yli 65-vuotias tai saa työeläkettä eikä hänellä ole huollettavanaan alle 18-vuotiaita lapsia.

Jos leski on vielä työssä, eikä hänellä ole alle 18-vuotiaita lapsia, hänelle maksetaan leskeneläkettä kuusi kuukautta ilman vähennystä ns. alkueläkkeenä. Kuuden kuukauden jälkeen tehdään eläkkeen vähentäminen, jolloin lesken laskennallista eläkettä verrataan edunjättäjän eläkkeeseen.

Leskeneläkkeestä vähennetään puolet siitä määrästä, jolla lesken omat työeläkkeet ylittävät eläkkeen vähennyksen perusteen<sup>1</sup>. Eläkkeen vähennyksen peruste on 694,50 euroa kuukaudessa vuonna 2017. Jos lesken oma eläke ylittää vähennyksen perusteen, puolet erotuksesta vähennetään täydestä leskeneläkkeestä. Vähennetty leskeneläke lasketaan seuraavan kaavan mukaisesti:

$$\text{Vähennetty leskeneläke} = 0,5 \times \text{Edunjättäjän eläke} - 0,5 \times \text{Ylite}$$

$$\text{Ylite} = \text{Lesken oma eläke} - \text{vähennyksen peruste}$$

<sup>1</sup> Kts. liitetaulukko 3.1.

Esimerkeissä on laskettu, kuinka paljon leskeneläke on vähennyksen jälkeen, kun edunjättäjän ja lesken eläkkeet ovat samansuuruiset, edunjättäjän eläke on suurempi tai lesken oma eläke on suurempi. Samansuuruisilla eläkkeillä jää aina maksettavaa puolet vähennyksen perusteesta (a). Mitä pienempi lesken oma eläke on suhteessa edunjättäjän eläkkeeseen, sitä enemmän leskeneläkettä jää maksettavaksi. Jos lesken oma eläke on pienempi kuin vähennyksen peruste, leskeneläkettä ei vähennetä (b). Jos taas lesken oma eläke on vähintään vähennyksen perusteen verran edunjättäjän eläkettä suurempi, ei leskeneläkettä jää lainkaan maksettavaksi (c).

**Esimerkki: Vähennetty leskeneläke**

- a. Edunjättäjän eläke 2 000 e/kk, lesken oma eläke 2 000 e/kk:  
 $0,5 \times 2\,000 - 0,5 \times (2\,000 - 694,50) = 347,25 \text{ e/kk.}$
- b. Edunjättäjän eläke 2 000 e/kk, lesken oma eläke 500 e/kk:  
 $0,5 \times 2\,000 - 0,5 \times (500 - 694,50)^+ = 1000 \text{ e/kk.}$
- c. Edunjättäjän eläke 2 000 e/kk, lesken oma eläke 3 000 e/kk:  
 $0,5 \times 2\,000 - 0,5 \times (3\,000 - 694,50) = 0 \text{ e/kk.}$

Kun leski alkaa saada omaa eläkettä, lasketaan leskeneläke uudestaan tämän myönnetyn eläkkeen perusteella. Jos perhe-eläke alkaa lesken ollessa työkyvyttömyyseläkkeellä ja leskellä on eläkeaikaisia ansioita, käytetään eläkkeen vähentämisessä lesken maksussa olevaa työkyvyttömyyseläkettä. Työkyvyttömyyseläkkeen aikaisesta työskentelystä myönnetty eläkeaikainen karttuma ei aiheuta uutta laskentaa.

Jos lesken laskennallinen työeläke poikkeaa huomattavasti lesken todellisesta tulotasosta, leskeneläkettä voidaan vähentää lesken todellisten tulojen perusteella. Tällöin lesken hakemuksesta voidaan eläkesovituksessa ottaa huomioon lesken työeläkkeiden asemasta hänen saamansa keskimääräiset ansiotulot ja niihin perustuvat etuudet sekä osatyökyvyttömyyseläke, jos:

- leski ei saa omaan työhön perustuvaa työeläkettä tai jos leski saa osatyökyvyttömyyseläkettä;
- leski on tehnyt asiasta hakemuksen viiden vuoden kuluessa edunjättäjän kuolemasta tai silloin, kun leskeneläkettä vähennetään ensimmäisen kerran; ja
- mainitut ansiotulot ja niihin perustuvat etuudet sekä osatyökyvyttömyyseläke, kun ansiotuloista otetaan huomioon 60 prosenttia, ovat yhteensä vähintään 25 prosenttia pienemmät kuin lesken laskennallinen työeläke.

Perhe-eläkkeitä maksetaan myös liikenne- ja tapaturmavakuutuksista. Näistä vakuutuksista maksetut perhe-eläkkeet ovat ensisijaisia työeläkelakien mukaisiin perhe-eläkkeisiin nähden. Ne maksetaan aina ensin ja työeläkkeen määrästä vähennetään liikenne- ja tapaturmavakuutuksista maksettavat eläkkeet.

### 3.1.3 Kelan leskeneläke

Kelan leskeneläkettä voi saada leski, joka ei ole täyttänyt 65 vuotta. Leskeneläkkeenä maksetaan alkueläkettä ja sen jälkeen mahdollisesti jatkoeläkettä.

Alkueläke myönnetään edunjättäjän kuolinpäivää seuraavan kuukauden alusta, ja sitä maksetaan kuusi kuukautta tai sen kuukauden loppuun, jona leski täyttää 65 vuotta. Alkueläke lakkaa myös silloin, jos leski solmii uuden avioliiton ennen kuin hän on täyttänyt 50 vuotta. Alkueläkkeen määrä vuonna 2017 on 324,33 euroa kuukaudessa. Jos edunjättäjä oli asunut tai työskennellyt ulkomailla, otetaan eläkettä laskettaessa huomioon edunjättäjän Suomessa asuma aika ja alkueläke voi olla pienempi kuin täysi alkueläkkeen määrä.

Alkueläkkeen jälkeen leski voi saada jatkoeläkettä, joka koostuu perusmäärästä ja tulosidonnaisesta täydennysmäärästä. Jatkoeläkkeen maksaminen lakkaa sitä seuraavan kuukauden alusta, jona leski täyttää 65 vuotta tai jona leski solmii uuden avioliiton ennen kuin hän on täyttänyt 50 vuotta. Jatkoeläke on vähintään perusmäärän suuruinen, jos leskellä on alle 18-vuotias yhteinen lapsi edunjättäjän kanssa tai samassa taloudessa asuu lesken tai edunjättäjän alle 18-vuotias lapsi, joka asui samassa taloudessa jo edunjättäjän kuollessa. Jatkoeläkkeen perusmäärä vuonna 2017 on 101,59 euroa kuukaudessa.

Jos leskellä ei ole alle 18-vuotiasta lasta, leski voi saada jatkoeläkkeen tulosidonnaisen täydennysmäärän, mutta ei perusmäärää. Täydennysmäärään vaikuttavat lesken tulot ja perhesuhteet. Täysi täydennysmäärä on yksinään asuvalle 527,26 euroa kuukaudessa ja parisuhteessa olevalle 456,20 euroa kuukaudessa. Työtuloista ja niihin rinnastettavista tuloista otetaan täydennysmäärää laskettaessa huomioon 60 prosenttia. Lesken tulojen noustessa yli 1 110,05 euron kuukaudessa, täydennysmäärää ei makseta enää laisinkaan.

## 3.2 LAPSENELÄKE

### 3.2.1 Työeläkelakien mukainen lapseneläke

Työeläkelakien mukaiseen lapseneläkkeeseen on oikeus lapsella, joka on edunjättäjän kuollessa alle 18-vuotias. Myös alle 18-vuotiaalla lesken lapsella, joka asui edunjättäjän kuollessa tämän ja lesken kanssa samassa taloudessa on oikeus lapseneläkkeeseen. Edunjättäjän omaan lapseen rinnastetaan ottolapsi ja lapsi, jolle edunjättäjä oli kuollessaan velvollinen maksamaan elatusapua.

Lapseneläke myönnetään ensisijaisesti oman vanhemman jälkeen. Lapseneläkkeeseen ei ole oikeutta useamman kuin kahden edunjättäjän jälkeen samanaikaisesti. Jos kahden edunjättäjän jälkeen lapseneläkettä saavalle lapselle myönnetään myöhemmin lapseneläke oman vanhemman jälkeen, muun edunjättäjän jälkeen myönnetty lapseneläke lakkaa.

Lapseneläke lasketaan edunjättäjän eläkkeen perusteella. Lapseneläkkeiden yhteismäärään ei vaikuta se, onko myös leski edunsaajana. Yhteismäärä jaetaan tasan edunsaajina olevien lasten kesken. Lapseneläkkeiden yhteismäärä selviää oheisesta taulukosta:

Lasten lukumäärä	0	1	2	3	4 tai enemmän
Lapseneläkkeet	-	4/12	7/12	9/12	10/12

### 3.2.2 Kelan lapseneläke

Kelan lapseneläkkeeseen kuuluu perusmäärä ja täydennysmäärä. Oikeus lapseneläkkeeseen on edunjättäjän alle 18-vuotiaalla lapsella ja alle 21-vuotiaalla päätoimisesti opiskelevalla lapsella. Edunjättäjällä tarkoitetaan lapsen omaa vanhempaa tai muuta henkilöä, jonka kanssa lapsi asui samassa taloudessa tämän kuollessa ja joka vastasi lapsen elatuksesta, kuten isä- tai äiti-puolta tai kasvatusisää tai -äitiä.

Lapseneläkkeen perusmäärä on 59,68 euroa kuukaudessa vuonna 2017. Jos lapsen molemmat vanhemmat ovat kuolleet, Kela maksaa orvolle kaksi perusmäärää eli noin 120 euroa kuukaudessa. Alle 18-vuotias voi saada perusmäärän lisäksi täydennysmäärän, johon vaikuttavat muut perhe-eläkkeet. Jos muualta kuin Kelasta saadut bruttomääräiset perhe- tai huoltoeläkkeet ovat enintään 55,54 euroa kuukaudessa, lapsi voi saada täydennysmäärän täytenä eli 90,26 euroa kuukaudessa. Jos muut perhe-eläkkeet ovat yli 55,54 euroa kuukaudessa, täydennysmäärästä vähennetään puolet ylittävästä osasta. Täydennysmäärää ei makseta lainkaan, kun muut eläkkeet ylittävät 236,05 euroa kuukaudessa.

Kela maksaa koululaiseläkettä 18–20-vuotiaalle päätoimisesti opiskelevalle nuorelle, joita on tällä hetkellä noin 3 200. Käytännössä yli 18-vuotiaille maksettavat lapseneläkkeet ovat tasoltaan matalia, koska yli 18-vuotiaille maksetaan ainoastaan Kelan lapseneläkkeen perusmäärää (59,68 e/kk vuonna 2017).

### 3.3 TAPATURMAVAKUUTUSTEN PERHE-ELÄKE

**Työtapaturma- ja ammattitautilain** perusteella korvataan työtapaturmasta tai ammattitautista aiheutuvia vahinkoja. Lakisääteinen tapaturmavakuutus on työntekijöille pakollinen ja yrittäjille pääsääntöisesti vapaaehtoinen. Jos työtapaturma tai ammattitauti johtaa kuolemaan, maksetaan perhe-eläkettä ja hautausapua. Perhe-eläke maksetaan leskeneläkkeenä ja lapseneläkkeenä. Leskeneläkkeeseen on oikeus aviopuolisolla tai rekisteröidyn parisuhteen osapuolella. Myös avopuolisolla on oikeus leskeneläkkeeseen, jos tämä on asunut yhteisessä taloudessa vahingoittuneen kanssa ja jonka kanssa vahingoittuneella on tai on ollut yhteinen lapsi taikka jonka kanssa vahingoittuneella on sopimus keskinäisestä elatuksesta.

Perhe-eläkkeen enimmäismäärä on vuodessa 70 prosenttia vahingoittuneen vuosityöansiosista. Leskeneläkkeen enimmäismäärä vahingoittuneen vuosityöansiosista ilmenee oheisesta taulukosta:

Lasten lukumäärä	0	1	2	3	4 tai enemmän
Leskeneläke	40 %	35 %	30 %	20 %	15 %

Leskeneläkkeeseen oikeutetun omat työtulot tai eläketulot vähentävät leskeneläkettä. Jos lesken työtulot tai eläketulot ylittävät tulosoitusperusteen, vähennetään tulojen ja tulosoitusperusteen erotuksesta 30 prosenttia.

Lapseneläkkeeseen on oikeus lapsella, joka vahingoittuneen kuollessa ei ollut vielä täyttänyt 18 vuotta. Lapsella, joka opiskelee päätoimisesti tai joka vahingoittuneen kuollessa oli työkyvyttömyyden vuoksi kykenemätön elättämään itsensä, on oikeus lapseneläkkeeseen niin kauan kuin mainittu olosuhde jatkuu, mutta kuitenkin enintään siihen saakka, kun lapsi täyttää 25 vuotta.

Hautausapuna maksetaan kertakorvaus, joka vuonna 2017 on 4 810 euroa. Rahamäärä tarkistetaan vuosittain työeläkeindeksillä.

Työtapaturma- ja ammattitautilain mukaan maksettava korvaus tai etuus on ensisijainen työeläkkeeseen nähden.

**Urheilijan tapaturma- ja eläketurvasta** säädetyn lain perusteella maksetaan perhe-eläkettä tapaturman aiheuttaman urheilijan kuoleman johdosta enintään kymmenen vuoden ajan urheilijan kuolemasta. Perhe-eläkkeen perusteena käytetään vuosityöansiota. Vuosityöansiona pidetään tapaturman sattuaessa voimassa olleessa sopimuksessa sovittua palkkaa vuodelta tai pelikaudelta, jona tapaturma sattui. Vuosityöansioon lasketaan mukaan lisäksi palkka, jonka urheilija sai samalta vuodelta tai pelikaudelta mainittua sopimusta edeltäneen sopimuksen perusteella. Vuosityöansion enimmäismäärä voi kuitenkin olla enintään 100 000 euroa. Hautausapu määritellään samoin kuin työtapaturma- ja ammattitautilaissa.

**Maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilaista** säädetään maatalousyrittäjän ja apurahansaajan oikeudesta korvaukseen työtapaturman ja ammattitaudin johdosta. Vakuutus on pakollinen kaikille niille yrittäjille, joilla on MYEL-vakuutus. Perhe-eläkettä maksetaan samoin perustein kuin työntekijän työtapaturma- ja ammattitautilaissa säädetään.

**Sotilastapaturmasta ja palvelussairaudesta** vahingoittuneella tai sairastuneella ja hänen omaisellaan on oikeus korvaukseen sotilastapaturmalain mukaan. Korvaukset ja niiden määräytymisperusteet määräytyvät työtapaturma- ja ammattitautilain mukaan.

**Sotilasvammalain** perusteella suoritetaan sotainvalidien ja muiden ennen 1.1.1991 vammautuneiden tai sairastuneiden sotilastapaturmakorvaukset. Vahingoittuneen omaisille annetaan korvauksena huoltoeläkettä tai lisähuoltoeläkettä sekä kuolinpesälle hautausapua. Hautausavun määrä vuonna 2017 on 2 511,31 euroa.

### 3.4 LIIKENNE- JA POTILASVAKUUTUKSEN PERHE-ELÄKE

**Liikennevakuutuslain** nojalla maksetaan elatuksen menetyksen korvausta elatukseen tai elatusapuun oikeutetulle, jonka elatuksesta huolehtinut henkilö on menehtynyt liikennevahingossa. Korvaus määräytyy vahingonkorvauslain nojalla. Elatusvelvollisella tarkoitetaan henkilöä, joka oli ollut lain nojalla velvollinen elättämään korvausta vaativaa. Perhe-eläkkeeseen on ensinnäkin oikeus avioliittolain nojalla aviopuolisolla ja leskeneläke määrätään tapauskohtaisen harkinnan mukaan. Myös avopuolisoa voidaan pitää oikeutettuna leskeneläkkeeseen, jos olosuhteiden perusteella voidaan katsoa avopuolison olleen tosiasiallisesti surmansa saaneen elatuksen varassa. Perhe-eläke voidaan vahvistaa myös määräaikaisena. Määräajan päätyttyä lesken elatuksen tarvetta arvioidaan uudelleen.

Lasten oikeus elatukseen vanhemmiltaan perustuu lapsen elatuksesta annettuun lakiin. Lapselle suoritetaan korvausta elatuksen menetyksestä 18 vuoden ikään saakka. Korvausta suoritetaan kuitenkin 21 vuoden ikään saakka, jos lapsi jatkaa ammattiin valmistavaa opiskelua 21 vuoden ikään saakka.

Korvausta elatuksen menetyksen perusteella määrättäessä otetaan huomioon missä määrin korvaukseen oikeutettu olisi todennäköisesti saanut elatusta surmansa saaneelta ja toisaalta korvaukseen oikeutetun tarve saada elatusta. Korvauksena maksetaan tietty prosentiosuus elatuksen menetyksen perusteena olevista vainajan ja eloonjääneen ansio- ja eläketuloista. Liikennevakuutuksesta maksettava korvaus on ensisijainen työeläkkeeseen nähden.

**Potilasvahinkolain** perusteella maksetaan Suomessa annetun terveyden- ja sairaanhoidon yhteydessä potilaalle aiheutuneesta henkilövahingosta korvausta potilasvakuutuksesta. Kuten liikennevahingon osalta, myös potilasvahingon korvaus määräytyy vahingonkorvauslain nojalla. Elatukseen oikeutetulla henkilöllä on oikeus saada korvausta elatuksen menetyksestä, jos elatusvelvollinen on saanut surmansa terveyden- ja sairaanhoidon yhteydessä. Perhe-eläkettä maksetaan samoin edellytyksin kuin liikennevahingossa surmansa saaneelle.

Hautaamisesta aiheutuneita yleiskustannuksia voidaan korvata sekä liikennevakuutuksesta että potilasvakuutuksesta. Oikeus surmansa saaneen hautaamisesta aiheutuneiden kustannusten kohtuulliseen korvaukseen on sillä, joka on huolehtinut surmansa saaneen hautaamisesta.

Yleensä korvaus suoritetaan kuolinpesälle, mutta korvaus voidaan suorittaa myös vainajan omaiselle, jos hän on vastannut hautamisesta aiheutuneista kustannuksista.

### 3.5 TYÖNTEKIJÄIN RYHMÄHENKIVAKUUTUS

Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen tarkoituksena on turvata perheen välitön toimeentulo puolison tai lasten huoltajan kuoleman jälkeen. Ryhmähenkivakuutuksen ottaa työnantaja työntekijöilleen, joka huolehtii myös vakuutuksen kustannuksista. Ryhmähenkivakuutus perustuu työmarkkinajärjestöjen keskinäiseen sopimukseen ja vakuutettuina ovat eräin poikkeuksin kaikki työeläkelakien alaisessa työsuhteessa olevat työntekijät. MYEL-ryhmähenkivakuutusmaksu kerätään MYEL-maksun yhteydessä. Edunsaajia ovat vakuutetun puoliso, rekisteröidyn parisuhteen osapuoli sekä vakuutetun alle 22-vuotiaat lapset. Puolisolla tarkoitetaan aviopuolisoa ja avopuolisoa. Jotta avopuoliso voi olla edunsaajana, edellytetään yhteisessä taloudessa asumisen lisäksi, että heillä oli tai oli ollut yhteinen lapsi tai viranomaisen vahvistama sopimus keskinäisestä elatuksesta.

Vakuutus on voimassa työntekijän työ- ja vapaa-aikana. Vakuutuksen perusteella maksetaan vakuutussumma vakuutuksen ottaneen työnantajan palveluksessa olleen työntekijän kuoltua. Edunsaajalle maksettava korvaus muodostuu perussummasta, lapsikorotuksista ja tapaturmakorotuksesta. Perussumma maksetaan aina, kun vakuutettuna olleelta on jäänyt edellä mainittu edunsaaja. Perussummaan lisätään lapsikorotus jokaisesta vakuutetulta jääneestä edunsaajana olevasta lapsesta. Lapsikorotuksen suuruus on 7 400 euroa. Jos vakuutettu on kuollut tapaturmaisesti, korotetaan sekä perussummaa että lapsikorotusta 50 prosentilla. Leskelle maksetaan perussumma ja tapaturmakorotus ja lapsille lapsikorotus tapaturmakorotuksineen.

Taulukossa 3.1 on kuvattu ryhmähenkivakuutuksen vakuutussummat vuonna 2017.

Taulukko 3.1. Ryhmähenkivakuutuksen vakuutussummat vuonna 2017.

Vakuutetun ikä kuolinhetkellä	Perussumma euroina vuonna 2017
– 49	16 430
50	15 350
51	14 260
52	13 130
53	12 050
54	10 990
55	9 890
56	8 800
57	7 770
58	6 620
59	5 540
60 –	4 570
<b>Lapsikorotus euroina</b>	7 400
<b>Tapaturmakorotus</b>	50 % perussumman ja lapsikorotuksen yhteismäärästä

## LÄHTEET

Takala, Mervi (2013) Perhe-eläke osana eläkejärjestelmää. Teoksessa Mervi Takala (toim.)

Kausaus perhe-eläkkeeseen. Eläketurvakeskuksen raportteja 03/2013.

Työeläkelakipalvelu. <http://tyoelakelakipalvelu.etk.fi>.

Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen vakuutusehdot 1.1.2016.

## 4 LESKENELÄKKEET REKISTERITIIETOJEN VALOSSA

Lesket ja leskeneläkkeen saajat:

- Vuonna 2015 vajaat 18 prosenttia (256 330 henkilöä) kaikista työeläkkeensaajista saa leskeneläkettä.
- Uusia leskeneläkkeitä alkaa vuosittain noin 13 000, joiden saajista 70 prosenttia on naisia.
- Leskeneläke alkaa yhä vanhempana, keskimäärin 74-vuotiaana vuonna 2015.
- Suurin ryhmä leskeneläkkeen saajista on 80–84-vuotiaat.
- Leskeneläkeoikeuden ulkopuolelle jäävien leskien määrä on kasvussa. Vuonna 2015 leskeytyneistä noin neljännes ei saa leskeneläkettä.
- Noin 75 prosenttia työikäisistä leskistä asuu yksin viiden vuoden kuluttua leskeytymisestä.

Leskeneläkkeen taso:

- Työjärjestelmän leskeneläke oli (nollan suuruiset eläkkeet mukaan lukien) keskimäärin 532 euroa/kk vuoden 2015 lopussa. Ilman nollaeläkkeitä eläke oli keskimäärin 590 euroa/kk.
- Vuonna 2015 miesten keskimääräinen leskeneläke (211 euroa/kk) oli 35 prosenttia naisten keskimääräisestä leskeneläkkeestä (592 euroa/kk). Ero on kasvanut viimeisten parinkymmenen vuoden aikana.
- Leskeneläkkeen taso suhteessa keskipalkkaan on laskenut.
- Vuodesta 1990 lähtien 128 400 henkilön eläkettä oli vähennetty lesken oman eläkkeen perusteella. Noin 29 000 lesken (miehiä 70 %) eläke on vähentynyt nollan suuruisiksi.

Leskeneläkkeen kesto:

- Leskien ikärakenteen voimakkaan muutoksen seurauksena työeläkejärjestelmän leskeneläkkeiden kesto on pidentynyt. Vuonna 2015 päättyneitä leskeneläkkeitä oli maksettu keskimäärin runsaat 17 vuotta. Neljäsosa naisten leskeneläkkeistä oli ollut maksussa yli 27 vuotta.
- Leskeneläkkeiden keston arvioidaan lyhentyvän tulevaisuudessa, kun leskeksi tullaan yhä vanhempana ja eliniän kasvu hidastuu.

Eläketurvakeskus ja Kela ylläpitävät rekisteriä lakisääteisistä eläkkeistä. Esimerkiksi Tilasto Suomen eläkkeensaajista (SVT 2016a) perustuu kyseiseen rekisteriaineistoon. Tässä luvussa käytetään tämän rekisterin tietoja niiden henkilöiden osalta, joille maksetaan perhe-eläkettä työeläkkeenä. Osa tuloksista on esitelty aiemmin teoksissa: Hietaniemi & Ritola (2014) ja Takala ym. (2015).

### 4.1 LESKET JA LESKENELÄKKEENSAAJAT

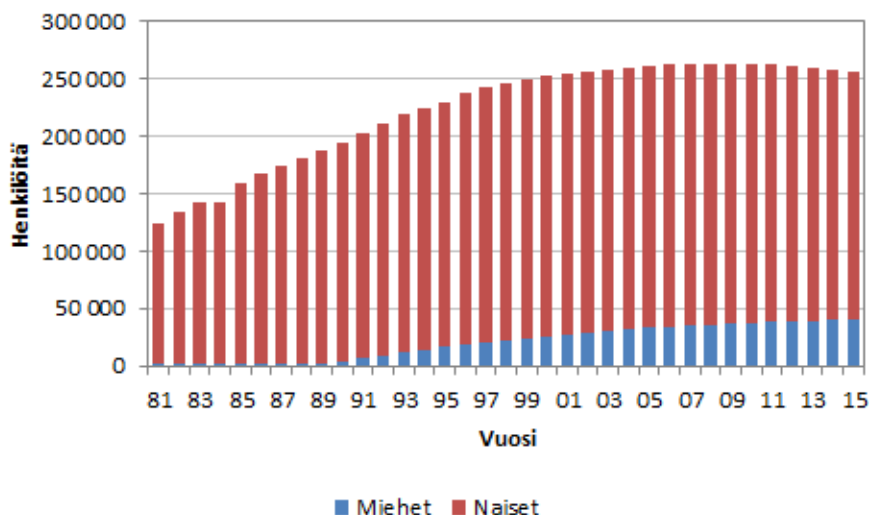
#### 4.1.1 Leskeneläkkeensaajien määrä

Vuonna 2015 perhe-eläkettä maksettiin työeläkejärjestelmästä 256 000 leskelle (noin 17 prosentille täysi-ikäisistä eläkkeensaajista). Ulkomailta asuvia leskeneläkkeensaajia oli 4 080. Rekisteröidyn parisuhteen perusteella leskeneläkettä saa alle 200 henkilöä. Leskeneläkkeensaajien määrä on laskenut vuodesta 2010 lähtien (kuva 4.1).



Vuonna 2015 työeläkejärjestelmästä maksettiin lapseneläkettä noin 13 600 lapselle ja nuorelle. Leskeneläkkeensaajan kanssa samassa kotitaloudessa asuvia lapseneläkkeensaajia oli kaikkiaan noin 3 800.

Leskeneläkkeensaajista suurin osa on naisia. Miehet saivat kattavasti leskeneläkeoikeuden vuonna 1990 ja sen jälkeen miesten osuus leskeneläkkeen saajista on hitaasti kasvanut (kuva 4.1). Miesleskien osuus on nyt 15 prosenttia kaikista leskeneläkkeensaajista.



Kuva 4.1. Työeläkejärjestelmän leskeneläkkeensaajat sukupuolen mukaan 1981–2015.

Eläketurvakeskuksen pitkän aikavälin ennusteessa työeläkejärjestelmän leskeneläkkeensaajien määrän ennakoidaan kehittyvän taulukon 4.1 mukaisesti. Sen mukaan leskeneläkkeensaajien määrä säilyy nykyisellä tasolla tai hieman kasvaa lähivuosina. Pidemmällä aikavälillä – 2040-luvun jälkeen – leskeneläkkeensaajien määrä kääntyy laskuun.

Taulukko 4.1. Arvio leskeneläkkeiden lukumäärästä vuosina 2015–2080, henkilöitä.

	2015	2020	2025	2030	2040	2060	2080
Yhteensä	255 300	251 900	251 000	254 000	258 700	226 400	226 300
Mies	39 900	41 400	42 400	43 200	42 100	36 100	34 600
Nainen	215 400	210 400	208 600	210 800	216 500	190 300	191 700

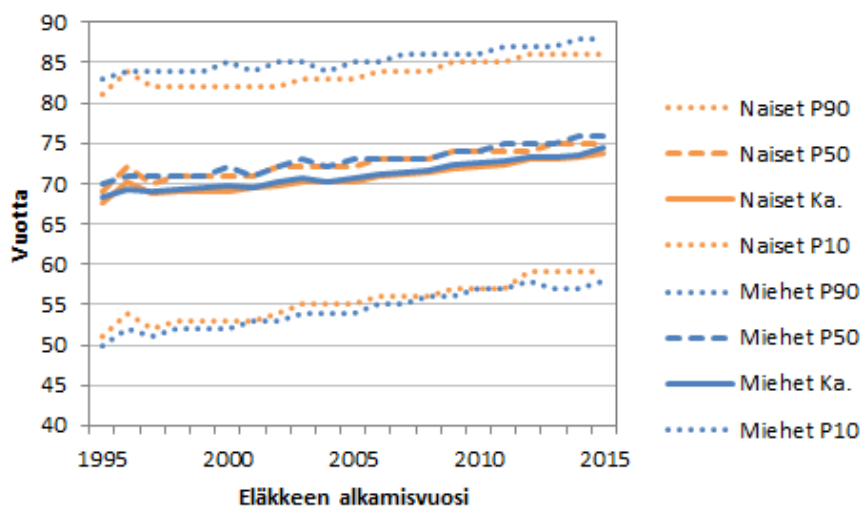
\* Lähde: ETK:n pitkän aikavälin laskelmat 2016.

#### 4.1.2 Leskeneläkkeensaajien ikä

Vuoden 2015 lopussa suurin osa leskeneläkkeensaajista oli 65-vuotiaita tai vanhempia naisia. Käytännössä neljässä tapauksessa viidestä leskeneläkkeensaaja on iäkäs nainen. Leskeneläkettä saavista naisista alle 65-vuotiaita on 11 prosenttia. Miesten vastaava luku on 17 prosenttia.

Leskeneläkkeensaajat ovat aiempaa iäkkäämpiä. Leskien ikä oli vuonna 1995 keskimäärin 70,7 vuotta (mediaani 72), kun vuoteen 2015 mennessä se oli noussut 77,3 vuoteen (mediaani 79). Henkilömäärältään suurin ryhmä sekä miehissä että naisissa on 80–84-vuotiaat. Yli 85-vuotiaista naisista leskiä on yli puolet. Miesleskien osuus jää kaikissa i'issä selvästi matalammaksi naisiin verrattuna.

Kuvasta 4.2 nähdään, että vuonna 1995 leskeytyneet miehet olivat keskimäärin 68,3-vuotiaita ja naiset 67,5-vuotiaita. Vuonna 2015 vastaavat luvut olivat 74,4 vuotta ja 73,7 vuotta. Keski-ikä on kasvanut koko tarkasteluperiodilla sekä miehillä että naisilla runsaat kuusi vuotta, eli 0,3 vuotta vuodessa. Kuvasta nähdään myös, että jakauma on tarkastelujaksolla säilynyt ennallaan.



Kuva 4.2. Ikä leskeneläkkeen alkaessa vuosina 1991–2015, vuotta.

Edunjättäjän ikä hänen kuollessaan oli keskimäärin 75 vuotta vuonna 2015. Miesedunjättäjät olivat keskimäärin 75 vuoden ja naisedunjättäjät 72 vuoden ikäisiä. Koska eliniän arvioidaan pitenevän tulevaisuudessa, myös leskeksi tullaan entistä korkeammassa iässä.

#### 4.1.3 Lesket, jotka eivät saa leskeneläkettä

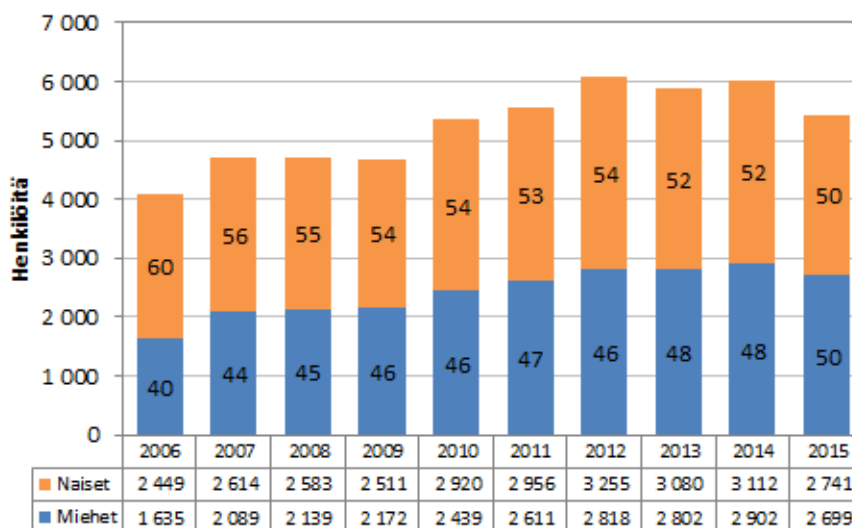
Kaikki lesket eivät ole oikeutettuja leskeneläkkeeseen. Oikeus leskeneläkkeeseen perustuu avioliittoon, ikään ja yhteisiin lapsiin. Leskeneläkettä ei saa esimerkiksi lapseton leski, jonka avioliitto on kestänyt liian vähän aikaa tai joka on avioitunut 50. ikävuoden täyttämisen jälkeen, eikä leski, joka leskeytymisen jälkeen avioituu uudelleen alle 50-vuotiaana. Lesken uudelleen avioitumisen perusteella päättyviä eläkkeitä on vähän, kaikkiaan tästä syystä on päättynyt 2 900 eläkettä. Viime vuosina uusia tällaisia tapauksia ei ole juurikaan ollut.

Kaikki eläkkeeseen oikeutetut lesket eivät myöskään hae leskeneläkettä ja jäävät ilman etuutta. Näiden henkilöiden tunnistaminen, tai määränkin arvioiminen on käytettävissä olevilla tiedoilla vaikeaa. Yksi tapa on verrata viimeisten vuosien osalta leskeneläkkeensaajien määriä leskiin. Leskeys ilmenee siviilisäätynä väestörekisterissä. Avioliitossa olevat eivät ole mukana tarkastelussa, koska he eivät ole avopuolison kuoltua siviilisäädyltään leskiä. Leskeneläkkeensaajat ovat nähtävissä työeläkejärjestelmän eläkerekisterissä. Leskeneläkkeensaajaksi katsotaan myös leski, jolla on oikeus leskeneläkkeeseen, mutta leskeneläkkeen määrä on nolla.

Seuraavaksi tarkastellaan näiden joukkojen, leskeksi tulleiden ja leskeneläkkeensaajien, eroa eli niitä, jotka ovat leskeytyneet, mutta joille ei makseta leskeneläkettä. Väestörekisteriin perustuva tieto leskeydestä on vuodesta 2006 alkaen. Tässä tarkastelussa leskeneläketieto perustuu vuoden vaihteessa maksussa olevaan eläkkeeseen, joten jonkin verran vuoden aikana alkaneita ja päättyneitä eläkkeitä jää tarkastelun ulkopuolelle. Ne, joiden leskeneläke on vuoden aikana kertasuoritettu, eivät ole leskeneläkkeensaajia vuoden vaihteessa ja jäävät näin ollen pois tästä tarkastelusta.

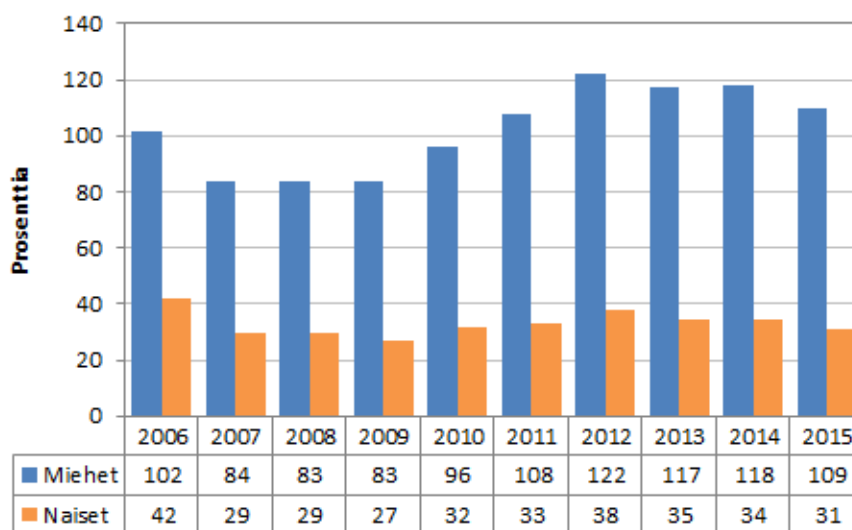
Kuvassa 4.3 on esitetty vuosina 2006–2015 leskeytyneet, jotka eivät ole saaneet leskeneläkettä. Kymmenen vuoden tarkastelujaksolla henkilöiden lukumäärä vuosittain on kasvanut. Kuvassa on myös sukupuolikohtaiset prosenttiosuudet. Vuonna 2015 henkilöitä oli kaikkiaan 5 360, joista miehiä ja naisia oli käytännössä yhtä paljon. Jos suhteutetaan nämä henkilöt vuoden 2015 uusiin leskeneläkkeensaajiin, on osuus noin kolmannes.

Tämänkin tarkastelun lesket ovat iäkkäitä, mutta leskeneläkkeensaajien ja muiden leskien välillä on ero; lesket, jotka eivät saa leskeneläkettä, ovat nuorempia kuin leskeneläkkeensaajat. Iän perusteella mieslesket, jotka eivät saa leskeneläkettä, ovat keskimäärin kolme vuotta nuorempia kuin leskeneläkkeensaajat. Naisten ero on yksi vuosi. Vuonna 2015 leskien, jotka eivät saaneet leskeneläkettä, ikä keskimäärin oli 75,3 vuotta (miehet 77,6 vuotta ja naiset 73,1 vuotta). Mediaanilla mitattuna iät ovat vastaavasti: 76,8 (miehet 79,3 vuotta ja naiset 74,5 vuotta).



Kuva 4.3. Vuosina 2006–2015 leskeytynneet (eivät saa leskeneläkettä), henkilöitä.

Sukupuolen mukaan tarkasteltuna (Kuva 4.4) nähdään ero leskeneläkkeensaajien ja muiden leskien määrissä. Naisleskiä, jotka eivät saa leskeneläkettä, on noin kolmannes suhteessa leskeneläkkeensaajien määrään. Miesten tilanne on erilainen. Vuoteen 2010 asti miesleskiä, jotka eivät saaneet leskeneläkettä, oli lähes saman verran (< 100 %) kuin leskeneläkkeensaajia, mutta vuoden 2010 jälkeen enemmän (> 100 %).



Kuva 4.4. Leskien (jotka eivät saa leskeneläkettä) suhde leskeneläkkeensaajiin, prosenttia.

On hyvä huomata, että osa tarkastelun henkilöistä on solminut avioliiton 50. ikävuoden jälkeen, jolloin leskeneläkeoikeutta ei pääsääntöisesti muodostu. Näiden henkilöiden osuus saat-

taa olla huomattava. Tilastokeskuksen mukaan henkilöitä, jotka solmivat avioliiton yli 50-vuotiaana, oli 4 870 vuonna 2015. Kaikkien avioliiton solmineiden henkilöiden lukumäärä oli 49 500 (Tilastokeskus 2016). Lähes 10 prosenttia avioliiton solmineista henkilöistä solmii avioliiton yli 50-vuotiaana.

## 4.2 LESKENELÄKKEEN TASO

Työeläkejärjestelmästä maksettu leskeneläke oli keskimäärin 532 euroa vuonna 2015. Ilman nollan suuruisia eläkkeitä keskieläke oli 590 euroa. Vuodesta 1995 lähtien keskimääräinen leskeneläke on kasvanut reaalisesti 15 prosenttia. Ilman nollan suuruisia eläkkeitä vastaava luku on 23 prosenttia. Tarkastelujaksolla alle 65-vuotiaiden keskimääräinen leskeneläke on alentunut ja yli 64-vuotiaiden keskimääräinen leskeneläke on noussut.

Vuonna 2015 pienissä eläkkeissä, alimman tulokymmenyksen rajalla (P10) leskeneläke oli keskimäärin 59 euroa. Ylimmän prosentin leskeneläke (P99) oli 2 268 euroa. Liitetaulukosta 4.1 nähdään keskieläkkeen lisäksi minkä suuruisia eläkkeitä maksettiin perhe-eläkejakauman eri tulotasoilla vuosina 1995–2015.

Miesten leskeneläke on pienempi kuin naisten ja ero on kasvanut. Miesleskien eläke on tarkastelujaksolla reaalisesti tarkasteltuna säilynyt ennallaan. Naisten eläke on noussut. Kun vuonna 1995 miesleskien eläke oli keskimäärin 212 euroa, ja naisleskien 481 euroa, miesten eläke naisten eläkkeestä oli 44 prosenttia. Vuonna 2015 naisten eläke oli noussut 592 euroon, kun miesten eläke vastaavasti oli 211 euroa – suhde oli siis laskenut 35 prosenttiin.

Tarkastelun kohteena oleva henkilöjoukko on sama kuin luvussa 4.1., eli mukana ovat kaikki työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeet vuosina 1995–2015.

## 4.3 LESKENELÄKKEEN VÄHENTÄMISEN VAIKUTUS LESKENELÄKKEISIIN

Työeläkejärjestelmän perhe-eläkettä laskettaessa leskeneläke riippuu ensisijaisesti edunsaajien lukumäärästä ja edunsaajan sekä edunjäntäjän tuloista. Lesken omat tai laskennalliset eläketulot vähentävät leskeneläkettä. Leskeneläkkeen vähentäminen tuli työeläkelakeihin vuoden 1990 uudistuksessa.

Tässä luvussa tarkastellaan aluksi vähentyneiden leskeneläkkeiden lukumäärää alkaneiden eläkkeiden osalta vuosina 1991–2015. Lopussa on arvio nollaeläkkeiden määrästä tulevaisuudessa. Nollaeläkkeellä tarkoitetaan leskeneläkettä, josta ei leskeneläkkeen vähentämisen johdosta jää lainkaan maksettavaa.

Tarkastelut ovat henkilötasoisia. Käytännössä henkilöllä voi alkaa useita eläkkeitä samanaikaisesti. Tässä tarkastelussa samanaikaisten ja peräkkäisten eläkkeiden tasolta on päätelty henkilötaso siten, että tarkasteluun valitaan henkilön ensimmäinen eläke. Saman vuoden aikana alkavat rinnakkaiset eläkkeet on yhdistetty, peräkkäisistä eläkkeistä on valittu ensimmäinen.

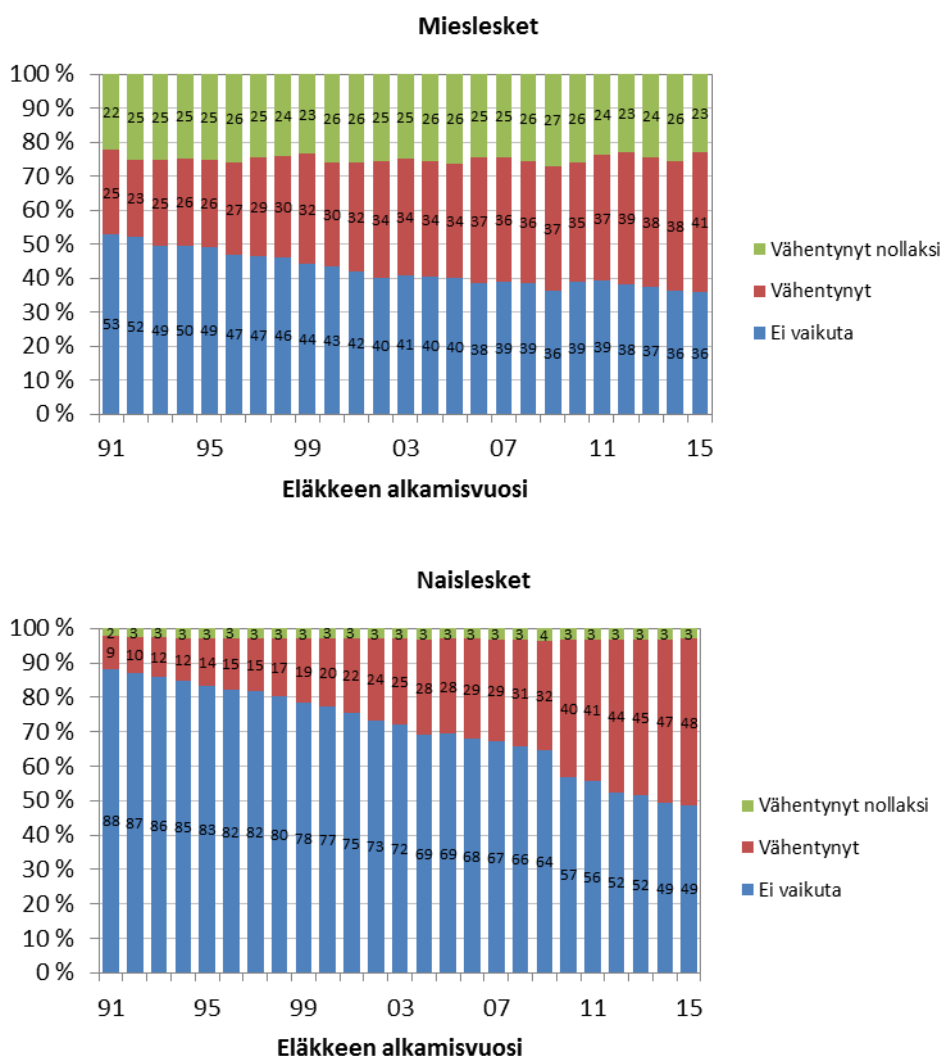
Kertasuoritettujen eläkkeet<sup>2</sup> on rajattu tarkastelujen ulkopuolelle sillä perusteella, että niillä ei ole leskelle tai eläkejärjestelmälle taloudellista merkitystä kertasuorituksen maksupäivän jälkeen. Eläkkeen vähennyksen piirissä olleita kertasuoritettuja eläkkeitä on ollut kaikkiaan noin 5 400.

<sup>2</sup> Leskeneläke voidaan maksaa kertasuorituksena, jos sen määrä jää kertasuorituksen rajamäärää pienemmäksi. Vuonna 2017 rajamäärä on 27,78 euroa/kk, tai eläkkeensaajan suostumuksella 69,45 euroa/kk.

### 4.3.1 Leskeneläkkeen vähentämisen yleisyys

Vuosina 1991–2015 oli vähennetty ainakin jossain määrin 128 400 henkilön eläkettä. 29 000 henkilön työeläke oli vähentynyt nollan suuruisiksi. Näistä miehiä oli 20 400 (70 %) ja naisia 8 600 (30 %). Vuoden 2015 lopussa voimassa olevista eläkkeistä 38 prosenttia oli vähennetty ja nollan suuruisiksi vähentyneiden osuus oli 7 prosenttia.

Kuvasta 4.5 nähdään leskeneläkkeen vähentämisen vaikutus kolmessa ryhmässä: vähentynyt nollaksi, vähentynyt ja ei vähentynyt. Nollaksi vähentyneiden eläkkeiden osuus on ollut molempien sukupuolten osalta vakaalla tasolla koko tarkastelujakson ajan. Miesten leskeneläkkeistä noin neljännes on vähentynyt nollaksi, vuonna 2015 osuus oli 23 prosenttia. Naisten leskeneläkkeistä noin kolme prosenttia vähentyi nollaksi. Nollaksi vähentyneiden eläkkeiden lisäksi ylipäättään vähentyneiden eläkkeiden osuus on miesten ja naisten osalta kasvanut. Miesten vuonna 2015 alkaneista eläkkeistä 41 prosenttia oli vähentynyt jonkin veran, kun naisten vastaava luku oli 48 prosenttia.



Kuva 4.5. Leskeneläkkeen vähentämisen vaikutus alkaneisiin leskeneläkkeisiin, prosenttia.

Sukupuolia yhdessä tarkastelemalla vuonna 2015 vähentyneitä leskeneläkkeitä oli 47 prosenttia ja nollan suuruisiksi vähentyneitä 8 prosenttia.

Alle 65-vuotiailla leskillä, joilla ei ole enää alkueläkettä tai alaikäisiä lapsia, vuonna 2016 alkanutta leskeneläkettä vähennettiin 80 prosentilla naisista ja 89 prosentilla miehistä.

### 4.3.2 Eläkkeen vähennyksen määrä

Vuonna 2015 alkaneiden leskeneläkkeiden vähennyksen määrä nähdään taulukosta 4.2. Vähentyneiden eläkkeiden joukossa vähennys oli keskimäärin 306 euroa. Sukupuolten välinen ero on pieni. Nollaksi vähentyneissä eläkkeissä vähennys oli keskimäärin 414 euroa. Pienimmillään (P10) vähennys oli muutamia kymmeniä euroja, mutta suurimpien vähennysten (P95) määrä oli tuntuva; esimerkiksi nollaksi vähentyneiden joukossa vähennys oli yli 926 euroa. Tämän suuruinen vähennys koski 45 henkilöä vuonna 2015.

Taulukko 4.2. Eläkevähennyksen määrä vuonna 2015 alkaneissa eläkkeissä, euroa.

	P5	Mediaani	P95	Keskiarvo
Vähentänyt				
<b>Miehet</b>	24	277	737	317
<b>Naiset</b>	23	253	764	304
<b>Yhteensä</b>	23	258	759	306
Vähentänyt nollaksi				
<b>Miehet</b>	30	343	843	385
<b>Naiset</b>	66	425	1 116	478
<b>Yhteensä</b>	38	362	926	414

### 4.3.3 Arvio nollan suuruisiksi vähentyvien leskeneläkkeiden määrästä tulevaisuudessa

Nollaeläkkeiden tulevaa lukumäärää on pyritty arvioimaan välillisesti ETK:n mikrosimulointimallin (Elsi-malli) lähtötietoihin pohjautuvalla laskelmalla. Nollaeläkkeiden määrän kehitystä on vaikea arvioida suoraan, koska rekisteritiedoista ei voida selvittää, kuinka suuri osa jättää leskeneläkkeen hakematta, koska tietää, ettei maksettavaa eläkettä vähennyksen jälkeen jäisi. Tässä laskelmassa on arvioitu *potentiaalisia* leskeneläkkeensaajia, eli leskiä, joiden puoliso on kartuttanut työeläkettä.

Arvio perustuu erilliseen laskelmaan, jossa mikrosimulointimallin lähtötietojen mukaiselle väestölle simuloidaan Tilastokeskuksen vuoden 2015 väestöennusteen mukainen kuolevuus, ja parisuhdetiedon oletetaan pysyvän muuttumattomana vuoden 2015 alusta lähtien. Koska parisuhdetiedon muutoksia ja eläkkeenlaskentaa ei simuloida, ovat mallin tuottamat arviot käytökelpoisia vain noin kymmenen vuoden aikajänteellä ja vain yli 80-vuotiailla leskeneläkkeensaajilla.

Arvion mukaan potentiaalisten alkavien nollaeläkkeiden osuus kaikista potentiaalisista alkavista leskeneläkkeistä olisi ollut noin 21 prosenttia vuonna 2016 ja pysyy lähes samana vuoteen 2025 asti.

## 4.4 LESKIEN PERHETILANNE

Tässä kappaleessa vuonna 2010 leskeksi jääneiden perhetilannetta tarkastellaan viiden vuoden ajan leskeytymisen jälkeen. Ensimmäinen tarkastelu liittyy uudelleen avioitumiseen sekä asumismuotoon eli kotitalouden kokoon. Kyse on lesken kanssa samassa osoitteessa asuvien henkilöiden lukumäärästä. Sukulaisuudesta ei ole tietoa, joten tästä tarkastelusta ei voi päätellä asuuko leski omien lastensa, sisarustensa, vanhempiensa tai jonkun muun kumppanin kanssa.

Tarkastelu perustuu väestörekisterin tiedon mukaan leskeksi tulleisiin henkilöihin, eikä mukana ole tietoa leskeneläkkeestä. Käytännössä tarkasteluun poimitaan vuonna 2010 leskeksi tulleet (noin 16 000 henkilöä), ja heidän tulevia siviilisäätyjään seurataan vuoden 2015 loppuun. Leskeyden jälkeen leski voi avioitua, erota avioliitosta tai leskeytyä uudelleen. Myös rekisteröidyn parisuhteen vastaavat siviilisäädtyt ovat mahdollisia. On hyvä huomata, että avoliitto ei ole siviilisääty, joten sitä ei tämän tarkastelun perusteella voi suoraan havaita.

Kun tarkastellaan työikäisten (18–67-vuotiaat) leskien uudelleen avioitumista, vuonna 2010 leskeytyneistä noin runsaasta 5 000 henkilöstä 218 (4,3 %) oli avioitunut uudelleen vuoden 2015 loppuun mennessä. Miesleskistä noin 10 prosenttia avioituu uudestaan viiden vuoden kuluessa. Naisten osuus jää alle kolmeen prosenttiin.

Taulukossa 4.3 on esitetty lesken kotitaloudessa asuvien henkilöiden lukumäärä vuoden 2015 lopussa. Taulukosta nähdään, että työikäisistä 75 prosenttia on yksinasuvia. Miehet elävät useammin 2–3 henkilön kotitaloudessa. Vanhemmissa ikäryhmissä (yli 67-vuotiaat) 1–2 prosentin osuus isoissa kotitalouksissa asuvista (yli 4 henkilöä) selittyyneen laitosasumisella.

Taulukko 4.3. Leskeneläkkeensaajan kotitalouden koko vuoden 2015 lopussa, prosenttia.

	Henkilöitä kotitaloudessa					Yhteensä
	1	2	3	4	yli 4	
<b>18–67-vuotiaat*</b>						
<b>Miehet</b>	69	21	7	2	1	100
<b>Naiset</b>	77	17	4	2	1	100
<b>Yhteensä</b>	75	18	5	2	1	100
<b>Yli 67-vuotiaat*</b>						
<b>Miehet</b>	88	8	3	0	1	100
<b>Naiset</b>	86	8	3	1	2	100
<b>Yhteensä</b>	87	8	3	1	2	100

\* Ikä vuonna 2010.

## 4.5 LAKISÄÄTEINEN KOKONAISELÄKE JA SIVIILISÄÄTY

Eläkerekisterin ja väestörekisterin aineistoja yhdistämällä voidaan tarkastella kokonaiseläketasojä siviilisäädyn, lasten lukumäärän, iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2014. Lasten lukumäärä on luokiteltu seuraavasti: 0, 1, 2, 3 tai useampi, Y = Yhteensä. Lasten lukumäärällä tarkoitetaan henkilön kaiken ikäisiä lapsia vuoden 2014 loppuun mennessä. Lapset voivat olla eri parisuhteista. Myös adoptoidut lapset ovat mukana samoin kuolleet lapset. Naimisissa oleviin on yhdistetty rekisteröidyssä parisuhteessa elävät, samoin eronneisiin sisältyvät myös rekisteröidystä parisuhteesta eronneet sekä leskiin rekisteröidystä parisuhteesta leskeytyneet.

Kokonaiseläke koostuu henkilön omaan työhönsä perustuvasta eläkkeestä, työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeestä, Kelan omaeläkkeestä (kansaneläke ja takueläke) sekä SOLITA-eläkkeestä (sotilas-, liikenne- ja tapaturmavakuutuksesta myönnettävä eläke). Työeläkkeen perhe-eläke on leskeneläkettä ja entisille puolisoille maksettavaa eläkettä. Lapseneläkkeitä ei ole mukana. Kelan perhe-eläke ei ole mukana, mutta SOLITA-eläkkeissä perhe-eläkkeet ovat mukana. Puuttuva tieto tarkoittaa pientä havaintomäärää (luokat, joissa alle 10 henkilöä on poistettu). Naimattomia perhe-eläkkeen saajia esiintyy, koska kyseiseen luokkaan lukeutuvat puuttuvan siviilisäädyn tiedot. Tarkastelu koskee Suomessa asuvia eläkkeensaajia. Alle 65-vuotiaiden joukossa on mukana myös pelkästään leskeneläkettä saavia henkilöitä, mikä korostaa perhe-eläkkeen osuutta kokonaiseläkkeestä.

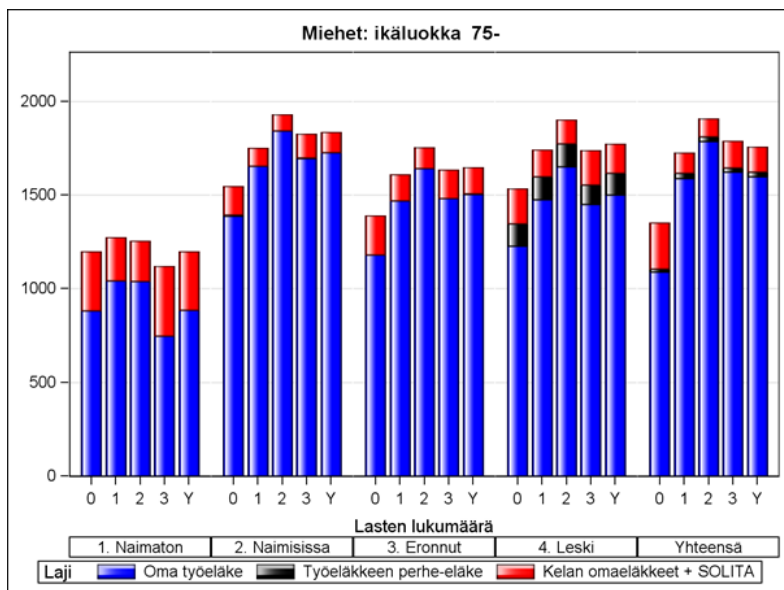
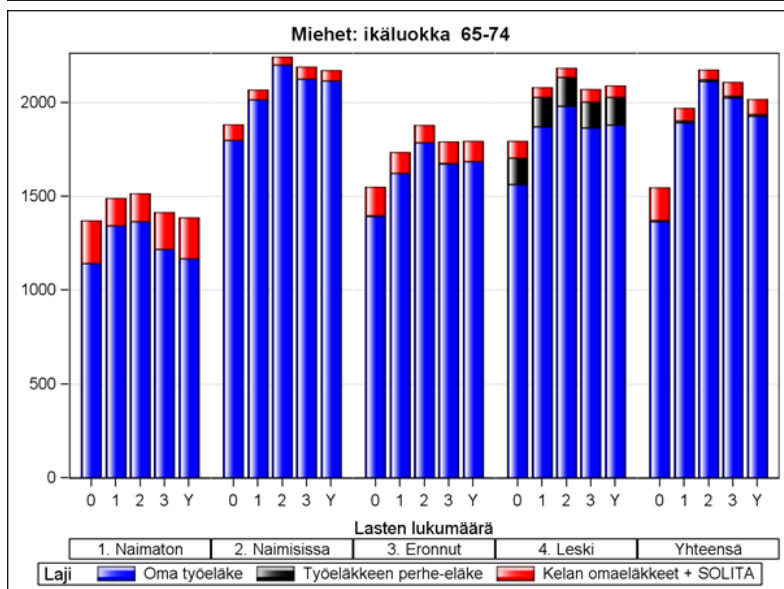
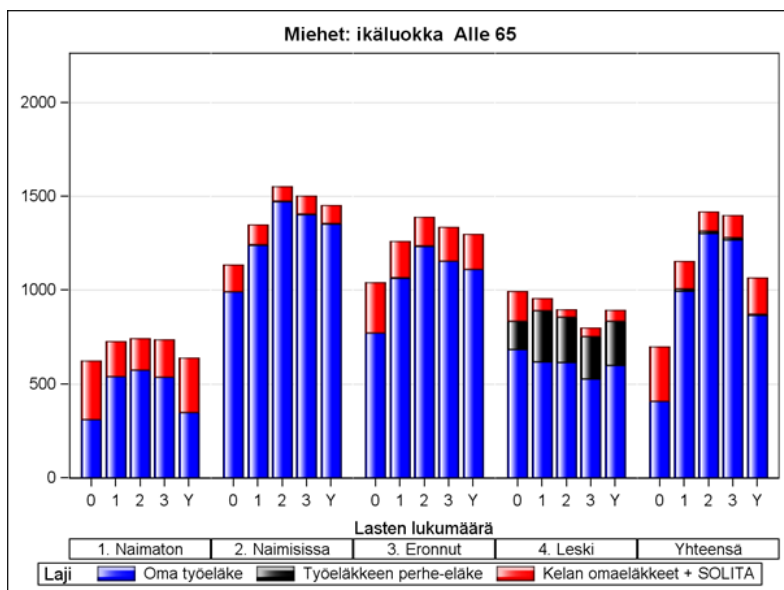
Kuvien 4.6. ja 4.7. mukaan työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeellä on huomattava merkitys erityisesti naisleskien eläketurvan kannalta. Siviilisäädyllä on selkeä yhteys eläketurvan ta-

soon. Naimisissa olevien ja leskien eläketurva on pääsääntöisesti parempi kuin muiden siviilisäätyjen. Erot varsinkin eläkeikäisissä ovat huomattavia. Erityisesti naimattomien miesten eläkkeet ovat huomattavasti muiden miesten eläkkeitä matalammat.

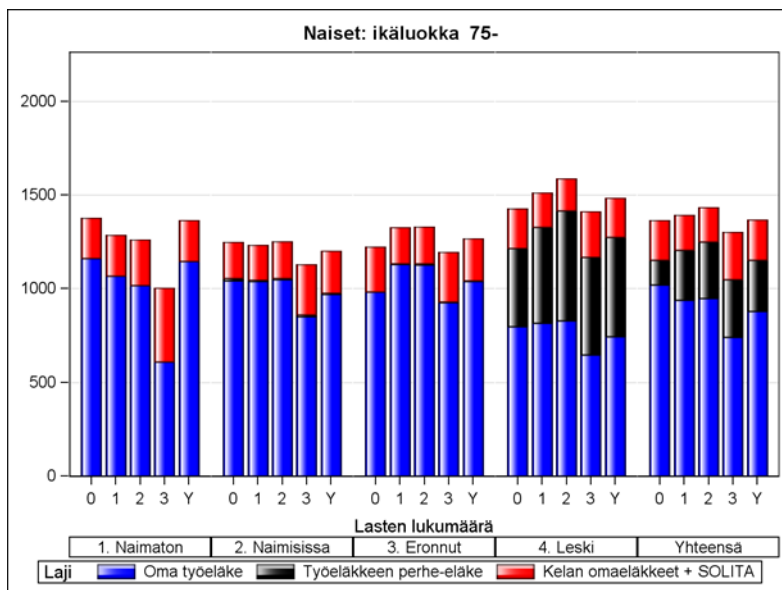
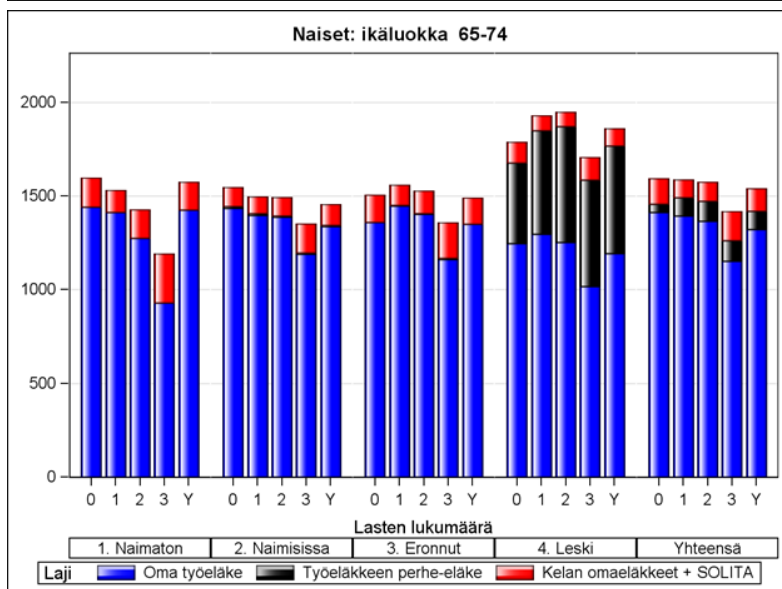
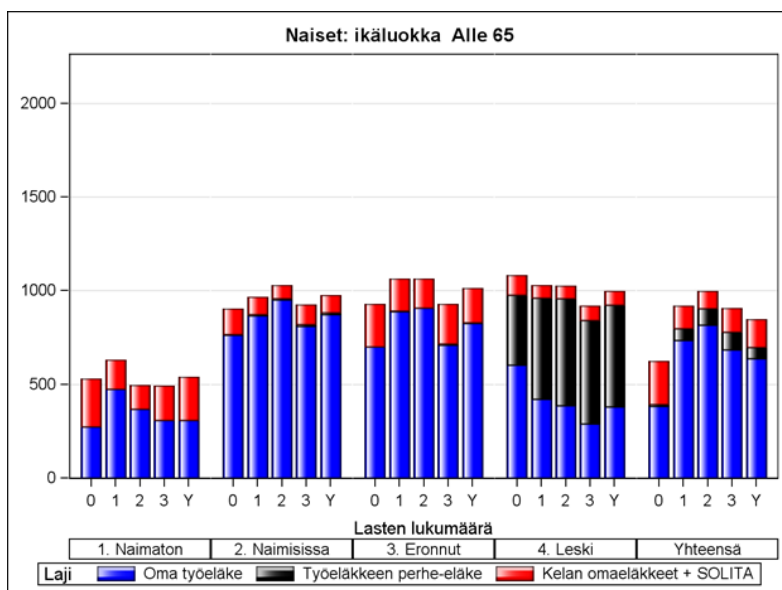
Myös lasten lukumäärällä on yhteys parempaan eläketurvaan. Kahden lapsen vanhemmilla eläketurva on pääsääntöisesti parempi kuin niillä, joilla on vähemmän lapsia. Perhe-eläkkeellä on suhteellisesti suurin merkitys kokonaiseläkkeeseen niillä naisleskillä, joilla on tai on ollut useita lapsia. Toisaalta myös lapsettomilla naisleskillä perhe-eläkkeen osuus kokonaiseläkkeestä on huomattava.

Kaikki leskeneläkkeensaajat eivät ole siviilisäädyltään leskiä. Vuonna 2014 työeläkkeen perhe-eläkettä maksettiin noin 6 000 naimisissa olevalle tai eronneelle henkilölle. Kuvien 4.6. ja 4.7. keskieläkeluvut ja henkilömäärät on saatavissa Eläketurvakeskuksesta.





Kuva 4.6. Miesten keskimääräinen kokonaiseläke siviilisäädyn ja lapsiluvun mukaan vuonna 2014, euroa.



Kuva 4.7. Naisten keskimääräinen kokonaiseläke siviilisäädyn ja lapsiluvun mukaan vuonna 2014, euroa.

## 4.6 LESKENELÄKKEEN KESTO

Kuolemaan päätyneiden/päätyvien leskeneläkkeiden kestoja voidaan tutkia toteutuneiden rekisterihavaintojen perusteella tai arvioiden alkaneiden leskeneläkkeiden kestoja elinajan kehityksen perusteella. Ensiksi tarkastellaan toteutuneen historian osalta päätyneitä työeläkejärjestelmän leskeneläkkeitä, joita koskevat tiedot ovat toteutuneita rekisterihavaintoja. Toiseksi tarkastellaan alkaneiden eläkkeiden kestoja, jota laajennetaan ottamalla mukaan arvio tulevien leskeneläkkeiden kestosta. Näkökulmaan liittyy oletus tai ennuste elinajan kehityksestä tulevaisuudessa, joten tulokset ovat laskennallisia.

### 4.6.1 Päätyneiden leskeneläkkeiden kesto

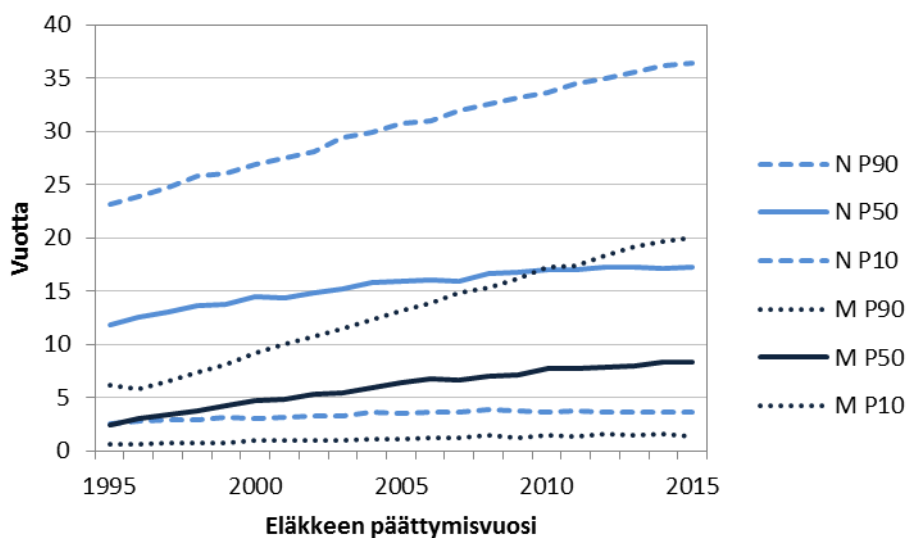
Lesken kuolema on yleisin leskeneläkkeen päätymissyy (96 %). Kertasuoritukseen päätyy kolme prosenttia ja lesken uudelleen avioitumiseen 0,5 prosenttia. Tässä tarkasteltavana ovat kuolemaan päätyneet leskeneläkkeet rekisterihavaintoihin perustuen. Käytännössä kyse on henkilötason tarkastelusta. Tarkastelut perustuvat nollaa suurempiin työeläkkeisiin.

Taulukossa 4.4 on tieto valittuina vuosina kuolemaan päätyneiden leskeneläkkeiden keston jakaumasta. Taulukosta nähdään, että naisleskien vuonna 2015 päätyneen eläkkeen kesto oli keskimäärin 18,7 vuotta. Miesten vastaava luku oli 9,7 vuotta. Sekä miesten että naisten leskeneläkkeiden kesto on tarkastelujaksolla pidentynyt. Jakaumapisteiden perusteella erityisesti pitkien eläkkeiden osuus on kasvanut. Naisista neljännekselle on maksettu leskeneläkettä yli 27 vuotta.

Taulukosta sekä kuvasta 4.8. näkyy, että eläkkeiden kestoissa on huomattavia eroja, ja erot ovat erityisesti miesten osalta kasvaneet. Eläkkeiden kestoja ovat pidentäneet mm. eläkelainsäädännön voimaantulo sekä eliniän pidentyminen viime vuosikymmeninä. Erityisesti pitkissä eläkkeissä näkyy perhe-eläkejärjestelmän voimaantulo, kun esimerkiksi vuonna 1990 päätyneet leskeneläkkeet on voinut pisimmillään kestää naisilla reilut 20 vuotta. Miesten eläkkeiden selkeä pidentyminen ja jakauman leveneminen seuraa pääasiassa siitä, että miehet pääsivät kattavasti leskeneläkeoikeuden piiriin vuoden 1990 uudistuksessa. Miesten osalta vuonna 2000 päätyneissä eläkkeissä jakauman pisimpään kestäneissä (P99) leskeneläkkeissä näkyy myös se, että miehet ovat olleet pidempään oikeutettuja leskeneläkkeeseen valtion järjestelmässä.

Taulukko 4.4. Kuolemaan päätyneiden leskeneläkkeiden kesto, vuotta.

SP	Päättymisvuosi	P10	P25	Mediaani	P75	P90	P99	Keskiarvo
Kaikki	1990	2,2	5,4	9,2	14,8	19,0	22,6	10,0
Kaikki	1995	1,8	4,8	11,2	17,4	22,7	27,3	11,6
Kaikki	2000	2,4	5,9	12,4	20,1	26,2	31,9	13,4
Kaikki	2005	2,6	6,6	13,4	22,4	29,7	36,6	15,0
Kaikki	2010	2,9	7,3	14,7	24,3	32,4	41,0	16,3
Kaikki	2015	3,0	7,3	15,2	25,1	34,8	45,3	17,1
Miehet	1990							
Miehet	1995							
Miehet	2000	1,0	2,3	4,7	7,4	9,2	20,0	5,3
Miehet	2005	1,1	2,8	6,4	10,4	13,2	22,5	7,0
Miehet	2010	1,5	3,7	7,8	12,8	17,2	27,2	8,8
Miehet	2015	1,4	3,8	8,3	14,6	20,1	31,1	9,7
Naiset	1990	2,3	5,5	9,2	14,9	19,1	22,6	10,1
Naiset	1995	2,6	6,4	11,8	18,1	23,2	27,4	12,5
Naiset	2000	3,1	7,4	14,5	21,3	26,9	32,1	14,7
Naiset	2005	3,5	8,2	15,9	24,1	30,7	36,8	16,5
Naiset	2010	3,7	8,6	17,0	26,3	33,6	41,3	17,9
Naiset	2015	3,7	8,8	17,2	27,4	36,4	45,7	18,7



Kuva 4.8. Vuosina 1995–2015 päätyneiden leskeneläkkeiden keston jakauma, vuotta.

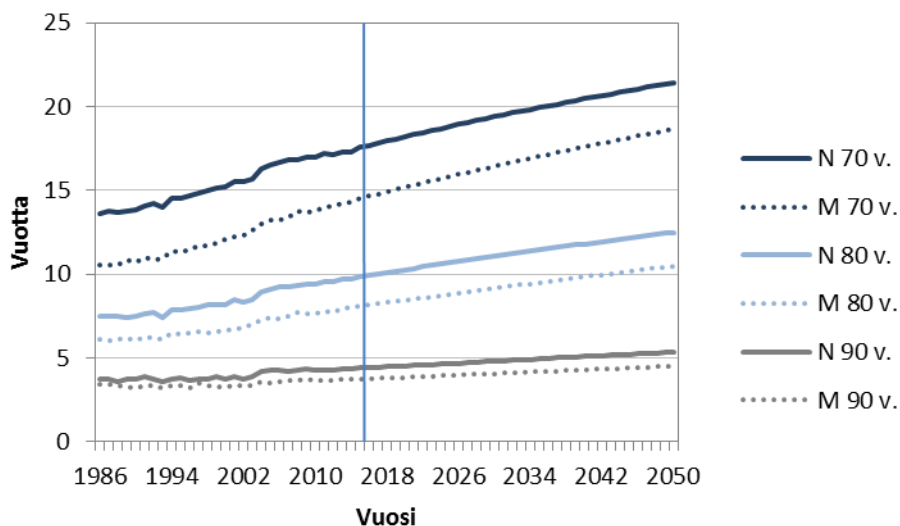
## 4.6.2 Elinajanodotteen kehitys

Koska leskeneläkkeet päättyvät yleensä lesken kuolemaan, leskeneläkkeiden tulevaa kestoä arvioitaessa on oleellista katsoa elinajanodotteen kehitystä.

Elinajanodote mittaa keskimääräistä jäljellä olevaa elinikää (vuosia) kuolleisuuden pysyessä nykyisellään kaikissa ikäryhmissä. Elinajan pidentyminen on hyvin pitkäaikainen ilmiö. Käytännössä sotavuotia lukuun ottamatta elinaika on pidentynyt yli sadan vuoden ajan.

Elinajanodotetta on haastavaa havainnollistaa, koska kyseessä on laskennallinen mittari, eikä ikäluokkien kokoja ole otettu huomioon. Leskeneläkkeelle siirtyneet keskittyvät 70–80-vuotiaisiin. Yksittäisiä ikä tarkastelemalla voidaan arvioida tyyppillisessä leskeytymisessä olevien odotettavissa olevaa eläkkeen kestoä. Kuvasta 4.9. nähdään, että toteutuneen historian

osalta elinajanodote on kaikissa i'issä noussut. Tasaiseksi kasvuksi muunnettuna esimerkiksi 70-vuotiaan odote on noussut naisilla 1,8 kuukautta ja miehillä 1,7 kuukautta vuodessa. Elinajanodote 80- ja 90-vuotiaana on kasvanut hitaammin. Tulevaisuuden osalta (2015–2050) väestöennuste ennakoi kasvun lievästi hidastuvan tai tasaantuvan kaikissa i'issä.



Kuva 4.9. Elinajanodote eräissä i'issä vuosina 1986–2050, vuotta.

Sekä leskeneläkkeen alkamis- että päättymisikä ovat myöhentyneet viime vuosikymmeninä. Leskeneläkkeen alkamisikää on käsitelty kappaleessa 4.1. Kun yhdistää tulokset eläkkeen alkamisikästä ja odotettavissa olevasta kestosta, havaitaan, että eläkkeen alkamisikä on noussut nopeammin kuin elinajanodote esitetyissä i'issä.

Taulukossa 4.5 on tarkasteltu 60-vuotiaiden elinajanodotetta siviilisäädyn ja sukupuolen mukaan. Periodikohtaisista vuosien 2013–2015 kuolemanvaaraluvuista lasketut elinajanodotteet kuvaavat jäljellä olevia elinvuosia.

Taulukko 4.5. Elinajan odotteet 60-vuotiaille Suomessa asuville siviilisäädyn ja sukupuolen mukaan.

<b>Miehet</b>					
	Kaikki	Naimattomat	Naimisissa	Eronneet	Lesket
Odote vuotta	21,1	17,8	22,7	18,5	19,3
Ero kaikkiin	0	- 3,3	1,6	- 2,6	- 1,8
<b>Naiset</b>					
	Kaikki	Naimattomat	Naimisissa	Eronneet	Lesket
Odote vuotta	25,1	23,3	26,8	23,9	24,4
Ero kaikkiin	0	- 1,8	1,7	- 1,2	- 0,7

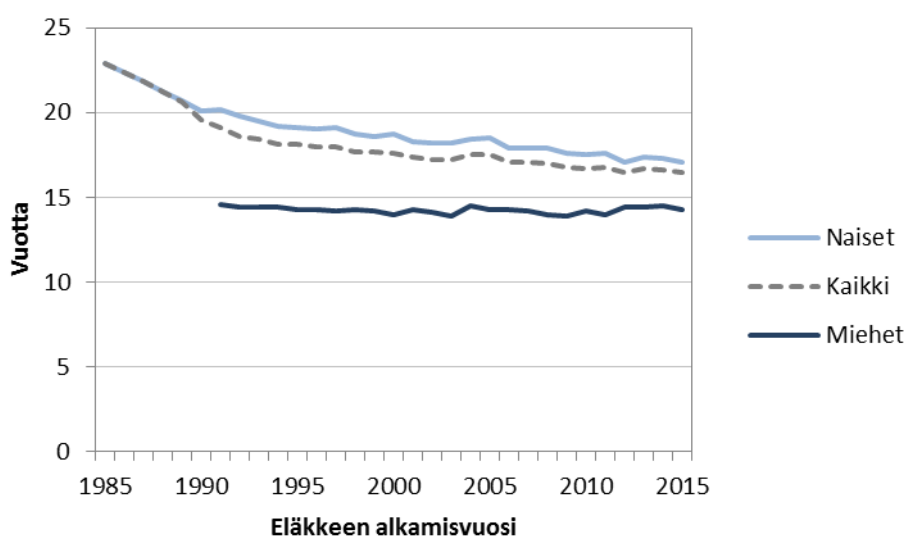
Taulukosta näkyy, että naimisissa olevilla on korkeammat elinajanodotteet kuin muilla siviilisäätyluokilla. Naimattomien odotteet ovat alhaisimpia molemmilla sukupuolilla. Naimattomien miesten elinajanodote on 3,3 vuotta keskimääräistä alempi.

Vastaavaa elinajan odotteen erittelyä sosioekonomisen aseman suhteen on esitetty muun muassa raportissa Myrskylä ym. (2013).

### 4.6.3 Alkaneiden leskeneläkkeiden kesto

Seuraavaksi tarkastellaan leskeneläkkeen keskimääräistä kestoä alkamisvuoden mukaan. Tarkastelu perustuu toteutuneeseen historiatietoon, johon yhdistetään arvio tulevaisuudessa alkavien eläkkeiden kestoä. Historiatieto perustuu sekä jo päättyneiden että vuoden 2015 lopussa jatkuvien/voimassa olevien eläkkeiden kestoä. Voimassa olevien eläkkeiden kestoä on jatkettu tulevaisuuteen ikä ja sukupuolikohtaisten oletusten mukaan. Oletukset ovat Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaisia. Elinajan odote on keskeinen tieto, joka määrittelee jatkuvien eläkkeiden kestoä.

Kuvasta 4.10. nähdään leskeneläkkeiden keskimääräinen kesto. Kyse on arviosta, jonka pääviesti liittyy lyhenevään trendiin erityisesti naisten osalta. Eläkkeiden alkavuuden ja henkilöiden kuolevuusoletusten mukaan leskeneläkkeen keskimääräinen kesto olisi lievästi lyhenevässä tulevaisuudessa erityisesti naisten osalta.



Kuva 4.10. Päättyneiden ja vuoden 2015 lopussa jatkuvien leskeneläkkeiden kesto keskimäärin alkamisvuoden mukaan, vuotta.

Päättyneiden eläkkeiden kestoä jakauman perusteella näkynyt pitkään maksussa olleiden eläkkeiden osuuden kasvu oli huomattavaa (Taulukko 4.5 ja kuvat 4.2 ja 4.9). Yksi selitys pitkiin eläkkeisiin liittyy eläkkeen varhaiseen alkamiseen. Kuvassa 4.10. näkyvä 1980-luvulla alkaneiden eläkkeiden pitkä kesto on seurausta lesken matalasta iästä eläkkeen alkaessa. Käytännössä 1960–70 luvulla leskeytyneet olivat keskimäärin alle 60-vuotiaita. Lisäksi ennen 1980-lukua eläkkeensaajia oli varsin vähän, ja vuosittaiset erot siirtyneissä viittaavat siihen, että henkilökunta oli valikoitunutta. Rekisteritieto ei ole täysin luotettavaa varhaisten vuosikymmenien osalta.

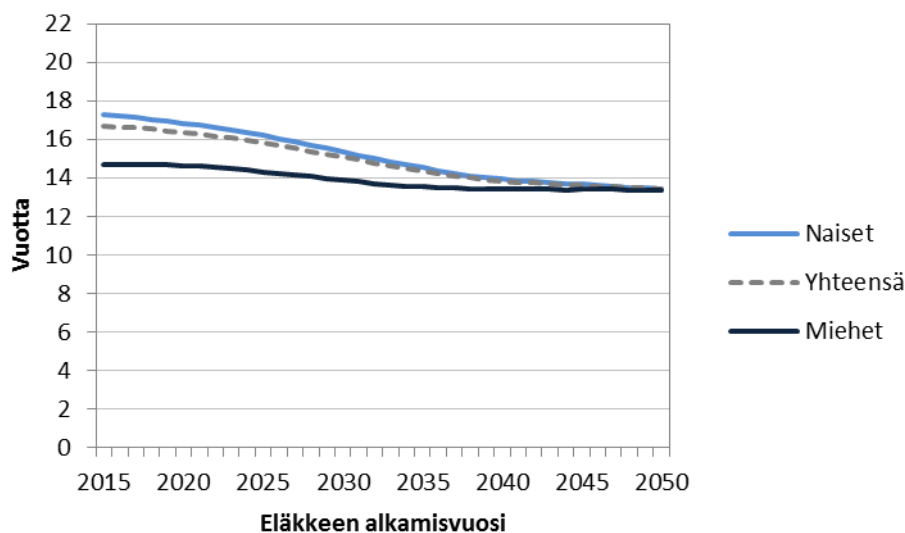
### 4.6.4 Tulevaisuudessa alkavien leskeneläkkeiden kesto

Perhe-eläkkeiden kestoä kehitystä on arvioitu Eläketurvakeskuksen pitkän aikavälin laskentamallin (PTS) perhe-eläkemallin avulla. Malli ottaa huomioon Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaiset oletukset eliniän pitenemisestä, eli elinajan oletetaan pidentyvän viime vuosina havaittua vauhtia pitkälle tulevaisuuteen. Edunjättäjän ja edunsaajan keskimääräisten ikäerojen oletetaan säilyvän muuttumattomina tulevaisuudessa.

Arvion mukaan alkavien leskeneläkkeiden kestoä lyhenevät tulevaisuudessa. Vuonna 2016 alkavat perhe-eläkkeet kestävätkä keskimäärin 18,0 vuotta, kun edunsaaja on nainen ja noin 15,2

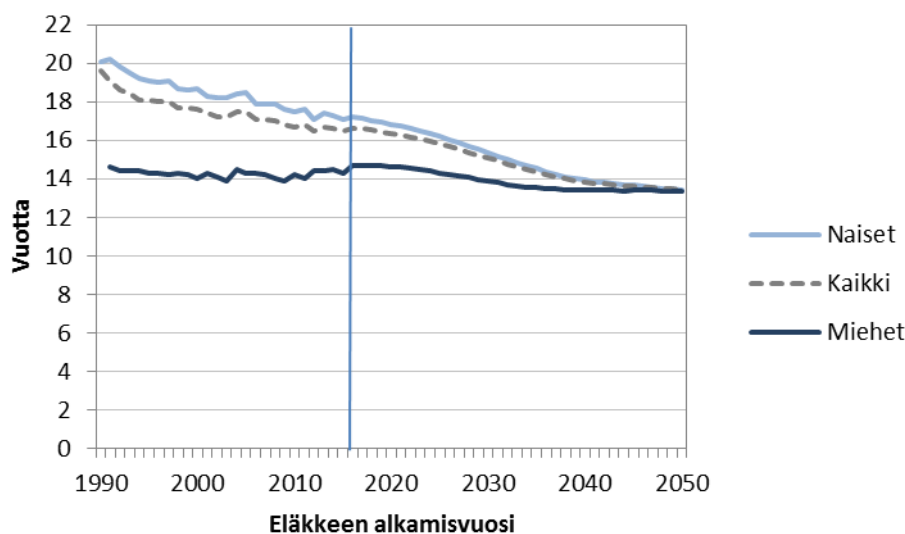
vuotta, kun edunsaaja on mies. Vuonna 2036 alkavat perhe-eläkkeet kestävät keskimäärin 15,2 vuotta, kun edunsaaja on nainen ja noin 14,0 vuotta, kun edunsaaja on mies. Tämän jälkeen lyhentymisen jatkuu, mutta hitaammin (kuva 4.11).

Lyhentymisen johtuu pääasiassa siitä, että väestöennusteen mukainen kuolevuus keskittyy pienemmälle ikävälille kuin nykyisin. Tällöin leskeytyminen tapahtuu keskimäärin nykyistä myöhemmin ja edunsaaja elää keskimäärin nykyistä vähemmän aikaa leskeydyttyään.



Kuva 4.11. Arvio alkavien leskeneläkkeiden keston kehityksestä edunsaajan sukupuolen mukaan.

Kuvassa 4.12. on yhdistetty ennen vuotta 2015 alkaneiden ja vuoden 2015 lopussa jatkuvien (myös ennen vuotta 2015 päättyneet ovat mukana) leskeneläkkeiden kestotietoon laskelma tulevaisuudessa alkavien eläkkeiden kestoista. Naisten uudet eläkkeet ovat jatkuvasti lyhyempiä. Naisleskien toteutuneen historian osalta uusien eläkkeiden kesto on lyhentynyt kolme vuotta vuoteen 2015 mennessä. Odotettavissa on, että kesto lyhenee edelleen, niin että 2040-luvulla se olisi noin 14 vuotta. Uusien miesleskien eläkkeissä kehitys näyttää tasaiselta, kesto olisi jatkossakin noin 14 vuotta.



Kuva 4.12. Arvio leskeneläkkeen kestoista keskimäärin, vuotta.

## LÄHTEET

- Hietaniemi, Marjukka & Ritola Suvi (toim.) (2014) Näkökulmia perhe-eläkkeiden kehittämistarpeisiin, Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2014. Jyväskylä.
- Myrskylä, Mikko Leinonen, Taina ja Martikainen, Pekka (2013) Life expectancy by labor force status and social class: Recent period and cohort trends and projections for Finland. Finnish Centre for Pensions, Working Papers 02/2013
- SVT (2016a) Tilasto Suomen eläkkeensaajista [verkkojulkaisu]. Helsinki: Eläketurvakeskus ja Kansaneläkelaitos [viitattu: 21.11.2016]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/elakk/index.html>
- SVT (2016b) Ansiotasoindeksi [verkkojulkaisu]. ISSN=1796-3737. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.11.2016]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/ati/index.html>
- Takala, Mervi & Salonen, Janne & Lampi, Jukka (2015) Survivors' pensions in Finland. Finnish Centre for Pensions, Working Papers 02/2015.
- Tilastokeskus (2016) Markus Rapolta saatu tieto.



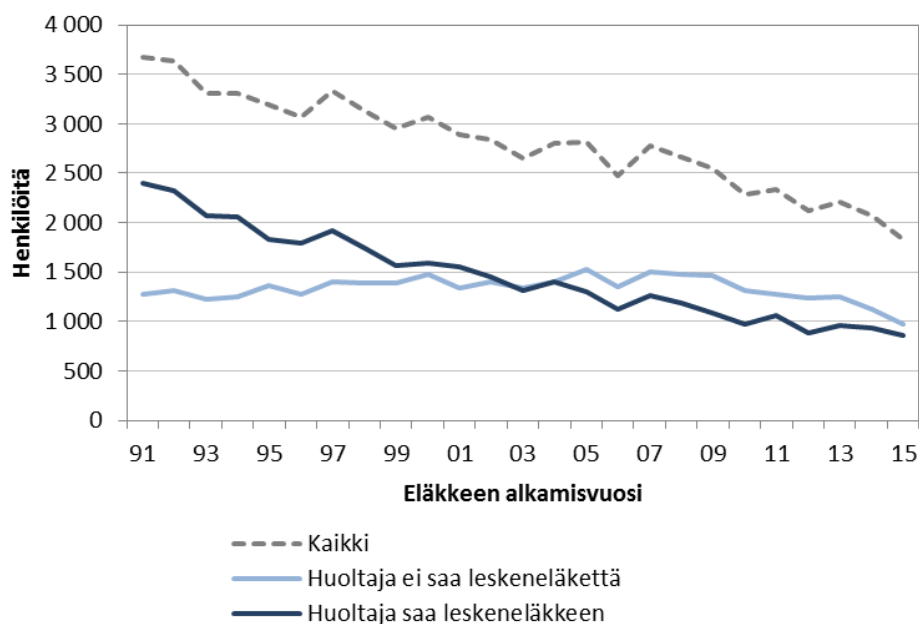
## 5 LAPSENELÄKKEET REKISTERITIIETOJEN VALOSSA

- Vuonna 2015 noin 13 600 lapselle maksettiin lapseneläkettä työeläkejärjestelmästä.
- Uusien lapseneläkkeiden määrä on laskenut vuosia. Vuonna 2015 alkoi työeläkejärjestelmässä runsaat 1 800 uutta lapseneläkettä.
- Yli puolet (53 %) uusista lapseneläkkeistä alkaa perheissä, joissa leski ei ole oikeutettu leskeneläkkeeseen.
- Lapseneläkettä maksetaan tyypillisesti lyhyt aika, keskimääräinen alkamisikä on noin 15 vuotta.
- Työeläkejärjestelmässä lapseneläkkeen taso oli keskimäärin 480 euroa vuonna 2015.

Työeläkejärjestelmän eläkerekisteristä voidaan selvittää lapseneläkkeen saajien määriä, ikiä ja eläketasoa. Mukana tarkastelussa ovat edunsaajien (leski ja lapset) ensimmäiset perhe-eläkkeet eli tulokset kuvaavat edunjättäjän kuoleman jälkeistä tilannetta. Esimerkiksi sisarus-ten täysi-ikäisiksi kasvamisesta aiheutuva lapseneläkkeen tason uudelleen laskenta ei ole mukana näissä tuloksissa. Mukana ovat perus- ja lisäturvan mukaiset eläkkeet. Lisäeläketurvan merkitys yleisesti, esimerkiksi lapseneläkkeen saajamääriin, on vähäinen, mutta yksilötasolla merkitys voi olla suurempi. Iän mukaiset tulokset on rajattu 0–18-vuotiaisiin, vaikka lisäeläketurvan mukaisia eläkkeitä voidaan maksaa vanhemmille lapsille. Ikä on laskettu eläkkeen alkamispäivän mukaan pyöristäen lähimpään tasalukuun.

### 5.1 LAPSENELÄKKEENSAAJIEN MÄÄRÄ

Kuvasta 5.1 nähdään, että lapseneläkkeitä alkaa vuosittain yhä vähemmän. Vuonna 2015 alkoi työeläkejärjestelmässä 1 831 lapseneläkettä. Määrä on puolittunut tarkastelujaksolla. Laskeva trendi on nähtävissä viimeisten vuosien osalta myös niiden lasten määrässä, joiden huoltajalle ei makseta leskeneläkettä. Vuonna 2015 alkaneista lapseneläkkeistä 978, eli runsaat 53 prosenttia, maksettiin lapsille, joiden huoltaja ei saa leskeneläkettä. Lapseneläkkeitä alkoi yhtä paljon tytöille ja pojille.



Kuva 5.1. Vuosina 1991–2015 alkaneet lapseneläkkeet, henkilöitä.

Lapseneläkkeensaajien määrä on laskenut pidemmän aikaa. Kun vuonna 1995 työeläkejärjestelmästä eläkettä maksettiin 23 600 lapselle ja nuorelle, oli luku vuonna 2015 noin 13 600.

Lapseneläkkeensaajien määrän vähenemiseen on vaikuttanut muun muassa se, että alaikäisten lasten vanhempia kuolee aiempaa vähemmän. Työikäisten (15–64-v.) ikävakioitu kokonaiskuolleisuus on pienentynyt kymmenessä vuodessa 25 prosenttia (SVT 2015).

Eläketurvakeskuksen pitkän aikavälin ennusteissa lapseneläkkeensaajien määrän ennakoidaan kehittyvän taulukon 5.1 mukaisesti. Luvut ovat suuntaa antavia. Sen mukaan lapseneläkkeensaajien määrä laskee tulevaisuudessa selvästi.

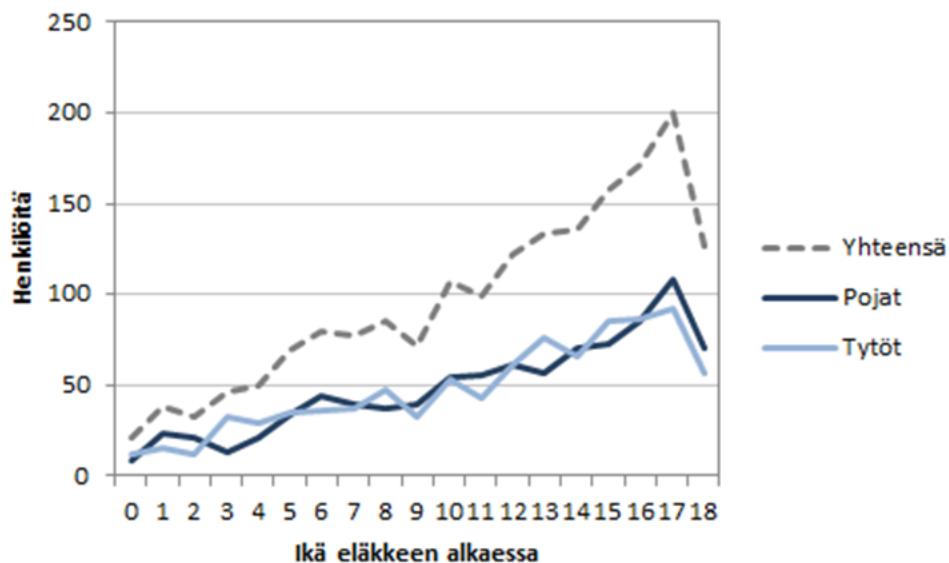
Taulukko 5.1. Arvio lapseneläkkeiden lukumäärästä työeläkejärjestelmässä vuosina 2015–2080, henkilöitä.

	2015	2020	2025	2030	2040	2060	2080
Lapseneläke	14 000	13 000	12 000	10 600	8 600	5 400	3 900

\* Lähde: ETK:n pitkän aikavälin laskelmat 2016.

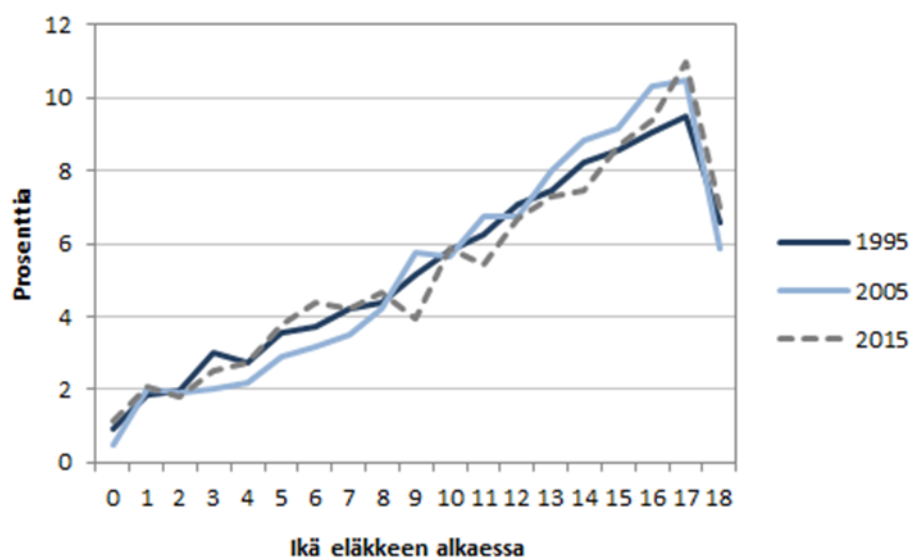
## 5.2 LAPSENELÄKKEENSAAJIEN IKÄ

Kuvissa 5.2 ja 5.3 tarkastellaan kaikkia lapseneläkkeensaajia. Ikäjakaumassa ei ole eroja sen suhteen maksetaanko huoltajalle leskeneläkettä vai ei. Kuvassa 5.2 tarkastellaan lapseneläkkeensaajia iän ja sukupuolen mukaan. Kuvasta nähdään, että henkilölukumäärä kasvaa iän mukaan. Pojista ja tytöistä yhteensä noin 37 prosenttia on 15-vuotiaita tai vanhempia.



Kuva 5.2. Vuonna 2015 alkaneet lapseneläkkeet iän ja sukupuolen mukaan, henkilöitä.

Kuvasta 5.3 nähdään, että alkaneiden eläkkeiden ikäprofiili on säilynyt lähes ennallaan vuosien ajan.



Kuva 5.3. Vuosina 1995, 2005 ja 2015 alkaneet lapseneläkkeet iän mukaan, prosenttia.

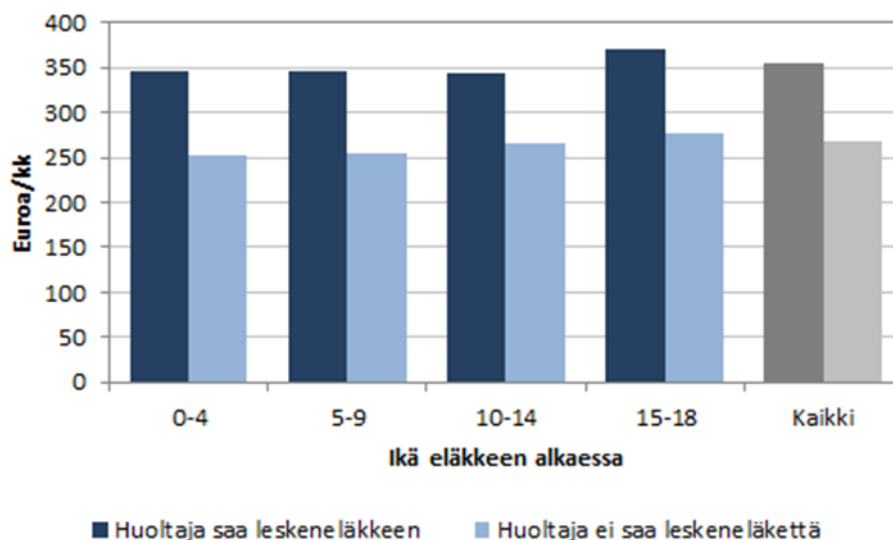
### 5.3 LAPSENELÄKKEEN TASO

Kuvassa 5.4 on esitetty vuonna 2015 alkaneiden työeläkejärjestelmän lapseneläkkeiden taso keskimäärin sen mukaan, maksetaanko myös huoltajalle leskeneläkettä. Kertasuorituksena maksetut lapseneläkkeet eivät ole mukana<sup>3</sup>. Lasten, joiden huoltajalle ei makseta leskeneläkettä, eläketaso on jonkin verran matalampi kuin niiden, joiden huoltaja on oikeutettu leskeneläkkeeseen. Kaikkien lapseneläkkeiden keskiarvo oli 267 euroa lapsilla, joiden huoltajalle ei maksettu leskeneläkettä ja 354 euroa lapsilla, joiden huoltajalle maksettiin leskeneläkettä. Keskimääräinen lapseneläke on alkamishetken mukainen eläke eikä mahdollisia myöhempiä muutoksia ole otettu huomioon. Kyse on suuruusluokista näissä väestöryhmissä, koska rin-

<sup>3</sup> Lapseneläke voidaan maksaa kertasuorituksena, jos sen määrä jää kertasuorituksen rajamäärää pienemmäksi. Vuonna 2016 rajamäärä on 27,46 euroa/kk, tai eläkkeensaajan suostumuksella 68,65 euroa/kk.

nakkaisia, eri järjestelmistä maksettavia eläkkeitä ei ole laskettu yhteen. Lapsen todellinen eläke voi olla suurempi.

Suurimmalla osalla lapsista eläke maksetaan kuukausittaisena etuutena, mutta kaikissa i'issä on myös muutamia tapauksia, joille maksetaan eläke kertakorvauksena. Tämä koskee erityisesti niitä, joiden huoltajalle ei makseta eläkettä. Vuonna 2015 kertakorvauksina maksettiin 73 lapsen eläke. Kertakorvaus voi olla tuhansia euroja, mutta keskimäärin taso oli 840 euroa. Kertakorvausten lukumäärä (13 henkilöä) ja taso (319 euroa keskimäärin) olivat selvästi matalammat niiden osalta, joiden huoltajalle maksetaan leskeneläkettä.



Kuva 5.4. Vuonna 2015 alkaneiden lapseneläkkeiden taso keskimäärin, euroa.

Taulukossa 5.2 tarkastellaan koulutustaustaa ja tulotasoa sellaisen lesken osalta, joka saa leskeneläkettä ja jolla on lapseneläkettä saava lapsi. Tulotaso tarkoittaa palkkatuloa työstä. Leskien koulutusjakauma edustaa suhteellisen nuorten koulutusrakennetta. Korkeintaan perusasteen suorittaneiden osuus on 18 prosenttia, keskiasteen suorittaneiden osuus on 39 prosenttia, alemman korkeakouluasteen suorittaneiden osuus on 31 prosenttia ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden 13 prosenttia.

Taulukko 5.2. Lapseneläkkeensaajan työllisen huoltajan palkkataso koulutustason ja sukupuolen mukaan, euroa/kk.

Koulutustaso	Miesleski		Naisleski	
	Keskiarvo	Mediaani	Keskiarvo	Mediaani
Perusaste	1 680	1 440	1 760	1 570
Keskiaste	2 190	2 240	2 600	2 500
Alin korkea-aste ja alempi korkeakouluaste	2 840	2 810	2 730	2 560
Ylempi korkeakouluaste	4 510	4 130	4 480	3 600
Yhteensä	2 650	2 440	2 890	2 690

## LÄHTEET

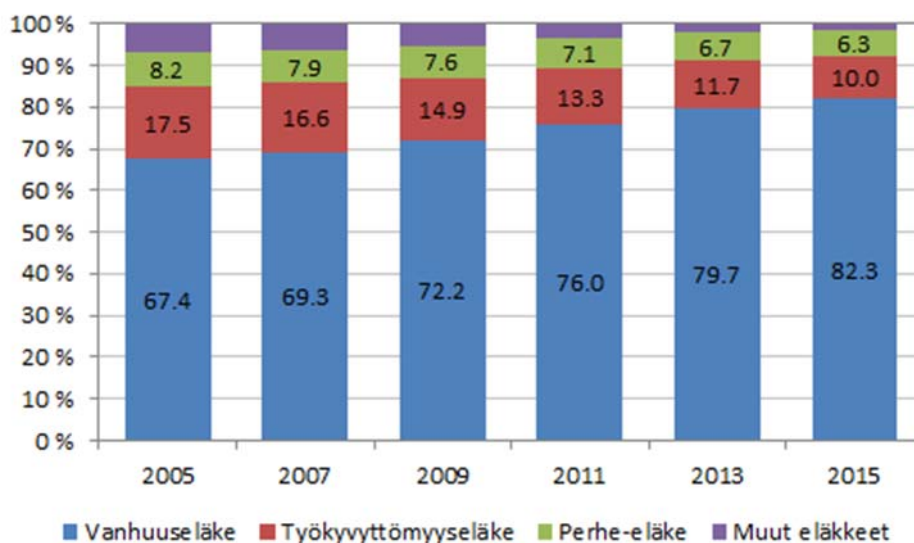
- Kela (2016) Tilastotietokanta Kelasto.
- Koskenvuo, Karoliina & Kemppinen, Heidi & Pösö, Reeta (2014a) Nuoret eläkkeensaajat. Kela työpapereita 60/2014: Helsinki.
- Koskenvuo, Karoliina & Ahola, Elina & Kalliomaa-Puha, Laura (2014b) Perhe-eläkkeiden mahdollisten uudistamisvaihtoehtojen hyvinvointivaikutukset. Teoksessa: Hietaniemi, Marjukka & Ritola, Suvi (toim.) (2014) Näkökulmia perhe-eläkkeen kehittämistarpeisiin. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2014: Jyväskylä.
- Hietaniemi, Marjukka & Ritola Suvi (toim.) (2014) Näkökulmia perhe-eläkkeen kehittämistarpeisiin. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2014: Jyväskylä.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuolemansyyt [verkojulkaisu]. ISSN=1799-5051. 2014. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.11.2016]. Saantitapa: [http://www.stat.fi/til/ksyyt/2014/ksyyt\\_2014\\_2015-12-30\\_tie\\_001\\_fi.html](http://www.stat.fi/til/ksyyt/2014/ksyyt_2014_2015-12-30_tie_001_fi.html)
- Takala, Mervi, Salonen, Janne & Lampi, Jukka (2015) Survivors' pensions in Finland. Eläketurvakeskus. Working papers 02/2015.

## 6 PERHE-ELÄKKEIDEN KUSTANNUKSET

- Työeläkejärjestelmän perhe-eläkemeno oli 1,7 mrd. euroa vuonna 2015. Leskeneläkemeno muodostaa 97 prosenttia perhe-eläkemenosta
- Perhe-eläkemenon osuus kokonaiseläkemenosta on laskussa. Myös absoluuttinen eläkemeno sekä työ- että kansaneläkejärjestelmässä laski vuonna 2015
- Perhe-eläkemenon suhde palkkasummaan on noin 2 prosenttia ja se alenee tulevaisuudessa

### 6.1 PERHE-ELÄKEMENO

Eläkemeno työ- ja kansaneläkejärjestelmässä on kahden viimeisen vuosikymmenen aikana nimellisesti 2,6-kertaistunut. Kun vuonna 1992 kokonaiseläkemeno oli 10,3 mrd. euroa, oli se vuonna 2015 noussut 27,7 miljardiin. Kuvasta 6.1 nähdään, että viimeisen vuosikymmenen aikana syynä nousuun on ollut ennen kaikkea vanhuuseläkemeno. Väestön ikääntymisestä seuraava vanhuuseläkemeno on viimeisen kymmenen vuoden aikana noussut 15 prosenttiyksikköä. Työkyvyttömyyseläkemenon ja perhe-eläkemenon osuudet ovat laskeneet. (SVT 2016; Takala ym. 2015.)



Kuva 6.1. Työ- ja kansaneläkejärjestelmän eläkemeno eläkelajin mukaan, prosenttia.

Taulukon 6.1 mukaan palkkasummaan suhteutettu perhe-eläkemeno on viimeisen vuosikymmenen aikana ollut hieman runsaat kaksi prosenttia. Perhe-eläkemenon rahoitus vaihtelee eri työeläkelakien välillä, mutta esimerkiksi TyEL:n mukainen perhe-eläkemeno on yhteisesti kustannettavaa, joten perhe-eläkkeen osuus TyEL-maksusta on sama kaksi prosenttia kuin perhe-eläkemeno suhteessa palkkasummaan. Eläkelakien mukaan tarkasteltuna on eroja siten, että MYEL- ja VaEL -meno-osuus on korkein ja KuEL-osuus matalin (SVT 2016). Työeläkejärjestelmän kokonaismeno oli 25,2 mrd. euroa vuonna 2015, josta perhe-eläkemeno oli 1,7 mrd. euroa. Liitekuvassa 6.1 on tieto työ- ja perhe-eläkemenosta vuosina 1962–2015.

Taulukko 6.1. Työeläkejärjestelmän perhe-eläkemeno osuutena palkkasummasta eläkelain mukaan vuosina 2005–2015, prosenttia.

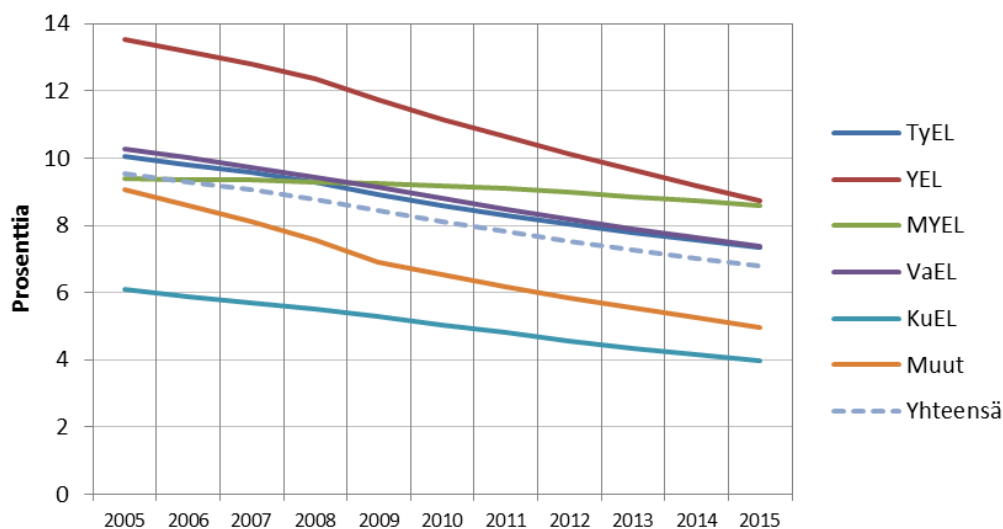
Eläkelaki	Perhe-eläkemeno			Työeläkemeno kaikkiaan		
	2005	2010	2015	2005	2010	2015
TyEL	1,86	1,86	1,90	18,52	21,69	25,85
YEL	2,71	2,36	2,00	19,99	21,13	22,95
MYEL	5,02	4,82	5,47	53,55	52,60	63,75
VaEL	4,98	4,91	5,26	48,50	55,86	71,45
KuEL	1,25	1,13	1,07	20,60	22,47	26,92
Muut	2,93	2,70	2,83	32,34	41,33	57,14
Yhteensä	2,17	2,08	2,05	22,76	25,63	30,30

Leskeneläkemeno on valtaosa perhe-eläkemenosta. Taulukosta 6.2 nähdään leskeneläkemeno osuutena palkkasummasta. Lapseneläkemeno on kaikkien eläkelakien mukaan 0,1 prosenttia. Liitetaulukoissa 6.1 ja 6.2 on euromääräinen eläkemeno eläkelain mukaan (SVT 2016).

Taulukko 6.2. Työeläkejärjestelmän lesken- ja lapseneläkemeno osuutena palkkasummasta eläkelain mukaan vuosina 2005–2015, prosenttia.

Eläkelaki	Leskeneläkemeno			Lapseneläkemeno		
	2005	2010	2015	2005	2010	2015
TyEL	1,76	1,77	1,81	0,10	0,09	0,08
YEL	2,59	2,27	1,93	0,11	0,09	0,07
MYEL	4,87	4,70	5,35	0,15	0,12	0,12
VaEL	4,85	4,81	5,17	0,12	0,10	0,09
KuEL	1,00	1,08	1,02	0,08	0,06	0,05
Muut	2,79	2,58	2,70	0,14	0,12	0,13
Yhteensä	2,07	1,99	1,98	0,10	0,09	0,08

Työeläkemenojen kokonaisuudessa vanhuuseläkemenon osuus on tarkastelujaksolla vuosina 2005–2015 voimakkaasti kasvanut. Kuvasta 6.2 nähdään, että perhe-eläkemenon osuus eläkemenosta kaikkiaan on kaikkien eläkelakien mukaan pienentynyt. Vuonna 2015 perhe-eläkemenon osuus oli yhteensä 6,8 prosenttia. Matalin osuus oli KuEL:ssa (4,0 %) ja korkein yrittäjäeläkelaeissa (YEL ja MYEL), noin 8,6 prosenttia.

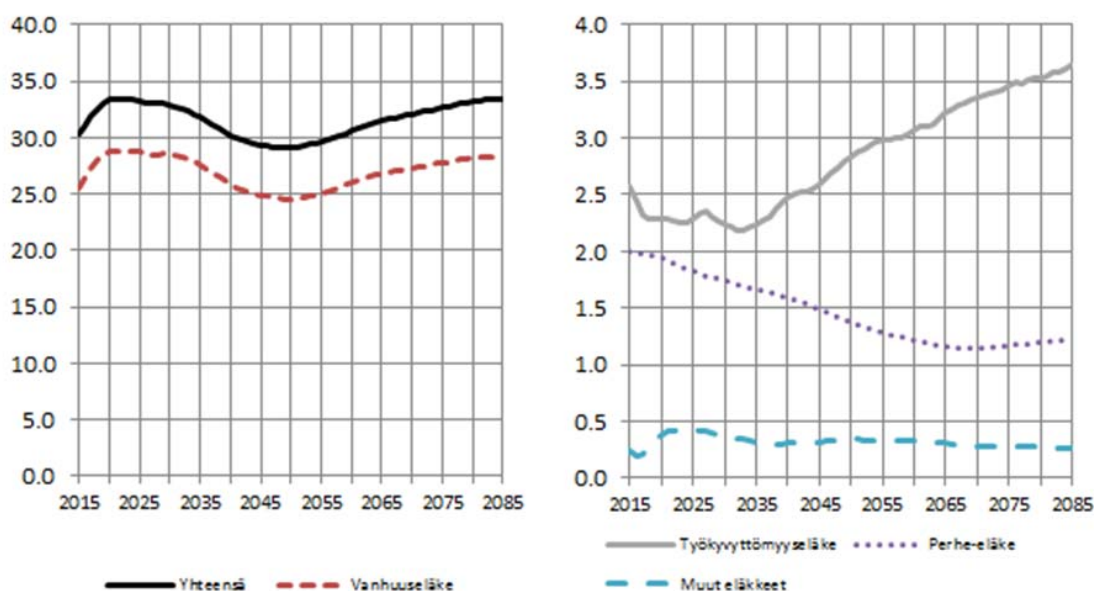


Kuva 6.2. Työeläkejärjestelmän perhe-eläkemeno osuutena kokonaiseläkemenosta eläkelain mukaan vuosina 2005–2015, prosenttia.

## 6.2 ARVIO PERHE-ELÄKEMENON KEHITYKSESTÄ TULEVAISUUDESSA

Eläketurvakeskuksen pitkän aikavälin laskelmissa leskeneläkkeensaajien lukumäärän arvioidaan laskevan 255 300 henkilöstä 226 300 henkilöön vuosien 2015–2080 aikana (taulukko 4.1). Nykyisen väestörakenteen takia määrä pysyy kuitenkin 250 000 hengen tuntumassa vuosisadan puoliväliin asti, kun leskeys lisääntyy suurten ikäluokkien keskuudessa. Eläketurvakeskuksen pitkän aikavälin laskelmista (Tikanmäki ym. 2016) voidaan nähdä, minkälaiseen menokehitykseen nykyinen lainsäädäntö ja väestörakenne käytettyjen oletusten vallitessa johtavat. Laskelman mukaan kokonaiseläkemeno jatkaa kasvuaan, saavuttaen huipun noin vuonna 2025, jolloin eläkemenon BKT-osuus on noin 14 prosenttia. Tämän jälkeen menon osuus hieman laskee. Palkkasummaan suhteutetun menon osuudet eläkelajin mukaan näkyvät kuvassa 6.3.

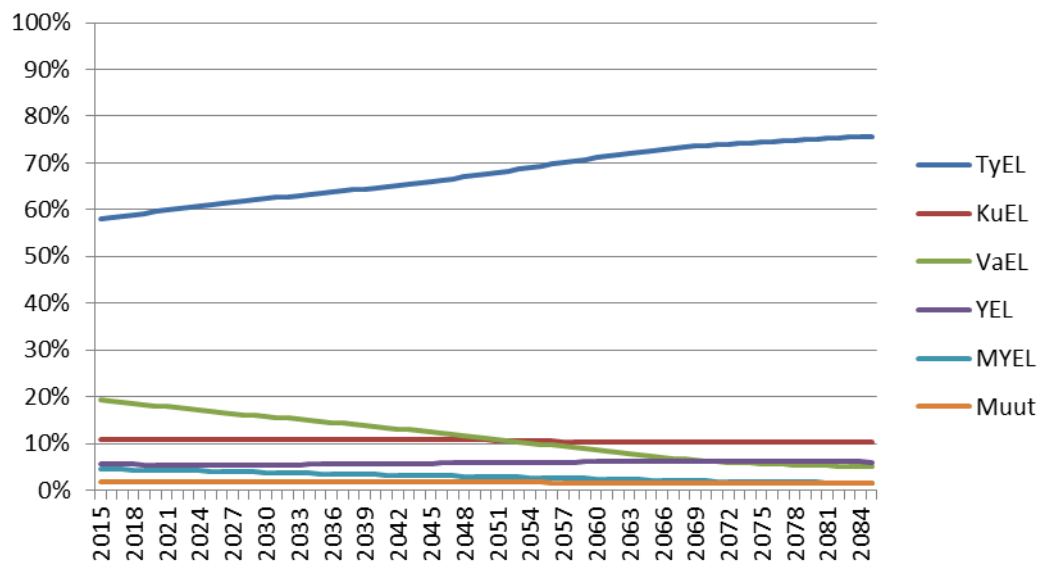
Yksityisalojen perhe-eläkemeno on tällä hetkellä noin kahdeksan prosenttia koko yksityisen sektorin eläkemenosta. Vuoteen 2030 mennessä yksityisten alojen perhe-eläkemenon arvioidaan kasvavan noin 50 prosenttia. Kuitenkin palkkasummaan suhteutettuna menon osuus käytännössä laskee. Työikäisten leskien ja lasten osuus perhe-eläkemenosta on vähentynyt. Tämä trendi jatkuu myös tulevaisuudessa.



Kuva 6.3. Työeläkemenon osuutena palkkasummasta etuuden mukaan vuosina 2015–2085, prosenttia.

Lähes 60 prosenttia työeläkejärjestelmän perhe-eläkemenosta on TyEL:n ja sen edeltäjälakien TEL:n, LEL:n ja TaEL:n mukaista eläkettä. TyEL:n suuri paino on osittain seurausta suuremmasta vakuutettujen määrästä menneinä vuosikymmeninä ja toisaalta TyEL:n miesvaltaisuudesta. VaEL:n ja MYEL:n vakuutettujen piiri on menneisyydessä supistunut voimakkaasti ja tämän kehityksen oletetaan jatkuvan myös tulevaisuuteen, joten pitkällä aikavälillä näiden lakien mukaiset perhe-eläkemenot pienenevät muita lakeja voimakkaammin. Vakuutettujen oletetaan siirtyvän pääosin TyEL:n piiriin, joten TyEL:n osuuden arvioidaan kasvavan myös tulevaisuudessa. (kuva 6.4.)





Kuva 6.4. Perhe-eläkemenot eläkelaeittain, osuus koko perhe-eläkemenosta (Tikanmäki ym. 2016)

## LÄHTEET

- SVT (2016) Tilasto Suomen eläkkeensaajista [verkkajulkaisu]. Helsinki: Eläketurvakeskus ja Kansaneläkelaitos [viitattu: 21.11.2016]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/elakk/index.html>
- Takala, Mervi & Salonen, Janne & Lampi, Jukka (2015) Survivor's pensions in Finland. Finnish Centre for Pensions, Working Papers 02/2015: Helsinki.
- Tikanmäki, Heikki & Appelqvist, Jukka & Reipas, Kaarlo & Sankala, Mikko & Sihvonen, Hannu (2016) Lakisääteiset eläkkeet – pitkän aikavälin laskelmat 2016. Eläketurvakeskuksen raportteja 08/2016. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy: Helsinki.

## 7 PERHE-ELÄKETURVA POHJOIS- JA KESKI-EUROOPAN MAISSA

- Perhe-eläkkeiden tarveharkintaisuus lisääntynyt: eläkeoikeudessa ja tasossa otetaan huomioon entistä enemmän tulot, työkyky ja perhe-olosuhteet.
- Leskeneläke usein määräaikainen, erityisesti nuoremmilla tai lapsettomilla leskillä.
- Avioliiton lisäksi myös avoliitto voi oikeuttaa leskeneläkkeeseen, erityisesti jos huollettavia lapsia. Keski-Euroopan maissa kuitenkin yleisesti vain avioliitto tai rekisteröity parisuhde oikeuttaa leskeneläkkeeseen.

Tässä tarkastellaan perhe-eläketurvaa ja sen muutoksia valituissa Keski- ja Pohjois-Euroopan maissa. Vertailumaat edustavat perinteisen perhemallin maita, joissa perheen toimeentulosta vastaa usein yksi elättäjä sekä maita, joissa on yleistä, että molemmat vanhemmat työskentelevät. Perhe-eläkejärjestelmiä on edelleen monissa maissa, mutta niitä on myös lakkautettu.

Tarkastelussa ovat eri maiden lakisääteisten eläkejärjestelmien perhe-eläketurva sekä etuuksien taso. Useassa maassa työmarkkinoilla sovittava lisäeläketurva on myös yleistä, ja näiden järjestelmien perhe-eläketurva on pyritty ottamaan mukaan vertailuun sikäli kun niistä on saatavissa koottuja tietoja. Lisäeläkejärjestelmien perhe-eläketurva useimmiten täydentää lakisääteistä perhe-eläkettä tason korotuksen tai eläkkeen keston pidentämisen kautta. Lisäeläkejärjestelmissä voi myös olla perhe-eläketurvan osalta useita valinnanvaraisia vaihtoehtoja, joista vakuutettu voi valita oman tilanteen kannalta sopivimman turvan. Lakisääteisissä järjestelmissä valinnanvapaus on sen sijaan rajoitetumpaa. Vertailuissa on näin hyvä huomioda maiden eläkejärjestelmien rakenteelliset erot. Useasta vertailumaasta poiketen Suomessa lakisääteinen eläketurva vastaa lähes täysin kokonaisu-eläketurvasta. Näin pelkästään lakisääteisten järjestelmien vertaaminen ei anna kokonaiskuvaa perhe-eläketurvasta eri maissa.

Vertailumaiden sekä myös muiden maiden eläkejärjestelmistä ja niihin kuuluvista perhe-eläke-etuuksista löytyy lisätietoa etk.fi:n kansainvälisestä tietopalvelusta.<sup>4</sup>

### 7.1 TYÖMARKKINOIDEN RAKENNE PERHE-ELÄKEJÄRJESTELMIEN TAUSTALLA

Keski-Euroopassa naiset ovat perinteisesti osallistuneet työelämään vähäisemmässä määrin kuin Pohjoismaissa, ja perheen toimeentulo on ollut enemmän riippuvainen miehen työskentelestä. Näin myös perhe-eläketurva on ollut merkittävämmässä asemassa perheen toimeentulon turvaamisessa perheenjäsenen kuoleman varalta.

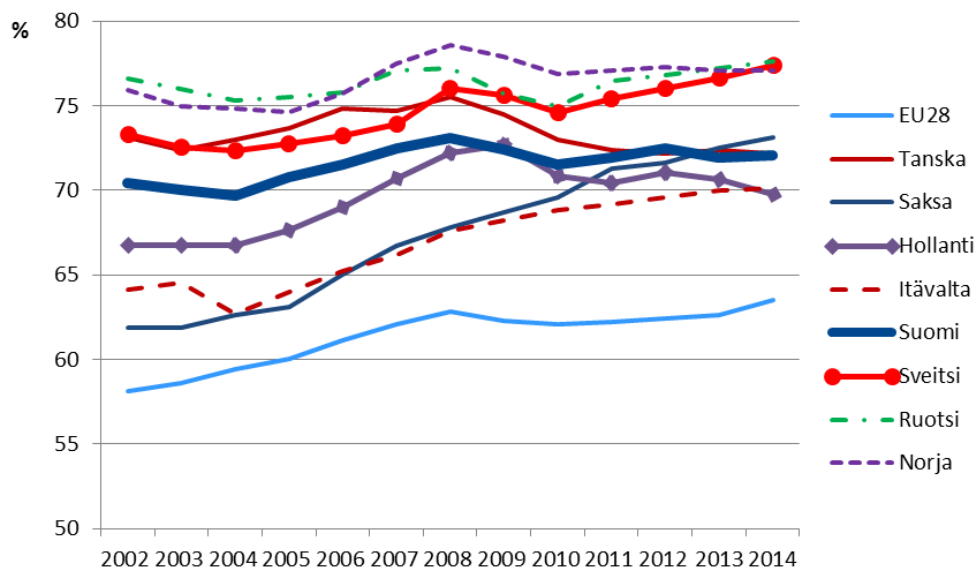
Naisten työskentely on kuitenkin yleistynyt viime vuosikymmenten aikana myös Keski-Euroopassa ja erot maiden välillä ovat tasoittuneet. Sen sijaan työpanoksen suhteen maiden välillä on yhä merkittäviä eroavaisuuksia. Naisten osa-aikatyö on erittäin yleistä monessa Keski-Euroopan maassa ja vastaavasti harvinaisempaa Pohjoismaissa.

#### 7.1.1 Työllisyysasteet

Vielä 2000-luvun alussa naisten työllisyysasteissa oli merkittäviä eroja vertailumaiden kesken. Työllisyysasteet ovat tämän jälkeen lähentyneet merkittävästi toisiaan. Keski-Euroopan maiden naisten työllisyysasteet ovat nousseet, erityisesti Saksassa ja Itävallassa, kun Pohjoismaissa työllisyysasteet ovat pysyneet kohtalaisen vakaina. Suomessa naisten työllisyysaste on pysynyt vertailujoukon keskivaiheilla, noin 70–73 prosentissa. Kaikissa vertailumaissa työllis-

<sup>4</sup> <http://www.etk.fi/elakejarjestelmat/muut-maat/ajankohtaista/>

syysasteet ovat pysyneet selvästi EU:n keskiarvoa korkeammalla tasolla vuosina 2002–2014 (kuva 7.1).

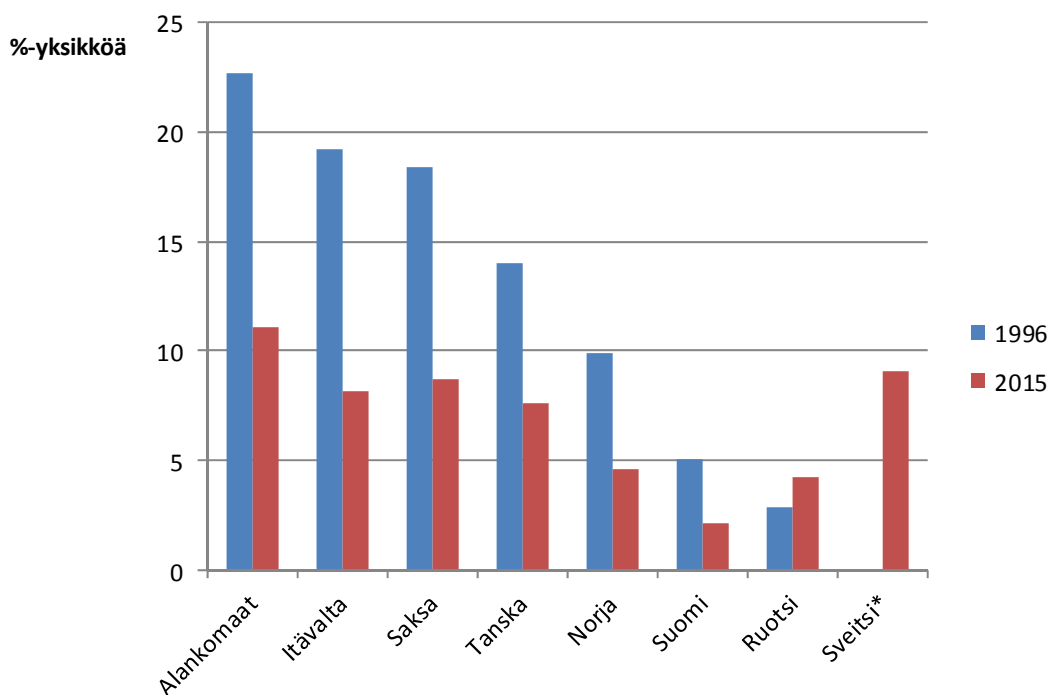


Kuva 7.1 Naisten (20–64 v.) työllisyysasteet vertailumaissa v.2002–2014, %:ia työkäisestä väestöstä.

Lähde: Eurostat

[http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020\\_10](http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_10)

Kun tarkastellaan miesten ja naisten osallistumista työelämään, ovat suurimmat erot työllisyysasteissa edelleen Keski-Euroopan maissa, mutta viimeisten 20 vuoden aikana erot ovat kuitenkin merkittävästi pienentyneet (kuva 7.2).



Kuva 7.2. Miesten ja naisten (20–64 v.) välinen ero työllisyysasteissa v.1996 ja 2015, prosenttiyksikköä.

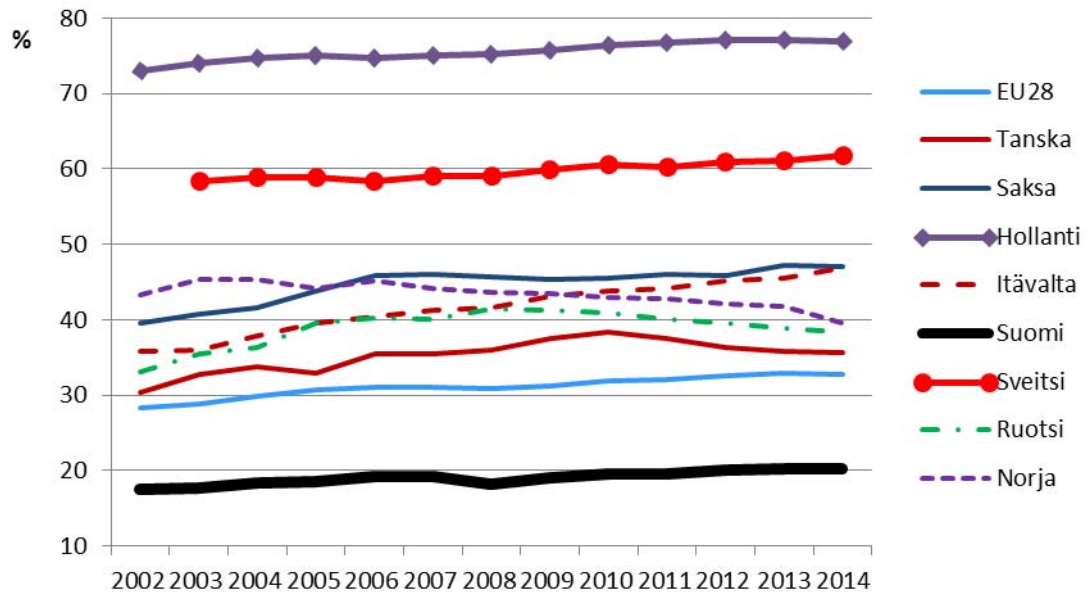
\* Ei tilastotietoa v. 1996 Lähde: Eurostat

[http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020\\_10](http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_10)

### 7.1.2 Osa-aikaisten osuus työllisistä

Vaikka naisten työllisyysasteet ovat nousseet ja lähestyneet miesten tasoa, on naisten työskentely kuitenkin useassa maassa leimallisesti osa-aikaista.

Keski-Euroopan maissa osa-aikainen työskentely on yleisempää kuin Pohjoismaissa. Hollannissa jopa lähes kahdeksan kymmenestä työllisestä naisesta työskentelee osa-aikaisesti. Huomionarvoista on myös, että Suomessa osa-aikainen työskentely on merkittävästi harvinaisempaa kuin vertailumaissa ja EU28-maissa (Kuva 7.3).



Kuva 7.3 Osa-aikaisten osuus työllisistä naisista.

Lähde: Eurostat

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00159&language=en>

## 7.2 PERHE-ELÄKEJÄRJESTELMIEN UUDISTUKSIA

Useassa vertailumaissa lakisäätöiset perhe-eläkejärjestelmät olivat ennen 1990- ja 2000-lukujen uudistuksia perusteiltaan 1950- tai 60-luvuilta. Järjestelmät heijastelivat sen aikaista perhe-käsitystä ja perheen sisäistä työnjakoa. Usein eläkkeeseen oli oikeutettu vain naisleski, koska miehen oletettiin lähtökohtaisesti olevan työelämässä, ja näin kykenevä huolehtimaan omasta ja perheensä toimeentulosta myös puolison kuoleman jälkeen. Eläkeoikeus oli myös yleisesti rajoitettu vain aviopuolisoihin.

Tasa-arvonäkökulma, naisten lisääntynyt osallistuminen työelämään, avoliittojen yleistyminen ja myös saman sukupuolen rekisteröityjen parisuhteiden mahdollistaminen aiheuttivat paineita perhe-eläkejärjestelmien uudistamiselle jo 70-luvulta lähtien. Suuria perhe-eläkeuudistuksia alettiin vertailumaissa tehdä kuitenkin vasta 90-luvulta lähtien. Ruotsin uudistus toteutettiin ensimmäisenä 90-luvun alussa, josta reilut viisi vuotta myöhemmin oli vuorossa Alankomaat. Saksassa perhe-eläkeuudistus tehtiin osana suurempaa, 2000-luvun vaihteessa tehtyä yleistä eläkeuudistusta. Pienempiä muutoksia on tehty myös muissa vertailumaissa, mutta em. maissa uudistukset ulottuivat perhe-eläkejärjestelmien rakenteisiin ja periaatteisiin saakka.

## 7.2.1 Ruotsi 1990

### *Vanha järjestelmä*

Ruotsin vanhan perhe-eläkejärjestelmän säännöt olivat peräisin vuodelta 1962 ja järjestelmä oli voimassa vuoteen 1990 saakka. Vanhassa järjestelmässä sekä kansan- että työeläkkeessä (ATP) vain naiset olivat oikeutettuja leskeneläkkeeseen mutta muuten leskeneläkkeen ehdot erosivat järjestelmien välillä. Työeläkkeessä leskeneläkkeen ehtona oli aina avioliitto, mutta kansaneläkkeen leskeneläke oli mahdollista myös naimattomalle naiselle, jos hänellä oli yhteinen lapsi edunjättäjän kanssa. Kansaneläkkeen leskeneläke lakkasi 65-vuotiaana tai toisen eläke-etuuden myönnön yhteydessä. Työeläke maksettiin sen sijaan lesken eliniän ajan riippumatta iästä tai muista etuuksista. Lapseneläke maksettiin kansaneläkkeenä 18-vuotiaaksi ja työeläkkeenä 19-vuotiaaksi saakka.

### *Uudistus 1990*

Perhe-eläkeuudistusta lähdettiin toteuttamaan vuonna 1984, kun eläkekomitea (pensionsberedning) asetettiin miettimään perhe-eläkeuudistusta. Komitea jätti mietintönsä helmikuussa 1988 ja sen pohjalta Ingvar Carlssonin hallitus laati esityksen huhtikuussa 1988 perhe-eläkejärjestelmän uudistamisesta.<sup>5</sup> Uusi perhe-eläkejärjestelmä astui voimaan vuoden 1990 alussa.

Hallituksen esityksessä perhe-eläkeuudistusta perusteltiin mm. seuraavilla uudistustarpeilla:

- Järjestelmä tuli sopeuttaa edellisten vuosikymmenten aikana yleistyneeseen naisten työskentelyyn.
- Oikeudet perhe-eläke-etuuksiin tuli saattaa yhtäläisiksi miesten ja naisten kesken.
- Sääntöjen tuli olla mahdollisimman pitkälle neutraalit erilaisten yhteisasumismuotojen kesken.
- Etuuksien tarveharkintaisuutta tuli lisätä niin, että etuudet olisivat jatkossa määräaikaisia siten, että tukea maksettaisiin pääasiassa perhetilanteen muutoksen aiheuttaman ylimenokauden ajan.

(Regeringens proposition 1987/88:171, s. 1, 55–56)

Perhe-eläkeuudistuksessa leskeneläkeoikeus ulotettiin tasa-arvonäkökulman mukaisesti yhtenäisin säännöin myös miehiin, ja leskeneläke muutettiin määräaikaiseksi, pääasiassa vuoden mittaiseksi etuudeksi, johon oli kuitenkin mahdollista saada pidennystä huollettavan lapsen perusteella<sup>6</sup>. Määräaikaisuutta perusteltiin mm. sillä, että työikäinen henkilö olisi yleisesti ottaen vuoden kuluessa kyennyt sopeutumaan uuteen tilanteeseen, ja hänellä olisi tällöin mahdollisuus turvata toimeentulonsa normaalisti työskentelyn kautta. Vaikeassa työmarkkinatilanteessa oleville, esimerkiksi 60 vuotta täyttäneille pitkään työelämän ulkopuolella olleille leskille, turvattiin kuitenkin leskeneläke myös pidemmäksi aikaa erityisen leskeneläke-etuuden (särskild efterlevandepension) kautta<sup>7</sup>.

Uudistuksessa leskeneläkeoikeus myös yhtenäistettiin kansan- ja työeläkkeiden suhteen siten, että molemmissa oli jatkossa mahdollista saada leskeneläke myös avioliiton perusteella. Ratkaisevaa ei kuitenkaan ollut perhemuoto tai siviilisääty vaan se, että perheenjäsenet elivät perheenomaisesti ja olivat taloudellisesti riippuvaisia toisistaan. Näin käytännössä oikeus leskeneläkkeeseen edellytti jatkossa aina yhteisasumista, toisin kuin vanhassa järjestelmässä, jossa leskeneläke oli mahdollista saada myös silloin, kun puoliset olivat eläneet erillään.

<sup>5</sup> Regeringens proposition 1987/88:171 om reformering av den allmänna försäkringens efterlevandeförmåner m.m <https://data.riksdagen.se/fil/5BC68757-22AA-405B-A01B-43A17C58E1C6>

<sup>6</sup> Etuuden pituuteen on tehty useita muutoksia järjestelmän voimassaolon aikana: Vuonna 1997 enimmäiskesto lyhennettiin kuuteen kuukauteen, jonka jälkeen sitä pidennettiin 10 kuukauteen vuonna 2003 ja edelleen vuoden mittaiseksi vuonna 2005, joka on myös nykyinen normaali leskeneläkkeen kesto.

<sup>7</sup> Erityinen leskeneläke lakkautettiin vuoden 2003 alussa.

Kansan- ja työeläkkeen ikäraajat yhtenäistettiin. Leskeneläkkeet päättyivät jatkossa viimeistään 65-vuotiaana ja lapseneläkkeet 18-vuotiaana tai opiskelevilla 20-vuotiaana. Hallituksen esityksen mukaan 65 vuotta täyttäneiden toimeentulon tuli olla lähtökohtaisesti turvattu vanhuuseläkkeiden kautta, joiden taso oli parantunut työeläkejärjestelmän kypsyminen ja naisilla myös lisääntyneen työskentelyn johdosta. Lapseneläkkeiden uusia ikärajoja perusteltiin toisaalta tarpeella yhtenäistää ikärajoja useiden muiden perhe-etuuksien ja vanhempien elatusvelvollisuuden ikärajojen suhteen, toisaalta myös tarpeella yhtenäistää kansan- ja työeläkkeiden sääntöjä, koska työeläkkeen nähtiin olevan periaatteessa kansaneläkkeen päälle maksettava lisä.

### *Uudistuksen voimaantulo*

Ruotsissa järjestelmän voimaantulolle asetettiin pitkä siirtymäaika, jotta myös vanhempien sukupolvien toimeentulo olisi uudistuksen jälkeen turvattu. Perhe-eläkeuudistus tuli voimaan vuoden 1990 alussa, mutta leskeneläkkeen suhteen se koski vain alle 45-vuotiaita (v. 1944 jälkeen syntyneet), naimattomia henkilöitä. Vanhemmat ja jo naimisissa olleet naiset jäivät vanhan järjestelmän piiriin.

Lisälievennys tehtiin myös luomalla uusi, erityinen perhe-eläke-etuus niille, jotka eivät olleet oikeutettuja vanhaan leskeneläkkeeseen mutta joiden työmarkkina-asema oli heikko uuden lyhytaikaisen leskeneläkkeen jälkeen. Tämä etuus kuitenkin lakkautettiin v. 2003 alussa.

Lakiesityksen perustelujen mukaan syy pitkälle siirtymäajalle oli se, että vanhemmat sukupolvet ovat tehneet elämänvalintojaan luottaen nykyisen järjestelmän jatkumiseen. Vanha perhe-eläkejärjestelmä on pitkän siirtymäajan vuoksi täysin korvautunut uudella vasta noin 50 vuoden jälkeen 2030-luvulla, kun viimeisetkin maksussa olevat leskeneläkkeet ovat päättyneet.

## 7.2.2 Alankomaat 1996

Alankomaissa vanha perhe-eläkejärjestelmä (AWW) oli peräisin 1950-luvulta ja se perustui perhemalliin, jossa miehen oletettiin huolehtivan perheen toimeentulosta työskentelemällä ja nainen puolestaan huolehti kodista. Näin leskeneläkkeeseen oli oikeutettuja vain naislesket, koska miesten oletettiin käyvän töissä myös puolison kuoleman jälkeen. Järjestelmässä ei ollut myöskään tuloharkintaa, koska naisilla ei oletettu olevan omia työtuloja. Eläkeoikeus oli myös vain naimisissa olleilla puolisoilla.

Perhe-eläkeuudistusta alettiin valmistella 1980-luvulla, mutta se toteutui kuitenkin vasta vuonna 1996, jolloin uusi perhe-eläkejärjestelmä (ANW) astui voimaan. Uusi järjestelmä otti huomioon myös Alankomaissa tapahtuneen työmarkkinoiden rakennemuutoksen naisten osallistuuessa työelämään yhä laajemmassa mittakaavassa. Samalla uudistuksessa otettiin huomioon myös perherakenteiden muutokset, erityisesti avoliittojen yleistyminen.

Perhe-eläkeoikeus laajennettiin uudistuksessa myös avopuolisoihin ja miehiin, mutta samalla järjestelmästä tehtiin voimakkaasti tarveharkintainen, jotta järjestelmän kulut eivät olisi kasvaneet kohtuuttomasti. Käytännössä uudistuksen jälkeen leskeneläkkeen saadakseen lesken tuli olla joko työkyvytön tai hänen tuli huolehtia alaikäisestä lapsesta. Muiden leskien oletettiin työskentelevän tai muulla tavoin pystyvän huolehtimaan omasta toimeentulostaan. Myös lesken omat tulot vähensivät jatkossa leskeneläkkeen määrää tietyn vapaan tulon jälkeen.

Vastaavasti kuin Ruotsissa, myös Alankomaissa eläkeuudistuksen tullessa voimaan 1996 vanhemmat sukupolvet olivat oikeutettuja leskeneläkkeeseen lievemmin ehdoin kuin nuoremmat. Raja asetettiin Ruotsia vastaavasti 45-vuotiaisiin (v. 1950 syntyneisiin), jota nuoremmat kuuluivat uuden järjestelmän piiriin.<sup>8</sup> Toisin kuin Ruotsissa, Alankomaissa myös

<sup>8</sup> Van Oorschot (1998) *From Solidarity to Selectivity: The Reconstruction of the Dutch Social Security System 1980-2000*. Social Policy Review 10. London: Social Policy Association.

vanhan järjestelmän leskeneläkkeet lakkasivat vanhuuseläkeiässä, joten käytännön siirtymäaika oli Ruotsia lyhyempi, jossa vanha leskeneläke jatkui myös vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen.

### 7.2.3 Saksa 2001

Saksassa perhe-eläkkeet uudistettiin osana vuoden 2001 yleistä eläkeuudistusta, jonka taustalla oli mm. ennustettu lakisääteisten eläkemenojen ja maksujen voimakas nousu. Perhe-eläkkeiden pääasiallisena uudistusmotiivina ei kuitenkaan ollut varsinaisesti menojen leikkaaminen vaan järjestelmän modernisointi ja tarveharkintaisuuden kasvattaminen.<sup>9</sup> Uudistuksen yhtenä periaatteena oli myös siirtää naisten vanhuusiän toimeentulon painopistettä puolison eläketurvaan perustuvasta etuudesta omaan työ- ja vakuutushistoriaan perustuvaan vanhuuseläkkeeseen parantamalla mm. lastenhoidon ajalta karttuvaa eläketurvaa.<sup>10</sup>

Vanhassa perhe-eläkejärjestelmässä leskeneläke myönnettiin käytännössä toistaiseksi ilman määräaikaista ja lesken omien tulojen vaikutus etuuden tasoon oli vähäinen. Erityisesti pääomatulot jäivät käytännössä tulotarkastelun ulkopuolelle. Uudistuksen myötä lähes kaikki tulolajit otettiin leskeneläkkeen määräytymisessä huomioon, joskin leskellä oli tulolajista riippuva vapaa tulo, joka ei vähentänyt leskeneläkkeen määrää.

Uudistuksessa leskeneläkeoikeutta myös rajoitettiin siten, että vuodesta 2002 lähtien leskeneläke voitiin myöntää vain määräaikaisena, enintään kahden vuoden mittaisena pienenä leskeneläkkeenä, jos leski oli alle 45-vuotias (ikäraja nousee vanhuuseläkeiän muutoksen tahdissa vähitellen 47 vuoteen) tai lapseton tai työkykyinen. Muussa tapauksessa leskeneläke voitiin myöntää suurena leskeneläkkeenä ilman määräaikaista niin kauan, kuin suuren leskeneläkkeen edellytykset olivat voimassa. Pienen leskeneläkkeen muuttamista määräaikaiseksi on perusteltu mm. sillä, että nuorempien, lapsettomien tai muuten työkykyisten leskien oli mahdollista huolehtia omasta toimeentulostaan ylimenokauden jälkeen.<sup>11</sup>

Suuren leskeneläkkeen tasoa leikattiin uudistuksessa 60 prosentista 55 prosenttiin edunjättäjän vanhuuseläkkeestä. Leikkausta kompensoitiin kuitenkin uusien lapsikorotusten kautta siten, että jo kahden lapsen kasvattaneella leskellä eläketaso oli korkeampi kuin vanhojen sääntöjen mukainen leskeneläke.

Uudistuksen myötä perhe-eläkkeen vaihtoehdoksi tuli eläkkeen jakaminen (Rentensplitting). Jako oli mahdollista tehdä vanhuuseläkkeellä olevien tai eläkeiän saavuttaneiden kesken, ja se voitiin tehdä vain avioliiton ajalta karttuneeseen eläkkeeseen. Eläkejako tarkoitti samalla myös leskeneläketurvasta luopumista. Puolisolle maksettava eläkelisä ei siten ollut rinnastettavissa leskeneläkkeeseen ja sen tiukkaan tuloharkintaan. Jaon kautta saatu lisä ei myöskään lakannut uuden avioliiton solmimisen myötä, toisin kuin leskeneläkkeessä.

Saksassa leskeneläkeoikeus säilytettiin vain avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen puolisolla, mutta toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa, leskeneläkkeen saadakseen puolisoiden ei tarvinnut asua yhdessä, avioliitto tuli olla vain juridisesti voimassa puolison kuoleman hetkellä. Avioliiton kestolle asetettiin kuitenkin yleinen yhden vuoden vähimmäiskesto ns. paperiavioliittojen vähentämiseksi.

Samoin kuin Ruotsissa ja Alankomaissa, perhe-eläketurvaan tehdyt muutokset eivät koskeneet vanhempia ikäluokkia, joiden elämänvalintojen nähtiin olevan tehty vanhojen sääntöjen valossa.<sup>12</sup> Vanhoja sääntöjä sovellettiin näin edelleen niihin avioliittoihin, jotka oli solmittu ennen uudistusta ja joissa vähintään toinen puoliso oli syntynyt 1962 tai aiemmin.

<sup>9</sup> Lähde: Nachhaltigkeit in der Finanzierung der Sozialen Sicherungssysteme - Bericht der Kommission. BMAS (200?) [https://www.bmas.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF-Publikationen/c318-nachhaltigkeit-in-der-finanzierung-der-sozialen-sicherungssysteme.pdf?\\_\\_blob=publicationFile](https://www.bmas.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF-Publikationen/c318-nachhaltigkeit-in-der-finanzierung-der-sozialen-sicherungssysteme.pdf?__blob=publicationFile)

<sup>10</sup> Tätä teemaa on jatkettu myös 2001 uudistuksen jälkeen vuonna 2014, jolloin uuden kasvatuslisän (ns. Mütterrente) myötä lastenhoidon aikaista karttumaa parannettiin takautuvasti kaikille, joiden lapsi oli syntynyt ennen vuotta 1992.

<sup>11</sup> Lähde: Hinterbliebenenrente: Hilfe in schweren Zeiten. DRV Bund. 2015.

<sup>12</sup> Lähde: Unterrichtung durch die Bundesregierung Sondergutachten des Sozialbeirats zur Rentenreform. Deutscher Bundestag Drucksache 14/5394. <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/14/053/1405394.pdf>

## 7.3 PERHE-ELÄKEJÄRJESTELMÄT NYKYISIN

### 7.3.1 Leskeneläkkeet

Vertailumaiden lakisäätöistä eläkejärjestelmistä kaikissa muissa paitsi Tanskassa maksetaan leskeneläkkeitä. Tanskassa puolison kuoleman jälkeen kansaneläkejärjestelmästä maksetaan edunjättäjän eläke kolmen kuukauden ajan ja työeläkejärjestelmästä (ATP) on mahdollista saada kertakorvaus, mutta varsinaista leskeneläke-etuutta ei Tanskassa ole.

#### *Oikeus leskeneläkkeeseen*

##### **Siviilisäätö**

Kaikissa vertailumaissa leskeneläkkeeseen on oikeus avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen puolisoilla. Myös eronneilla puolisoilla on oikeus leskeneläkkeeseen, mutta edunjättäjän on tällöin yleensä oltava ollut maksanut elatusapua edunsaajalle muiden mahdollisten ehtojen tiukennusten lisäksi. Ruotsissa leskeneläkkeen edellytyksenä on aina yhteisasuminen ennen edunjättäjän kuolemaa, ja tilanteessa, jossa puoliset olivat eronneet mutta asuivat yhdessä, on myös Ruotsissa mahdollista saada leskeneläke.

Avoliiton perusteella leskeneläkeoikeus on vain Alankomaissa, Norjassa ja Ruotsissa. Sveitsissä pakollisesta työmarkkinaeläkejärjestelmästä (BV) on tosin mahdollista saada leskeneläke myös avioliiton perusteella. Avioliiton perusteella myönnettävä leskeneläke edellyttää kuitenkin yhteistä lasta edunjättäjän kanssa sekä Norjassa että Ruotsissa.

Alankomaissa leskeneläkkeeseen voi olla oikeutettu myös muu sukulainen, kuten esimerkiksi yhteisessä taloudessa asunut sisar tai veli. Norjassa myös naimaton lähiomainen, joka on ollut vanhempansa omaishoitajana, on tietyin ehdoin oikeutettu leskeneläkettä vastaavaan etuuteen.

##### **Muut ehdot**

Leskeneläkeoikeuteen liittyy siviilisäätöehtojen täyttämisen lisäksi useimmiten myös ikärajaehtoja, avioliiton vähimmäiskestovaatimuksia tai muunlaisia ehtoja liittyen mm. huollettaviin lapsiin tai työkykyyn. Itävallassa, Saksassa ja Sveitsissä, joissa ei ole varsinaista kansaneläkejärjestelmää, on edunjättäjälle asetettu yleensä myös vähimmäisvaatimuksia vakuutusajalle.

Leskeneläkeoikeus on Pohjoismaissa ja Alankomaissa yleensä leskillä, jotka ovat alle vanhuuseläkeikäisiä. Poikkeuksen tähän tekee Suomi, jossa myös vanhuuseläkeikäiselle leskelle voidaan myöntää leskeneläke samoin kuin Keski-Euroopan maissa.

Avioliiton vähimmäiskestolle on asetettu vertailumaissa yleensä viiden vuoden vaatimus, jos puolisoilla ei ole ollut yhteisiä lapsia. Saksassa ja Alankomaissa avioliitolla on yleinen vuoden vähimmäiskesto lapsitilanteesta riippumatta. Vaikka Itävallassa ei varsinaista avioliiton vähimmäiskesto olekaan, on leskeneläkkeen pituus riippuvainen lesken ja edunjättäjän iästä. Mitä suurempi on ikäero, sitä pidempää avioliittovaatimusta sovelletaan toistaiseksi maksettavaan leskeneläkkeeseen.



Taulukko 7.1 Lakisääteisen leskeneläkkeen ehdot vertailumaissa

	<b>Ikäraja</b>	<b>Avioliiton vähimmäiskesto</b>	<b>Lapseton leski</b>	<b>Eronnut leski</b>
<b>Alankomaat</b>	Leski alle vanhuuseläkeiän	1 v.*	Leski vähintään 45 % työkyvyn	Edunjättäjä elatusapuvelvollinen ja leski täytti muut ehdot sekä edunjättäjän kuoleman että myös eron ajankohdalla
<b>Itävalta</b>	-	-	-	Edunjättäjä elatusapuvelvollinen
<b>Saksa</b>	-	1 v.	-	Ero v. 1977 jälkeen ja leski ei uudelleen avioitunut ja huolehtii alaikäisestä lapsesta
<b>Sveitsi</b>	-	-	Leski yli 45 vuotta ja avioliitto vähintään 5 v.	Koskee vain naisleskiä. Jokin seuraavista ehdoista täytyy: Yhteinen alaikäinen lapsi Lapsia ja avioliitto väh. 10 v. Leski yli 45 v. ja avioliitto väh. 10 v nuorin lapsista 18 v. sen jälkeen kun leski 45 v.
<b>Norja</b>	Leski alle vanhuuseläkeiän	-	Avioliitto vähintään 5 v.	Leski ei uudelleen avioitunut, erosta enintään 5 v. ja avioliiton kesto 25 v. tai 15 v. jos lapsia.
<b>Ruotsi</b>	Leski alle vanhuuseläkeiän	-	Yhteisasumista vähintään 5 v.	Leski asui yhdessä ex-puolison kanssa ennen kuolemaa
<b>Suomi</b>	Avioliitto ennen kuin edj. 65-v.	-	Avioliitto solmittu ennen kuin leski 50 v. ja avioliiton kesto 5 v. ja leski vähintään 50 v. tai työkyvyn	Edunjättäjä elatusapuvelvollinen

\*Jos edj. kuolee sairauteen, joka hänellä oli ennen avo/avioliittoa, sovelletaan aikarajaa.

### *Leskeneläkkeen kesto*

Itävallassa ja Saksassa leskeneläke maksetaan määräaikaisena tietyissä tilanteissa. Ruotsissa eläke on lähtökohtaisesti vuoden mittainen, mutta siihen saa pidennystä huollettavien lasten perustella.

Itävallassa ja Saksassa myönnetään leskeneläke ehtojen täytyessä myös toistaiseksi ilman aikarajaa. Suomessa ja Sveitsissä leskeneläke myönnetään aina toistaiseksi. Leskeneläkkeet yhteen sovitetaan vanhuuseläkkeen suhteen, mutta periaatteessa leskeneläke voi kestää koko lesken eliniän. Sveitsissä maksetaan vanhuuseläkeoikeuden täytyessä kuitenkin vain korkeampi etuus.

Leskeneläke lakkaa vanhuuseläkeiässä Alankomaissa ja Norjassa. Alankomaissa vanhuuseläkeikä nousee vähitellen 67 vuoteen. Vuonna 2016 eläkeikä on 65,5 vuotta. Norjassa leskeneläke lakkaa 67-vuotiaana, mutta leski voi kuitenkin päättää ottaako hän oman vanhuuseläkkeen vai leskeneläkkeen 62–67-vuotiaana. Ruotsissa eläke lakkaa viimeistään 65-vuotiaana.

Lesken avioituessa uudelleen lakkaa leskeneläke kaikissa vertailumaissa. Itävallassa, Saksassa ja Suomessa voidaan leskelle kuitenkin maksaa uudelleen avioitumisen yhteydessä kertakorvaus.

Taulukko 7.2 Lakisääteisten järjestelmien leskeneläkkeen kesto vertailumaissa

	<b>Määräaikainen vai toistaiseksi myönnetty leskeneläke</b>	<b>Vanhuuseläkeikä</b>	<b>Uusi avioliitto</b>
<b>Alankomaat</b>	Myönnetään toistaiseksi	Leskeneläke lakkaa	Leskeneläke lakkaa
<b>Itävalta</b>	30 kk. jos ei lapsia ja leski alle 35 v. tai edj. saa vanhuuseläkettä tai on vanhuuseläkeikäinen. <sup>13</sup> Muuten myönnetään toistaiseksi	Eläkkeet yhteen sovitaan	Leskeneläke lakkaa. (Pysyvästä 35 kk. kertakorvaus)
<b>Saksa</b>	24 kk. jos leski alle 47 v. tai työkyvytön tai ei huollettavia lapsia Muuten myönnetään toistaiseksi	Eläkkeet yhteen sovitaan	Leskeneläke lakkaa. (Kertakorvaus, enimmillään 24 kk.)
<b>Sveitsi</b>	Myönnetään toistaiseksi	Korkeampi etuus maksetaan	Leskeneläke lakkaa
<b>Norja</b>	Myönnetään toistaiseksi	Leski voi valita vanhuuseläkkeen tai leskeneläkkeen 62–67-vuotiaana. Leskeneläke lakkaa kuitenkin viimeistään 67-v.	Leskeneläke lakkaa
<b>Ruotsi</b>	1 v. Eläke maksetaan kuitenkin jatkoeläkkeenä niin kauan kuin alle 12-v. huollettavia lapsia.	Leskeneläke lakkaa	Lesken jatkoeläke lakkaa
<b>Suomi</b>	Myönnetään toistaiseksi	Eläkkeet yhteen sovitaan	Leskeneläke lakkaa, jos leski alle 50v (kertakorvaus 3 v.)

### *Leskeneläkkeen taso*

Kansaneläkejärjestelmissä leskeneläkkeen enimmäistaso vaihtelee n. 500 ja 1 600 e/kk välillä ääripäiden ollessa Suomi ja Norja. Kansaneläke on työeläkevähenteinen Suomessa ja Ruotsissa. Sveitsin kansanvakuutusjärjestelmässä eläke voi nousta lähes 1 800 euroon kuukaudessa, mutta kyseessä ei ole asumiseen perustuva kansaneläkejärjestelmä ja eläkettä ei vähennä lisäeläkkeen perhe-eläke. Vastaavasti Alankomaissa kansaneläke on kansanvakuutusjärjestelmän etuus ja lisäeläkejärjestelmistä myönnettävät leskeneläkkeet eivät vähennä kansaneläkettä. Norjassa peruseläkkeenä maksettava leskeneläke ei ole työeläkevähenteinen mutta erityisliisä on.

Työeläkepuolella eläke lasketaan yleisesti osuutena edunjättäjän maksussa olleesta vanhuuseläkkeestä tai työikäisen edunjättäjän kohdalla työkyvyttömyyseläkkeestä. Leskeneläke

<sup>13</sup> Eläke maksetaan kuitenkin toistaiseksi, jos avioliiton keston vähimmäisvaatimukset täyttyvät: Jos leski oli puolison kuollessa alle 35-vuotias, on avioliiton keston oltava ollut vähintään 10 vuotta. Jos leski oli täyttänyt 35 vuotta ja puoliso oli jo vanhuuseläkkeellä, on avioliiton keston oltava ollut 3-10 vuotta riippuen puolisoien iäkerosta.

on tällöin yleensä enimmillään 50–60 prosenttia edunjättäjän eläkkeestä. Alankomaissa kansaneläke yhdessä lisäeläkkeen kanssa voi nousta jopa 70 prosenttiin edunjättäjän eläkkeestä. Ruotsissa työeläkkeen lisäksi vakuutettu voi siirtää osan omasta rahastoeläkkeestä perhe-eläketurvaksi. Ruotsissa myös lisäeläkejärjestelmissä voi joko ostaa perhe-eläketurvan tai vaihtaa osan omasta vanhuuseläketurvasta perhe-eläketurvaksi. Vastaava vaihtomahdollisuus on myös Alankomaiden lisäeläkejärjestelmissä.

Itävallassa ja Suomessa lesken omat tulot tai eläkkeet vaikuttavat alkavan työeläkkeen määrään. Itävallassa eläke määräytyy edunjättäjän ja lesken tulojen suhteesta. Mitä korkeammat tulot edunjättäjällä oli suhteessa lesken tuloihin, sitä korkeampi on leskeneläkkeen taso. Leskeneläke on tällöin enintään 60 prosenttia edunjättäjän eläkkeestä, jos edunjättäjän tulot olivat vähintään kolminkertaiset lesken tuloihin nähden. Yhtä suurilla tuloilla leskeneläke on 40 prosenttia ja kun lesken tulot ylittävät 2,33-kertaisesti edunjättäjän tulot, ei leskeneläkettä makseta. Suomessa leskeneläkkeeseen tehdään vähennys, jos lesken oma eläke tai laskennallinen eläke ylittää vähennyksen perusteen, joka on 686,50 euroa kuukaudessa vuonna 2016.

Taulukko 7.3 Leskeneläkkeiden taso vuonna 2016

	Kansaneläke	Työeläke	Lisäeläke/ työmarkkinaeläke
<b>Alan- komaat</b>	1 260 e/kk	-	Täydentää eläkkeen yleensä 70 %:iin edj. eläkkeestä.
<b>Itävalta</b>	-	0-60 % edj. eläkkeestä tai eläkeoikeudesta riippuen puolisoitten tulojen suhteesta.	-
<b>Saksa</b>	-	25 % (pieni lesken eläke) tai 55 % (suuri leskeneläke) edj. eläkkeestä tai eläkeoikeudesta. Vähennys, jos edj. kuollut ennen 64 v.	Täydentää lakisääteistä turvaa
<b>Sveitsi</b>	Maks. 80 % edj. eläkkeestä (1 760 e/kk) Minimi 880 e/kk	-	60 % edj. eläkkeestä tai eläkeoikeudesta
<b>Norja</b>	Peruseläke: n. 830 e/kk + mahdollinen erityisissä maks. 830 e/kk	55 % edj. eläkkeestä tai eläkeoikeudesta	Maksuperusteisissa järjestelmissä pääoma käytetään ensisijaisesti lapseneläkkeeseen. Leskeneläke voidaan maksaa, jos lapseneläke ylittää yhden perusmäärän vuodessa.
<b>Ruotsi</b>	Takuueläke: n. 835 e/kk	55 % edj. eläkkeestä tai eläkeoikeudesta + rahastoeläke, jos valittu	Maksuperusteisissa järjestelmissä määrääikainen, ja tasasuuruinen kuolemanvaravakuutus n. 400 – 1600 e/kk (familjeskydd) vapaaehtoisen maksun suuruudesta riippuen. Vaihtoehtona myös takaisinmaksusuoja (återbetalningsskydd), jolloin eläkepääoman maksu kuoleman yhteydessä. Ei maksua mutta oma vanhuuseläke pienenee.
<b>Suomi</b>	Alkueläke 327 e/kk, jatkoeläke maks. 634 e/kk	50 % edj. eläkkeestä tai eläkeoikeudesta, vähentäminen lesken oman tai laskennallisen eläkkeen perusteella	

### *Muiden tulojen vaikutus leskeneläkkeen määrään*

Maksussa olevaa leskeneläkkeen määrää vähentävät useimmiten lesken omat tulot. Tällöin leskellä on kuitenkin yleensä jonkinlainen vapaa tuloaraja, jonka hän voi ansaita ilman että eläkettä vähennetään.

Norjassa leskeneläke on voimakkaasti lesken omista tuloista riippuvainen vähennysrajan ollessa vain n. 450 euroa kuukaudessa. Saksassa ja Alankomaissa leski saa ansaita hieman enemmän, n. 800 euroa kuukaudessa ennen kuin eläkettä vähennetään. Itävallassa leskeneläke ja tulot yhteensä voivat olla jopa 8 500 e/kk ennen kuin leskeneläkettä vähennetään.

Ruotsissa ja Sveitsissä maksussa olevaan leskeneläkkeen määrään eivät vaikuta lesken omat tulot. Suomessa tulot vaikuttavat vain Kelan lesken jatkoeläkkeen täydennysmäärään. Työeläkkeeseen lesken tulot vaikuttavat vain leskeneläkettä määrättäessä leskeneläkkeen vähentämisen kautta.

Taulukko 7.4 Tulojen vaikutus lakisääteiseen leskeneläkkeeseen v. 2016

	<b>Tulojen vaikutus eläkkeeseen</b>	<b>Vähennys ylimenevältä osalta</b>
<b>Alankomaat</b>	Vapaa tulo 769 e/kk	66 %
<b>Itävalta</b>	Vapaa tulo (eläke + muut tulot) n. 8 500e/kk	100 %
<b>Saksa</b>	Ensimmäiset 3 kk ei tuloharkintaa. Tämän jälkeen vapaa tulo 804 e/kk + 170 e/kk per lapsi (vähentävät tulot lasketaan nettomääräisinä)	40 %
<b>Sveitsi</b>	Ei vähennä	-
<b>Norja</b>	Vapaa tulo n. 450 e/kk. Ensimmäisen vuoden jälkeen oletus alle 55 v. leskeltä n. 1 600e/kk tulot.	40 %
<b>Ruotsi</b>	Ei vähennä	-
<b>Suomi</b>	Ei vähennä työeläkettä, vähentää Kelan jatkoeläkkeen täydennysmäärää	-

### *Lakisääteistä eläkettä täydentävät leskeneläkkeet*

Jotta perhe-eläketurvan kokonaiskuva olisi oikea, on lakisääteisen eläkejärjestelmän lisäksi huomioitava myös muiden järjestelmien etuudet, koska työmarkkinaeläkkeet ovat erittäin kattavia. Alankomaissa ja Ruotsissa niihin kuuluu noin 90 prosenttia palkansaajista.

#### *Ruotsi*

Ruotsin kuntien työmarkkinaeläke sisältää pakollisen perhe-eläketurvan. Valtiolla ja yksityisellä puolella perhe-eläketurva on enemmän tai vähemmän vapaaehtoisen valinnan varassa, ja perhe-eläketurvan valitseminen heikentää omaa vanhuuseläkettä.

Työmarkkinaeläkkeiden lisäksi myös ryhmähenkivakuutukset (TGL) täydentävät osaltaan perhe-eläketurvaa. Ryhmähenkivakuutusten piiriin kuuluvat työmarkkinaeläkkeitä vastaten lähes kaikki palkansaajat ja viranhaltijat, joskin niiden ehdot ja edut vaihtelevat työehtosopimusten välillä. Ryhmähenkivakuutuksista myönnetään verovapaita kertakorvauksia.

Leskenetuuteen voi siis olla oikeus useasta järjestelmästä yhtäaikaaisesti (esim. lakisääteinen ja työmarkkinaeläke ja jopa ryhmähenkivakuutus), ja vakuutetuilla on työmarkkinaeläkkeiden puolella myös valinnanmahdollisuus joko ottaa perhe-eläketurva tai korkeampi vanhuuseläke.

Näin lakisääteiset perhe-eläkkeet muodostavat useimmiten vain osan perheenjäsenen kuoleman jälkeen maksettavista etuuksista. Koska lakisääteisissä järjestelmissä on verrattain matala enimmäisetuus, ovat täydentävät järjestelmät sitä merkittävämpiä mitä suuremmista tuloista on kyse. Ruotsissa merkittävää on myös, että työmarkkinaeläkkeiden myöntämät perheetuudet ovat useimmiten myös pitempikestoisia kuin lakisääteisen järjestelmän etuudet. Kokonaisuutena onkin hyvä huomata, että lakisääteisen perhe-eläkkeen uudistukset eivät todennäköisesti olisi olleet mahdollisia siinä mittakaavassa kuin ne tehtiin, jos muiden järjestelmien kompensoivia etuuksia ei olisi käytössä.

Alla olevaan taulukkoon on koottu Ruotsin eri järjestelmien leskenetuudet. Työmarkkinaeläkkeet ja ryhmähenkivakuutukset jakautuvat aloittain ja sektoreittain. Valtion ja kuntien viranhaltijoilla on omat järjestelmänsä ja yksityisellä puolella toimihenkilöillä (ITP) ja työntekijöillä (SAF-LO) omansa. Alla on tarkasteltu vain uudempiä järjestelmiä. Vanhat yksityisen puolen etuusperusteiset järjestelmät ovat kuitenkin osittain vielä voimassa.

Taulukko 7.5 Ruotsin perhe-eläketurva eri järjestelmistä v. 2015

	<b>Etuuden taso</b>	<b>Kesto</b>
<b>Työmarkkinaeläkejärjestelmät</b>		
- ITP1 ja SAF-LO (maksu- perusteiset)	Vapaaehtoinen, edunjättäjän valitsema vuosittain maksettava korvaus: n. <b>400–1 600</b> e/kk. Valit- tu turva pienentää omaa van- huuseläkettä.  Vapaaehtoinen takaisinmaksutur- va: eläkepääoma maksetaan leskelle mutta oma eläke jää pienemmäksi.	5-20 v. enintään niin pitkään kuin edj. olisi täyttä- nyt 70 v.
- Kunnat (KAP-KL)	0-122 500 e/v. palkkaa saanut: 15 % 122 500 – 183 500 e/v.: 7,5 %  Näin 105 000 e/v palkasta n. <b>1 315</b> e/kk	yleensä 5 v.
- Valtio (PA-03)	n.0- 45 000 e/v palkkaa saanut: tasasuuruinen etuus n. <b>500</b> e/kk  45 000 e – 122 500 e/v: 45 % ensimmäinen vuosi, jonka jälkeen 30 %.  Näin 105 000 e/v palkasta n. <b>2 200- 1 800</b> e/kk etuus.	6 v. tai kunnes eds. 75 v.
Ryhmähenkivakuutus (yksit. sektori- in ITP)	alle 55 v. n. <b>28 000</b> e. 55–70 v. korvaus laskee asteittain. 70 v. korvaus n. <b>4 700</b> e. ja yli 70 v. ei korvausta.	Kertakorvaus
<b>Lakisääteinen turva</b>		
- Omställningspension (les- keneläke)	v.2014 lopussa keskimäärin n. <b>805</b> e/kk	yleensä 1 v.
- Vapaavalintainen rahas- toeläkkeen jakaminen	keskimääräinen etuus: n. <b>25</b> e/kk	elinikäinen

Lähde: Creutzer, A. *Efterlevande –skyddad eller skyddslös*. Änke- och Pupillkassan APRIL 2015

### *Alankomaat*

Alankomaissa lakisääteinen leskeneläke on tasamääräinen, tuloharkintainen etuus. Vuonna 2016 täysi leskeneläke oli 1 260 e/kk. Työmarkkinaeläkkeiden leskeneläke on useimmiten 70 prosenttia edunjättäjän eläkkeestä tai eläkeoikeudesta, joten työmarkkinaeläkkeen leskeneläke voi nousta merkittävämmäksi kuin lakisääteinen leskeneläke.

Tason ohella merkittävää on, että työmarkkinaeläke voidaan myöntää myös silloin, jos lakisääteisen eläkkeen ehdot eivät täyty. Näitä kutsutaan ns. perhe-eläkkeen siltaeläkkeiksi (survivors' bridging pension - silta vanhuuseläkeikään). Toisin kuin lakisääteisessä eläkkeessä, työmarkkinaeläkkeen leskeneläke maksetaan myös koko lesken eliniän ajan. Työmarkkinaeläkkeiden leskeneläkkeitä onkin huomattavasti enemmän maksussa kuin lakisääteisen järjestelmän leskeneläkkeitä (v. 2015 n. 765 000 vs. n. 35 000).

## 7.3.2 Lapseneläkkeet

Tanskaa lukuun ottamatta kaikissa vertailumaissa perhe-eläke-etuuksiin kuuluvat myös lapseneläkkeet. Tanskassa tosin ATP-järjestelmästä maksetaan lapseneläkkeisiin vertautuvia kertakorvauksia. On lisäksi huomioitava, että Tanskassa muu sosiaaliturva huolehtii vanhemman tai molemmat vanhempansa menettäneen lapsen toimeentulosta.

### Eläkeoikeus

Lapseneläkkeitä maksetaan pääasiassa alle 18-vuotiaille lapsille. Ikäraja on kuitenkin korkeampi, jos lapsi on opiskelija. Muista maista poiketen Alankomaiden kansaneläkejärjestelmässä eläkeoikeus on pääsääntöisesti vain täysorvolla lapsella, tosin lisäeläkejärjestelmistä myös toisen vanhemman menettäneelle voidaan maksaa lapseneläke.

Taulukko 7.6 Oikeus lapseneläkkeeseen

	<b>normaali ikäraja</b>	<b>opiskelija</b>	<b>työkyvytön</b>
<b>Alankomaat</b>	16	21 (lisäeläke 27)	18
<b>Itävalta</b>	18	27	työkyvyttömyyden ajan
<b>Saksa</b>	18	27	-
<b>Sveitsi</b>	18	25	-
<b>Norja</b>	18	20 (täysorpo) 21 (tapaturmainen kuolema)	-
<b>Ruotsi</b>	18	20	-
<b>Suomi</b>	18	21 (Kela)	-

### Eläkkeen taso

Lasteneläkkeet ovat vertailumaissa yleisesti lasta kohden noin 20 prosenttia edunjättäjän eläkkeestä tai laskennallisesta eläkkeestä. Itävallassa lapseneläke lasketaan poikkeuksellisesti leskeneläkkeestä, mutta sen taso on muita maita vastaava. Täysorpo lapsi saa vertailumaissa yleensä kaksinkertaisen eläkkeen, mutta eläkkeen laskenta voi myös erota puoliorvon eläkkeeseen nähden.

Alankomaiden kansaneläkejärjestelmässä lapseneläkkeen määrä ei riipu edunjättäjän eläkkeen määrästä vaan lapsen iästä: mitä vanhempi lapsi, sitä korkeampi eläke. Ruotsissa tilanne on päinvastainen: alle 12-vuotias saa suuremman eläkkeen kuin tätä vanhempi lapsi. Norjassa täysorvolle maksetaan molempien vanhempien laskennallisista leskeneläkkeistä suurempi, joten lapsen eläke voi nousta huomattavankin korkealle. Sveitsissä lapseneläkkeen taso on myös korkea suhteessa muihin vertailumaihin ja sitä ollaan edelleen korottamassa vuoden 2020 uudistusten yhteydessä.

Taulukko 7.7. Lapseneläkkeen taso v. 2016

	Lakisääteinen eläke		Lisäeläke/työmarkkinaeläke	
	Puoliorpo	Täysorpo	Puoliorpo	Täysorpo
<b>Hollanti</b>	-	0–9 v.: 415 e/kk 10–15: 613 e/kk 16–20: 812 e/kk	14 % edunjättäjän eläkkeestä	28 % edunjättäjän eläkkeestä
<b>Itävalta</b>	40 % täydestä leskeneläkkeestä	60 % molempien vanhempien leskeneläkkeistä	ei tietoa	
<b>Saksa</b>	10 % edj. eläkkeestä tai eläkeoikeudesta	20 % korkeammasta eläkkeestä	ei tietoa	
	Eläkkeeseen tulee korotus jokaisesta edj. vakuutusmaksukuukaudesta. Eläkettä vähennetään, jos edj. kuoli ennen 64 v. ikää			
<b>Sveitsi</b>	40 % edj. laskennallisesta eläkkeestä eli täyden vakuutushistorian edj. kohdalla n. 440–880 e/kk.	molemmilta vanhemmilta 40 %, enintään kuitenkin 60 % vanhuuseläkkeen enimmäismäärästä, eli maks. 1 320 e	Pakollinen työmarkkinaeläke: 20 % edj. vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeestä.	
<b>Norja</b>	vanhin lapsi n. 330e/kk, muut n. 205 e/kk/lapsi	vanhin lapsi saa leskeneläkkeen, seuraava 330e/kk ja muut 205 e/kk. Eläkkeet lasketaan kuitenkin yhteen ja jaetaan tasan kaikkien sisarusten kesken.	Vaihtelee sopimuksesta riippuen. Maksuperusteisissa järjestelmissä pääoma käytetään lapseneläkkeeseen, joka voi olla kuitenkin enintään n. 950 e/kk (1 x perusmäärä).	
<b>Ruotsi</b>	ainoa lapsi ja alle 12-v.: 35 % edj. työeläkeoikeudesta, yli 12 v. 30 %. Eläke kuitenkin väh. n.160 e/kk. Sisarukset 25–20 %. Koko eläke jaetaan tasan sisarusten kesken eikä yhteenlaskettu eläke voi ylittää 100 % eläkeoikeudesta tai 80 %, jos taloudessa myös leskeneläkkeensaaja.	35 % molempien vanhempien työeläkeoikeudesta. Sisaruksille 25 %. Eläke jaetaan tasan sisarusten kesken.	Vapaaehtoinen perhe-eläketurva voidaan maksaa myös lapsille etuudensaajajärjestyksen mukaisesti.	
<b>Suomi</b>	Kansaneläke maks. 151 e/kk Työeläke: maks. 33 % edj. eläkkeestä	Kansaneläke maks. 302 e/kk Työeläke: maks. 33 % molempien edj. eläkkeestä	-	

## 7.4 PERHE-ELÄKKEISIIN LIITTYVÄ MUU TURVA

### 7.4.1 Eläkeoikeuden jakaminen

Eläkeoikeuden jakamisella tarkoitetaan molempien puolisoitten kättuneen eläkkeen jakamista tasan puolisoitten välillä. Eläkeoikeuden jako koskee yleisesti vain avioliiton (tai rekisteröidyn parisuhteen) aikana kättunutta eläketurvaa, ja jakaminen voi olla vapaaehtoista tai pakollista. Pakollinen jako tulee yleensä kyseeseen avioeron yhteydessä.

Vertailumaissa eläketurva voidaan jakaa puolisoitten välillä kattavasti erityisesti Keski-Euroopan maissa. Pohjoismaissa jakaminen on sen sijaan rajoitetumpaa. Eläketurvan jakamisen voidaan kuitenkin ajatella sisältävän myös eläketurvan siirtämisen (osittain) toiselle puolisoille. Eläketurvan siirtämistä voidaan tehdä Ruotsissa sekä Itävallassa.

Maissa, joissa kansaneläke muodostaa eläketurvan perustan (Alankomaat, Tanska) ei eläketurvan jakaminen ole tärkeää lakisääteisen järjestelmän puitteissa, koska molemmat puolisoit kättuttavat vastaavalla tavalla eläketurvaa asumisen perusteella.

Taulukko 7.8. Eläkeoikeuden jakaminen tai siirto

	Lakisääteinen eläke	Lisäeläke
<b>Alankomaat</b>	-	avioeron yhteydessä avioliiton ajalta 50/50 %
<b>Itävalta</b>	Eläkeoikeuden siirto lapsenhoitoajalta max.50 %	ei tietoa
<b>Norja</b>	-	ei tietoa
<b>Ruotsi</b>	Rahastoeläkkeen siirto 94 %, Lastenhoidon aikaisen eläkeoikeuden siirto 100 %	-
<b>Saksa</b>	Avioliiton ajalta 50/50 %	avioeron yhteydessä avioliiton ajalta 50/50 %
<b>Suomi</b>	-	-
<b>Sveitsi</b>	Avioliiton ajalta 50/50 %	avioeron yhteydessä avioliiton ajalta 50/50 %
<b>Tanska</b>	-	-

#### Alankomaat

Alankomaissa eläketurvan jakaminen voidaan tehdä vain avioeron yhteydessä ja vain lisäeläkkeisiin, jotka vastaavat pääosasta Alankomaiden työeläketurvaa. Eläkkeen jakaminen koskee avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen aikana kättunutta eläketurvaa. Vanhuuseläkkeelle siirtymisen yhteydessä eläkerahasto maksaa hakemuksesta molemmille osapuolille kuuluvan eläkeosan ilman erillistä oikeuden päätöstä. Avioehto tai eron yhteydessä tehty ositussopimus voi kuitenkin estää eläkkeen jakamisen.

Eläkkeen jako on voimassa niin kauan kuin molemmat osapuolet ovat elossa. Jos jaosta hyötyvä osapuoli kuolee ennen toista osapuolta, purkautuu eläkkeen jako ja vanhuuseläke maksetaan jälleen täytenä. Jos jaon kohteena oleva osapuoli kuolee ensin, loppuu eläkkeen jako mutta jäljelle jäänyt ex-puoliso voi olla oikeutettu leskeneläkkeeseen.

#### Itävalta

Itävallassa työskentelevä puoliso voi ohjata vapaaehtoisesti enintään puolet kättuneesta eläkkeestä toisen, lasta hoitavan puolison eläketilille (Pensionsplitting). Eläkekattumaa voi siir-



tää lapsen ensimmäisen seitsemän elinvuoden ajalta ja enintään yhteensä 14 vuoden verran. Siirrot on tehtävä viimeistään kunnes nuorin lapsi on täyttänyt kymmenen vuotta.

### **Ruotsi**

Ruotsissa aviopuoliso tai rekisteröidyn parisuhteen puoliso voi siirtää lakisääteisen järjestelmän rahastoeläkkeen (Premiepension) toiselle puolisolle. Eläkeoikeuden siirtäminen koskee aina vähintään koko kalenterivuoden eläkeoikeutta. Siirto voidaan tehdä myös toistaiseksi jatkuvaksi kunnes toisin päätetään. Eläkeoikeus siirretään kokonaan toiselle puolisolle mutta siirtosummasta vähennetään kuuden prosentin siirtomaksu.

On huomioitava, että rahastoeläke vastaa vain pienestä osasta lakisääteistä kokonaiseläketurvaa. 18,5 prosentin kokonaismaksusta 2,5 prosenttia kartuttaa rahastoeläkettä.

Ruotsissa lastenhoidon ajalta lakisääteiseen järjestelmään karttunut eläkeoikeus (pensionsrätt för barnår) voidaan myös siirtää toiselle osapuolelle puolisoitten niin halutessa. Lähtökohdaisesti eläkeoikeus hyvitetään pienituloisemmalle vanhemmalle.

### **Saksa**

Avioliiton aikana lakisääteiseen eläkejärjestelmään karttuneet molempien puolisoitten eläkeoikeudet on mahdollista jakaa tasan puolisoitten kesken (Rentensplitting). Eläkkeen jakaminen on vapaaehtoista ja se voidaan tehdä, kun molemmat puoliset siirtyvät eläkkeelle tai toinen puoliso on jo eläkkeellä ja toinen täyttänyt vanhuuseläkeiän. Jakaminen edellyttää molemmilta puolisoilta lisäksi vähintään 25 vuoden vakuutusaikaa. Eläkkeen jakamisen jälkeen puolison kuoleman yhteydessä ei ole enää mahdollisuutta leskeneläkkeeseen, joten jakaminen on myös eräänlainen vaihtoehto leskeneläkkeen suhteen.

Vapaaehtoisen jakamisen lisäksi Saksassa tehdään eron yhteydessä yleensä aina perheoikeudellinen eläkeoikeuksien jako (Versorgungsausgleich). Jako koskee sekä lakisääteisessä että lisäeläkejärjestelmissä avioliiton tai rekisteröityneen parisuhteen aikana karttuneita eläkeoikeuksia Alle kolme vuotta kestäneen avioliiton (tai rekisteröidyn parisuhteen) jälkeen jako tehdään kuitenkin vain, jos toinen tai molemmat sitä erikseen hakevat.

### **Sveitsi**

Sveitsissä AHV-eläkkeen (työeläke) perusteena olevat tulot jaetaan tasan puolisoitten välillä avioliiton keston ajalta (Splitting), jos avioliiton pituus on ylittänyt yhden vuoden. Tulojako tehdään automaattisesti viimeistään kun molemmat puoliset ovat oikeutettuja vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeeseen, mutta se voidaan tehdä myös aikaisemmin, jos toinen aviopuoliso kuolee ennen eläkettä ja toinen on jo eläkkeellä tai avioeron yhteydessä, jos vähintään toinen puolisoista jakamista hakee.

Pakollisen lisäeläkkeen (BVG) puolella avioliiton tai rekisteröityneen parisuhteen aikana karttunut eläketurva jaetaan tasan puolisoitten kesken vain avioeron jälkeen. BVG:n erikoisuutena on mahdollisuus ostaa takaisin jaettu eläketurva.

## **7.4.2 Oman eläkkeen vaihtaminen perhe-eläketurvaan**

Useassa maassa erityisesti lisäeläkkeiden puolella on mahdollista vaihtaa omaa eläketurvaa perhe-eläketurvaksi ns. yhteisannuiteettityyppisten etuuksien kautta. Yhteisannuiteettijärjestelmässä toinen puoliso voi alentaa eläkettään ja ostaa näin leskeneläkettä jäljelle jäävälle puolisolle. Vertailumaista Ruotsissa ja Alankomaissa on mahdollista vaihtaa omaa eläketurvaa perhe-eläketurvaan.

Ruotsin rahastoeläkkeessä leskeneläketurvan voi valita eläkehakemuksen yhteydessä. Valintaa ei voi perua, mutta turva päättyy parisuhteen päättyessä. Leskeneläke määräytyy aktuaarisin perustein, kuitenkin molemmille sukupuolille yhtäläisin säännöin. Sen määrä vaihtelee

edunjättäjän ja edunsaajan iän mukaan. Oma eläke pienenee vastaavasti riippuen omasta ja puolison iästä.<sup>14</sup>

Ruotsissa myös yksityisen sektorin maksuperusteisissa sopimuseläkkeissä perhe-eläkettä maksetaan, mikäli edunjättäjä on valinnut sen osaksi kokonaisturvaa. Edunjättäjä valitsee vuosittain maksettavan korvauksen määrän (1-4 perusmäärää), ja maksuajan pituuden. Etuutta voidaan myöntää 5, 10, 15 tai 20 vuotta, mutta kuitenkin enintään niin pitkään kuin edunjättäjä olisi täyttänyt 70 vuotta. Valittu leskeneläke pienentää vakuutetun omaa vanhuuseläkemaksua ja näin vakuutetulle kertyvän eläkepääoman määrää. Perhe-eläketurvan kustannus ja vaikutus oman eläkkeen määrään on riippuvainen edunjättäjän valitsemasta säästämisen alku- ja pääteistä. Lisäksi kokonaisuuteen vaikuttaa etuuden maksuperiodin pituus sekä korvaukselle määritetty taso.

Alankomaissa niissä lisäeläkejärjestelmissä, joissa on etukäteen rahastoitu varoja leskeneläkkeitä varten, on vanhuuseläkkeen osittainen vaihtaminen korkeammaksi leskeneläkkeeksi mahdollista tehdä työsuhteen päättyessä tai eläkkeelle siirryttäessä. Leskeneläke ei voi kuitenkaan ylittää 70 prosenttia jäljelle jäävästä vanhuuseläkkeestä.

## LÄHTEET

- Ausgleichskassen und die IV-Stellen <https://www.ahv-iv.ch/de/>
- BMAS (2003). Nachhaltigkeit in der Finanzierung der Sozialen Sicherungssysteme - Bericht der Kommission. [https://www.bmas.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF-Publikationen/c318-nachhaltigkeit-in-der-finanzierung-der-sozialen-sicherungssysteme.pdf?\\_\\_blob=publicationFile](https://www.bmas.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF-Publikationen/c318-nachhaltigkeit-in-der-finanzierung-der-sozialen-sicherungssysteme.pdf?__blob=publicationFile)
- Bundesamt für Sozialversicherungen <http://www.bsv.admin.ch/index.html?lang=de>
- DRV Bund. (2015). Hinterbliebenenrente: Hilfe in schweren Zeiten.
- De Sociale Verzekeringsbank <https://www.svb.nl/int/nl/index.jsp>
- Deutscher Bundestag. Unterrichtung durch die Bundesregierung Sondergutachten des Sozialbeirats zur Rentenreform. Deutscher Bundestag Drucksache 14/5394. <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/14/053/1405394.pdf>
- Deutsche Rentenversicherung Bund. <http://www.deutsche-rentenversicherung.de/>
- Eläketurvakeskus <http://www.etk.fi/elakejarjestelmat/muut-maat/>
- Eurostat <http://ec.europa.eu/eurostat>
- Mielonen, Antti & Vidlund, Mika (2014) Perhe-eläkkeet ja eläkkeen karttuminen hoiva-ajalta Keski- ja Pohjois-Euroopan maissa. Teoksessa: Marjukka Hietaniemi ja Suvi Ritola (toim.) Näkökulmia perhe-eläkkeen kehittämistarpeisiin. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2014.
- Mielonen, Antti ja Vidlund, Mika. Eläketurvan aktuaarinen jakaminen. Eläketurvakeskuksen muistioita 3.10.2013
- Mielonen, Antti. Perhe-eläkkeet ja eläkkeen karttuminen hoiva-ajalta Keski- ja Pohjois-Euroopan maissa. Eläketurvakeskuksen muistioita. 4.8.2015.
- NAV <https://www.nav.no/>
- Pensionsmyndigheten <https://secure.pensionsmyndigheten.se/>
- Regeringens proposition 1987/88:171 om reformering av den allmänna försäkringens efterlevandeförmåner m.m <https://data.riksdagen.se/fil/5BC68757-22AA-405B-A01B-43A17C58E1C6>
- van Oorschot (1998) From Solidarity to Selectivity: The Reconstruction of the Dutch Social Security System 1980-2000. Social Policy Review 10. London: Social Policy Association.
- van Oorschot (2006). The Dutch Welfare State: Recent Trends and Challenges in Historical Perspective. European Journal of Social Security. Volume 8 (2006). No.1

<sup>14</sup> <https://secure.pensionsmyndigheten.se/VadHanderMedPremiepensionenNarDuDor.html>

## 8 PERHERAKENTEIDEN KEHITYS JA MUUT PERHE-ELÄKKEESEEN VAIKUTTAVAT YHTEISKUNNALLISET MUUTOKSET

Perhe-eläkkeen merkitykseen ja tarpeeseen tulevaisuuden yhteiskunnassa vaikuttaa perherakenteiden muuttuminen ja se, miten yksilöt, miehet ja naiset, kerryttävät omaa eläketurvaansa. Avioliitossa ja avoliitossa olevien ja yksinasuvien määrien sekä lapsiperheiden muutokset vaikuttavat siihen, kuinka perhe-eläketurva kattaa väestöä. Muutokset miesten ja naisten osallistumisessa työelämään, palkoissa ja lastenhoidon järjestämisessä puolestaan vaikuttavat siihen, miten ovat muuttuneet mahdollisuudet hankkia itse omaa eläketurvaa ja miten on muuttunut tarve perhe-eläkkeelle.

### 8.1 PERHERAKENTEEN MUUTOS

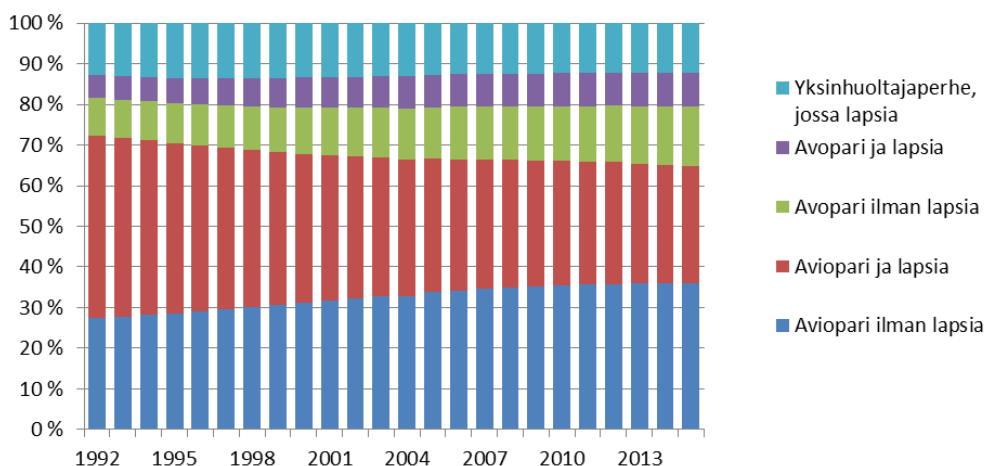
- Aviopari ja lapsia -perheiden määrä on pienentynyt ja muiden perhetyyppien määrät puolestaan kasvaneet 1990-luvun alkupuolelta.
- Avoliitossa olevien määrä on kasvanut noin 65 prosenttia 1990-luvun alkupuolelta.
- Ensimmäinen avioliitto solmitaan yhä vanhempana (vaimon ikä keskimäärin 30,4 vuotta) ja sen mediaanikesto on noin 10 vuotta.
- Yksinasuvien osuus väestöstä on kasvanut tasaisesti perheissä asuvien osuuden pienentyessä. Vuonna 2015 yksinasuvia oli noin 20 prosenttia väestöstä.

#### 8.1.1 Perhetyypit

Perheisiin kuului 74 prosenttia väestöstä eli 4 081 000 henkilöä vuonna 2015. Yksinasuvia oli 1 112 000 eli noin 20 prosenttia väestöstä. Loput kuusi prosenttia jakautuvat perheisiin kuulumattomiin, jotka eivät asu yksin (4 %) sekä laitosväestöön ja luokittelemattomiin (2 %). Perheisiin kuuluvien osuus on pienentynyt tasaisesti. Vielä vuonna 1990 perheisiin kuului 82 prosenttia väestöstä.

Kuvassa 8.1 on esitetty eri perhetyyppien osuudet perheväestöstä ja niiden kehitys 1990-luvun alkupuolelta. Aviopari ja lapsia -perheiden määrä on pienentynyt ja muiden perhetyyppien määrät puolestaan kasvaneet.

Perheistä 65 prosenttia oli avioparien perheitä vuonna 2015. Avoparien perheitä oli 23 prosenttia ja yhden vanhemman perheitä 12 prosenttia. Saman sukupuolen rekisteröityjen parien perheitä oli 2 600.



Kuva 8.1 Perhetyypit vuosina 1992–2015. (aviopari sis. rekisteröidyn parisuhteen vuodesta 2002 alkaen)

Lähde: SVT (2016a)

Lapsiperheistä 60 prosenttia oli avioparien perheitä vuonna 2015. Avoparien perheitä oli 19 prosenttia lapsiperheistä. Yhden huoltajan lapsiperheitä oli 21 prosenttia, jotka valtaosin äidin ja lasten muodostamia perheitä. Saman sukupuolen rekisteröity pari oli vanhempina 600 lapsiperheessä.

Perheiden keskikoko vuonna 2015 oli 2,8. Vielä vuonna 1990 perheissä oli keskimäärin kolme henkilöä. Vuonna 2015 lapsiperheistä yksilapsisia oli 43 prosenttia, kaksilapsisia 39 prosenttia ja kolmilapsisia 13 prosenttia. Nelilapsisia tai tätä isompia perheitä oli viisi prosenttia. Keskimääräinen lapsiluku oli 1,84. Luku on pysynyt vakaana lasten määrän pienenemisestä huolimatta. Perhetilasto kuvaa perhekokoja Suomessa tietynä hetkenä eikä siten kerro perheiden lopullisesta lapsiluvusta.

Uusperheitä oli vuoden 2015 lopussa 52 000 eli 9,1 prosenttia lapsiperheistä. Vuonna 1990 osuus oli 6,9 prosenttia. Kaikista lapsista 10,4 prosenttia eli uusperheessä, kun vuonna 1990 osuus oli 7,8 prosenttia. Niiden lasten osuus, jotka elävät uusperheissä, eivätkä ole puolisoiden yhteisiä lapsia oli 7,8 prosenttia vuonna 2015 ja 5,1 prosenttia vuonna 1990. Uusperhe tarkoittaa perhettä, jossa on vähintään yksi alle 18-vuotias vain toisen vanhemman lapsi.

Noin puolet uusperheiden vanhemmista oli avoliitossa (51,6 prosenttia) ja puolet avioliitossa vuonna 2015. Uusperheistä avoliitossa olevien osuus oli suurempi 1990-luvun alkupuolelta 2000-luvun alkupuolelle asti (54–57 prosenttia), minkä jälkeen osuudet tasaantuivat.

## 8.1.2 Avoliitot

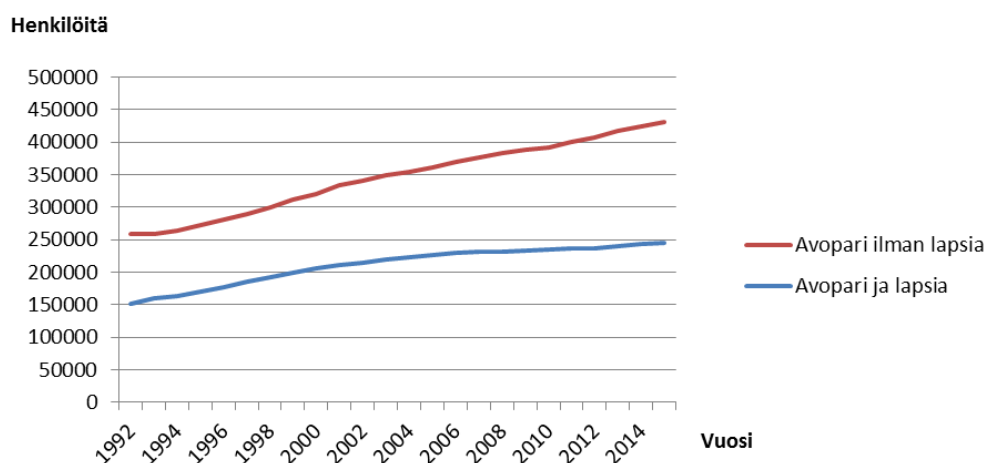
Avoliitot alkoivat yleistyä 1970-luvun alun jälkeen. Aluksi avoliitot olivat usein suhteellisen lyhyt yhdessä asumisen vaihe ennen avioitumista. Vähitellen avoliitoista tuli kuitenkin yleisempi ja pitkäaikaisempi yhteiselämän vaihtoehto. Merkittävä lisäys avoliitoissa tapahtui 1990-luvun alussa. Vuosituhannen vaihteessa avoliitosta oli tullut jo pääsääntö ennen naimisiin menemistä sekä hyväksytyt ja suosittu parisuhdemuoto myös ikääntyvien parissa. Tämä kehitys on toteutunut merkittävältä osin avioliittojen kustannuksella, mutta osaksi avoliittojen suosio on syönyt myös erillissuhteiden suosiota. (Kontula 2016.)

Vuonna 2015 avoliitossa eli molemmista sukupuolista 22 prosenttia<sup>15</sup>. Vuoteen 1992 verrattuna nämä osuudet olivat kasvaneet sekä miehillä että naisilla yhdeksällä prosenttiyksiköllä ja vuoden 2007 jälkeen vielä viidellä prosenttiyksiköllä. Avoliittojen suosio oli lisääntynyt tasaisesti kaikissa ikäluokissa. Vuonna 2015 eri ikäluokat elivät avoliitoissa suunnilleen yhtä yleisesti kuin kymmenen vuotta nuoremmat vastaajat vuonna 2007. Oli siis syntynyt uusia

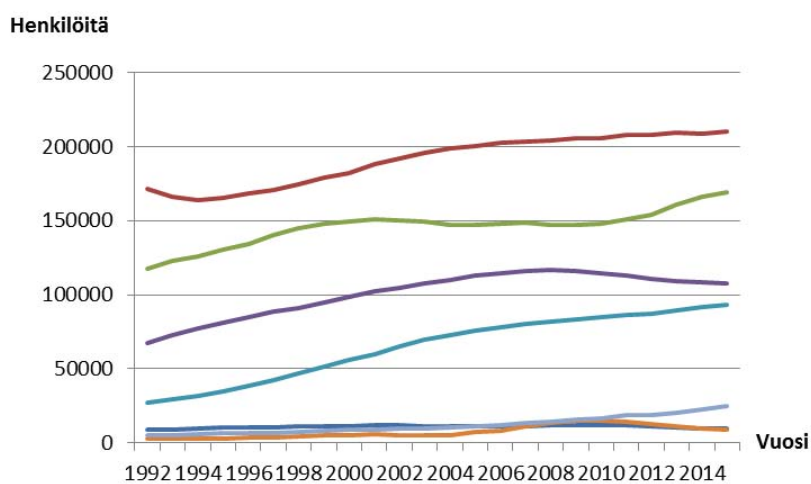
<sup>15</sup> FINSEX-tutkimus, jossa aineistona otos 18–79-vuotiaista Tilastokeskuksen väestötietokannasta, vastaajia 2 150.

avoliittoa suosivia sukupolvia. Näiden trendien perusteella voi melko varmasti ennustaa, että avoliittojen suosio jatkaa suhteellista kasvuaan koko väestössä vielä lähivuosinakin. (Kontula 2016.)

Tilastokeskuksen lukujen mukaan avoliitossa olevien määrä on kasvanut noin 65 prosenttia 1990-luvun alusta<sup>16</sup>. Avoliitossa ilman lapsia oli noin 258 000 henkeä vuonna 1992 ja 431 000 henkeä vuonna 2015. Avoliitossa olevia, joilla oli lapsia, oli noin 151 000 vuonna 1992 ja 245 000 vuonna 2015.



Kuva 8.2 Avoliitossa olevien henkilöiden määrä 1992–2015.  
Lähde: SVT 2016a



Kuva 8.3 Avoliitossa olevien henkilöiden määrä 1992–2015 iän mukaan.  
Lähde: SVT 2016a

<sup>16</sup> Tilastokeskuksen tiedoissa avoparit on muodostettu samassa asunnossa vakituisesti asuvista 18 vuotta täyttäneistä, eri sukupuolta olevista puolisottomista henkilöistä, jos heidän ikäeronsa on alle 16 vuotta eivätkä he ole sisaruksia. Mikäli parilla on yhteinen lapsi, eivät nämä säännöt päde. Samaa sukupuolta olevia yhdessä asuvia henkilöitä ei päätellä avopareiksi.

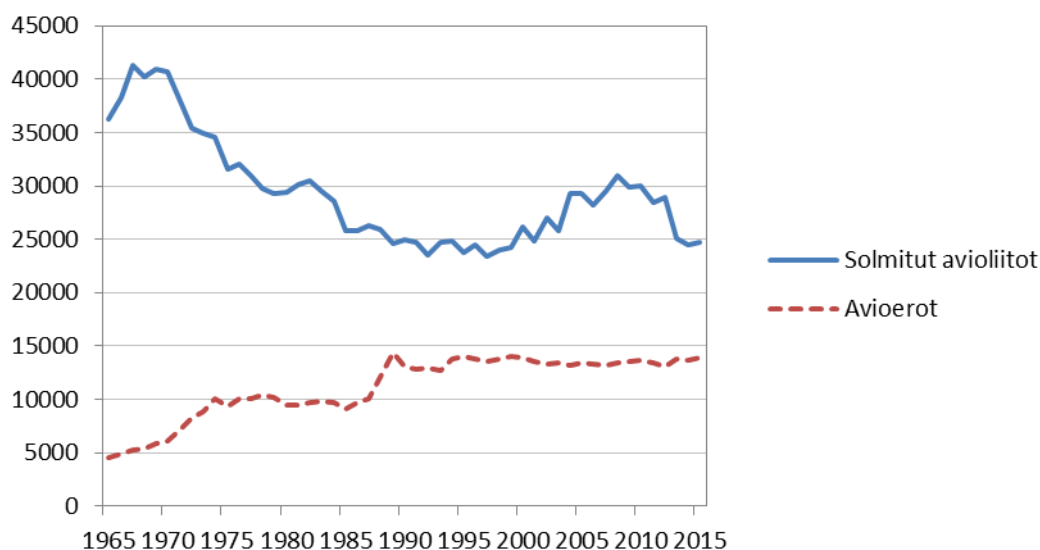
### 8.1.3 Avioliitot ja avioerot

Avioliitot ovat säilyttäneet keskeisimmän asemansa suomalaisten parisuhdemuotona. Vuonna 2015 miehistä 46 prosenttia ja naisista 45 prosenttia oli naimisissa<sup>17</sup>. Yli 40-vuotiaista miehistä ja naisista noin 60 prosenttia oli naimisissa. Osuudet olivat samaa tasoa myös eläkeikäisten joukossa. 30-vuotiaiden ikäluokasta lähes puolet oli naimisissa. Alle 30-vuotiaana avioliiton oli solminut kuitenkin vasta joka viides. Noin kaksi prosenttia naimisissa olleista asui erillään.

Avioliittojen osuus on kuitenkin supistunut viime aikoina melko paljon. 1990-lukuun verrattuna naimisissa olevien osuus oli pudonnut noin 10 prosenttiyksikköä ja myös vuoteen 2007 verrattuna noin viisi prosenttiyksikköä. Tämä muutos näkyi sekä avioitumisen ajoittumisessa että parisuhdemuodon valinnassa. Avioitumista oli lykätty myöhempään ikävaiheeseen, ja sen solmineiden osuus ei kohonnut missään ikäluokassa niin korkealle kuin aiemmin. (Kontula 2016.)

1990-luvulla miehistä vielä neljä viidesosaa ja naisista kolme neljäsosaa oli keski-ikäisenä naimisissa. 1970-luvun alussa nämä osuudet olivat jopa noin 90 prosenttina. Vuonna 2015 vastaavat osuudet olivat siis enää noin 60 prosenttia. Tämä tarkoittaa sitä, että 1970-lukuun verrattuna Suomessa oli vuonna 2015 avioliitossa eläviä ihmistä suhteellisesti noin miljoona vähemmän kuin 1970-luvulla ja 1990-lukuunkin verrattuna noin 700 000 vähemmän. (Kontula 2016)

Vuonna 2015 solmittiin 24 700 uutta avioliittoa, kun vuonna 2008 uusien avioliittojen määrä oli yli 31 000, eli kolmanneksen enemmän. Toisaalta pidemmän aikavälin vertailussa nykyinen uusien avioliittojen määrä on samalla tasolla kuin ennen 2000-lukua. Avioerojen määrä puolestaan on pitkään ollut samalla tasolla; noin 13 000 eroa vuodessa. (SVT 2016b.) Myös avioeroaste (erojen määrä 1 000 henkilöä kohden) on säilynyt ennallaan 2,5 prosentissa 2000-luvun ajan (Nikander 2015).



Kuva 8.4 Avioliitot ja avioerot 1965–2015.  
Lähde: SVT 2016b

Ensimmäinen avioliitto solmitaan yhä vanhempana. Vuonna 2013 naiset solmivat ensimmäisen avioliiton keskimäärin hieman yli 30-vuotiaana ja miehet pari vuotta vanhempana, noin 32,7-vuotiaana. Verrattaessa 1970-lukuun, muutos on ollut ripeää, sillä avioliiton solmimisen

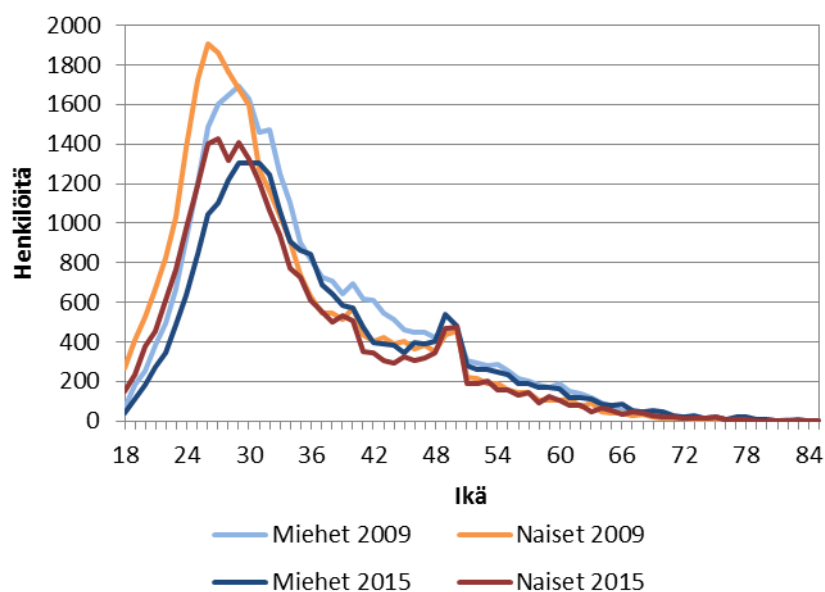
<sup>17</sup> FINSEX-tutkimus, jossa aineistona otos 18–79-vuotiaista Tilastokeskuksen väestötietokannasta, vastaajia 2 150.

keski-ikä on noussut lähes 20 vuoden ajan. Tämä trendi on havaittu myös muissa Pohjoismaissa, joissa ensimmäisen avioliiton solmijat ovat vanhimpia Euroopassa (Suomi 30,4, Ruotsi 33,0, Tanska 31,9, Saksa 30,5 ja Ranska 30,8), kun tarkastellaan vaimon ikää. (Nikander 2010; 2015; Corselli-Nordblad & Gereoffy 2015.)

Ensimmäistä kertaa naimisiin menevien ikäero on säilynyt ennallaan vuosikymmeniä. Aviopuolisoiden ikäero on väestötilastojen mukaan kaksi vuotta, joskin väestöön liittyvistä määritelmistä johtuen on esitetty myös vuotta suurempia lukuja (Nikander 2010; myös Väestöliitto).

Ensimmäisen avioliiton kesto on mediaanilla mitattuna 10 vuotta (SVT 2016b). Vuonna 2015 ensimmäisestä avioliitosta eronneiden naisten keski-ikä oli 40,4 vuotta ja miesten vastaava luku oli 42,8 vuotta (SVT 2016b).

Kuva 8.5 havainnollistaa miesten ja naisten iän avioliiton solmimishetkellä vuosina 2009 ja 2015.



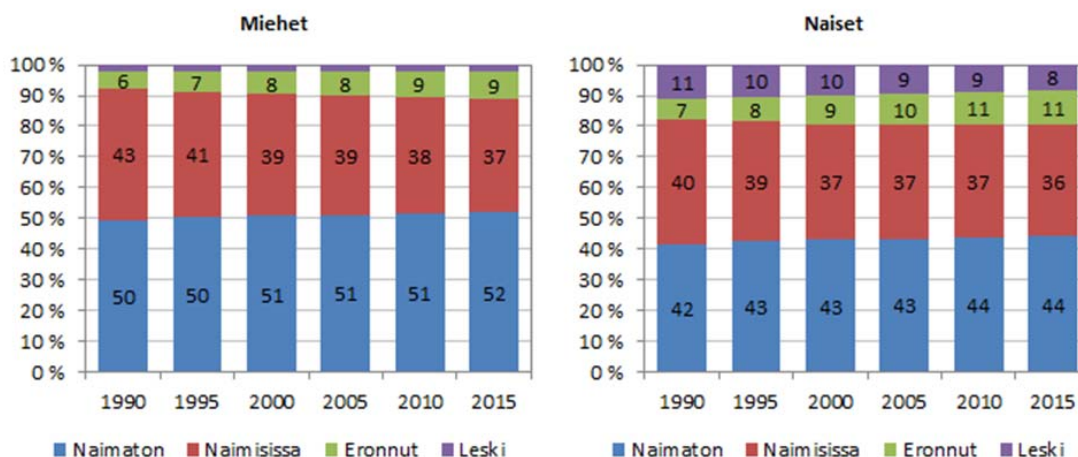
Kuva 8.5. Suomessa asuvien solmitut avioliitot vuosina 2009 ja 2015, henkilöitä.

Kuvasta nähdään, että avioliittojen lukumäärä on laskenut. Sekä miesten että naisten ikäjakama on siirtynyt hieman oikealle kuuden vuoden aikana, eli ihmiset menevät nykyään naimisiin hieman vanhempana. Juuri ennen 50 ikävuotta näkyy avioitumisessa piikki, johon todennäköisesti vaikuttaa myös se, että leskeneläkeoikeuden piiriin pääsy edellyttää naimisiin menoa ennen 50-vuotispäivää, jos puolisoilla ei ole yhteistä lasta.

Vuonna 2015 meni 49-vuotiaita naimisiin yhteensä 1 458 henkilöä, joista suurin osa viimeisen kuukauden aikana ennen 50-vuotissyntymäpäiväänsä. 50-vuotiaita avioitui 489 samana vuonna. Myös muut tasakymmenet ovat suosittuja avioitumisajankohtia. Kuitenkin esimerkiksi 40-vuotiaana avioituneet menivät useimmiten naimisiin 40-vuotispäivänä tai sitä seuraavana päivänä ja harvemmin päivän tai pari päivää ennen 40-vuotissyntymäpäivää. Myös juuri ennen 65 vuoden iän täyttämistä on havaittu piikki avioitumisessa (Sihvonen 2017). Edellytyksenä leskeneläkkeen saamiselle on avioliiton solmiminen ennen kuin edunjättäjä on täyttänyt 65 vuotta.

### 8.1.4 Siviilisäätö

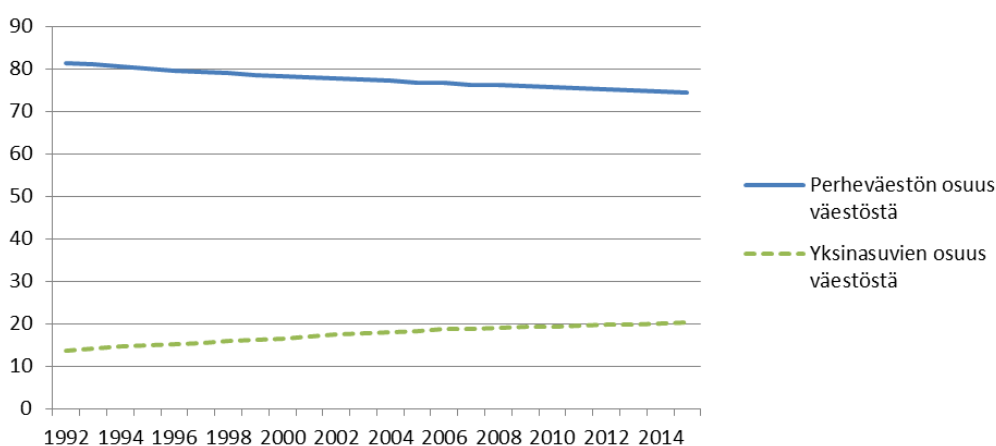
Siviilisäädyn mukaan tarkasteltuna vuonna 2015 miehistä 52 prosenttia oli naimattomia, 37 prosenttia naimisissa, yhdeksän prosenttia eronneita ja loput kaksi prosenttia leskiä. Naisista 44 prosenttia oli naimattomia, 36 prosenttia naimisissa, 11 prosenttia eronneita ja loput kahdeksan prosenttia leskiä. Kuvasta 8.6 nähdään, että osuudet ovat viimeisten parinkymmenen vuoden aikana muuttuneet varsin vähän. Verrattaessa Euroopan maihin (EU-28) Suomen väestössä on suhteellisesti enemmän eronneita ja naimattomia (Corselli-Nordblad & Gereoffy 2015). Siviilisäätö tarkastelussa avoliitossa olevat lukeutuvat naimattomiin ja todelliset perherakenteet jäävät tarkastelun ulkopuolelle.



Kuva 8.6. Suomen väestö siviilisäädyn mukaan vuosina 1990–2015, prosenttia.  
Lähde: SVT (2016a)

### 8.1.5 Yksinasuminen

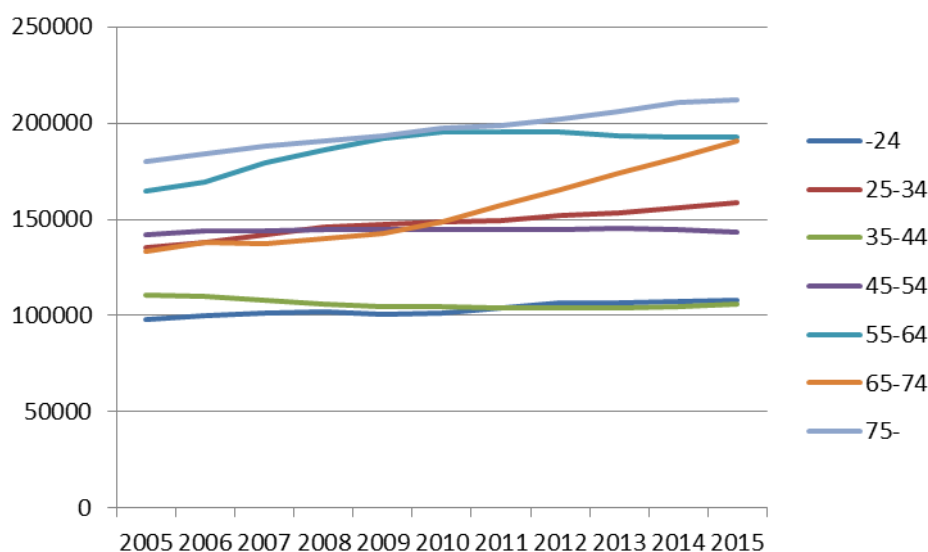
Yksinasuvien osuus väestöstä on kasvanut tasaisesti perheissä asuvien osuuden pienentyessä. Yksinasuvia oli vuonna 1990 noin 13 prosenttia ja vuonna 2015 noin 20 prosenttia väestöstä.



Kuva 8.7. Perheväestön ja yksinasuvien osuus väestöstä vuosina 1992–2015.

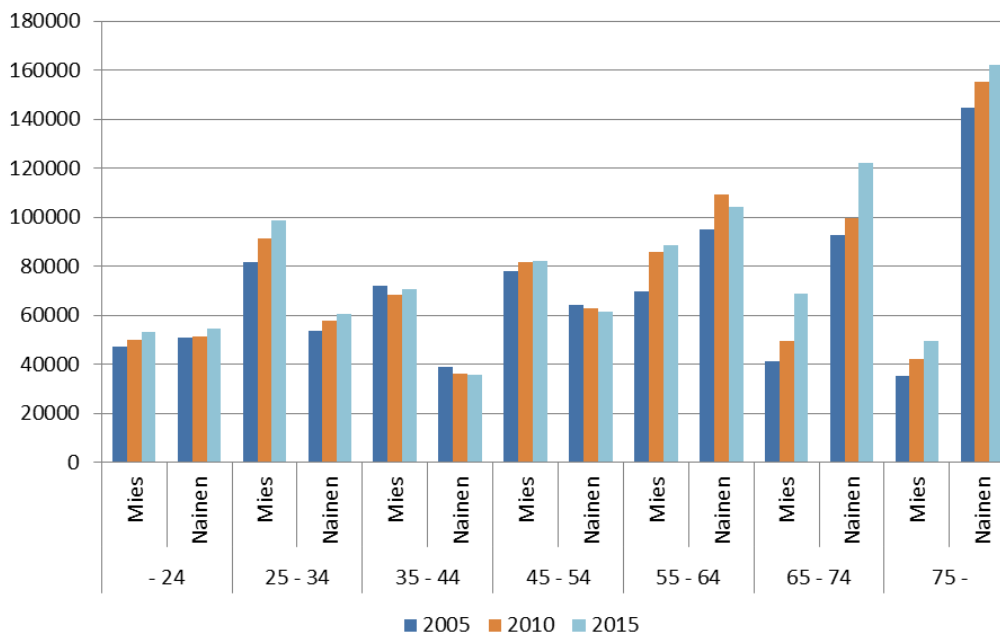
Viime vuosina eniten on kasvanut 65 vuotta täyttäneiden yksinasuvien määrä (kuva 8.8). Tässä ikäluokassa yksinasuvien määrän kasvua selittää osin suurten ikäluokkien vaikutus. Leskeksi jääminen lisää yksinasuvien määrää erityisesti vanhemmissa ikäryhmissä.





Kuva 8.8. Yksinasuvat iän mukaan vuosina 2005–2015

Kuvassa 8.9 näkyy yksinasuvien miesten ja naisten määrä eri ikäryhmissä vuosina 2005, 2010 ja 2015. Vanhemmissa ikäryhmissä sukupuolten erot yksinasuvien määrässä ovat suuret. Sekä yksinasuvien miesten että naisten määrät ovat kasvaneet selvästi vanhemmissa ikäryhmissä.



Kuva 8.9. Yksinasuvien miesten ja naisten määrä eri ikäryhmissä vuosina 2005, 2010 ja 2015

Vaikeasti tavoitettavia ilmiöitä ovat erillisuhteet, joissa asutaan yksin, mutta ollaan parisuhteessa. Erillisuhteet ovat tyypillisiä nuorilla ennen avo- tai avioliittoa, mutta iäkkäämmillä tämä on nuoria useammin itse valittu pitkäkestoinen parisuhdemuoto. Muutamien tutkimusten mukaan iäkkäistä noin 17–25 prosenttia elää erillisuhteessa tai pitää sitä parhaana parisuhdemuotona. (Borg & Keskinen 2016.) Erillisuhteiden suosio on pudonnut viime aikoina melko tasaisesti molemmilla sukupuolilla ja kaikissa ikäryhmissä. Yli 55-vuotiailla miehillä erillis-

suhteet olivat säilyttäneet suosionsa suunnilleen aiemmalla tasolla. Ikääntyvät naiset puolestaan kertoivat vuonna 2015 vähän entistä harvemmin erillissuhteesta. (Kontula 2016.)

## 8.2 PERHERAKENTEIDEN KEHITYS TULEVAISUUDESSA

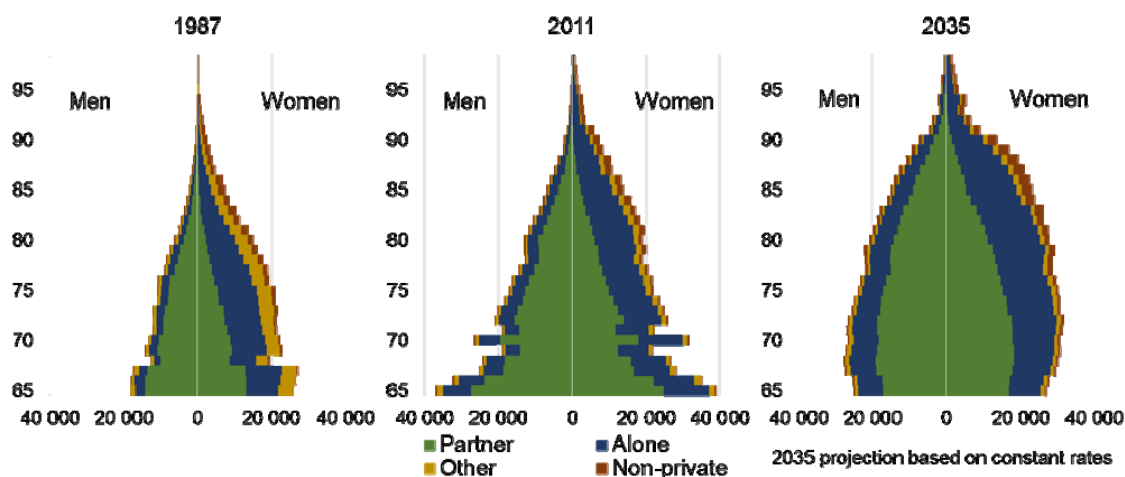
- Jos miesten ja naisten elinajanodotteiden ero jatkaa kapenemistaan, naiset voivat odottaa elävänsä yhä suuremman osan jäljellä olevasta elinajastaan puolison kanssa, kun taas miehillä yksin asuminen lisääntyy.
- Yksin asuvia naisia on tulevaisuudessakin selvästi miehiä enemmän.
- Yli 65-vuotiaan väestön koulutustaso paranee nopeasti vuoteen 2035 mennessä.

Vanhusväestön asumismuotoja ja koulutusta aikavälillä 1987–2035 ovat tutkineet Martikainen, Murphy, Moustgaard ja Mikkonen (2016). Aikaisempi tutkimus on osoittanut koulutustason ja asumismuodon (yksin, puolison tai muiden henkilöiden kanssa) olevan yhteydessä ikäihmisten hyvinvointiin, terveyteen, toimintakykyyn ja kuolleisuuteen. Asuntokunta- ja koulutusrakenteen muutokset saattavat siten vaikuttaa ikääntyvän väestön hoivantarpeeseen ja hyvinvointiin. Tämän tutkimustiedon avulla voidaan pohtia myös perhe-eläkkeen merkitystä tulevaisuudessa, kun vanhusväestön asumis- ja koulutus rakenne muuttuvat.

Ikääntyvä väestö on korkeammin koulutettua kuin aikaisemmin ja asuu aiempaa useammin puolison kanssa. Ikääntyvän väestön asuntokuntarakennetta määrittävät erityisesti perheellistymishistoria ja jossain määrin myös tuleva kuolleisuuskehitys. Jos miesten ja naisten elinajanodotteiden ero jatkaa kapenemistaan, naiset voivat odottaa elävänsä yhä suuremman osan jäljellä olevasta elinajastaan puolison kanssa samaan aikaan kun miehillä yksin asuminen lisääntyy. On kuitenkin epävarmaa, voivatko tulevaisuuden korkeasti koulutetut ja puolison kanssa asuvat ikäihmiset odottaa hyötyvänsä samoista sosioekonomisista ja terveyteen liittyvistä eduista kuin tämän päivän ikäihmiset. Viimeisen 25 vuoden aikana koulutukseen ja asumismuotoon liittyvät terveydelliset ja toimintakykyyn liittyvät erot ovat kuitenkin olleet hämmästyttävän pysyviä. Jos menneisyyttä voidaan pitää ohjenuorana tulevalle, voimme odottaa tulevan ikääntyvän väestön olevan näiden väestöllisten muutosten seurauksena entistä terveempää ja toimintakykyisempää.

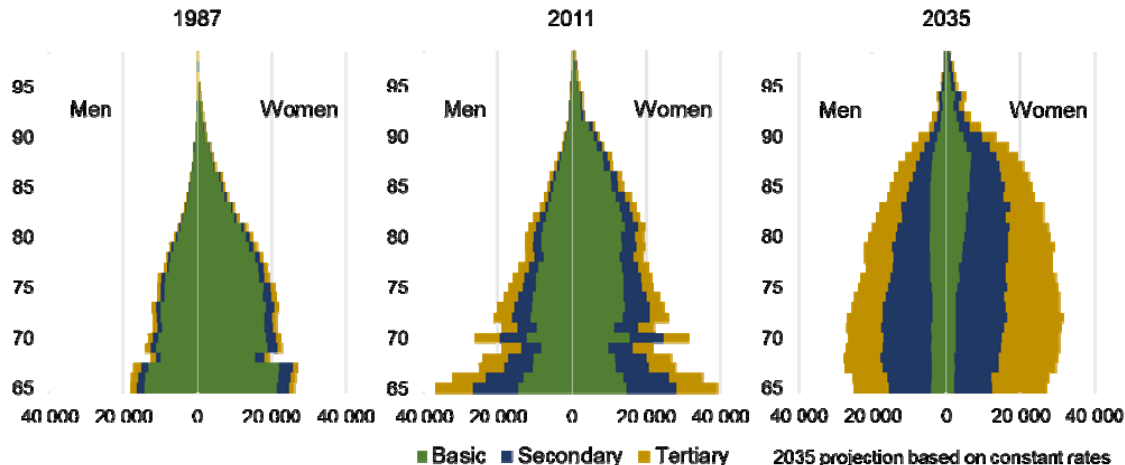
Kuvassa 8.10 näkyy miesten ja naisten asuminen avo- tai aviopuolison kanssa, yksin, muissa asumismuodoissa (yksityiset kotitaloudet) tai laitoksissa vuosina 1987, 2011 ja 2035. Nykyään noin 40 prosenttia 65–79-vuotiaista naisista asuu yksin ja yli 80-vuotiasta naisista jo 60 prosenttia. Vastaavan ikäisistä miehistä noin 20–30 prosenttia asuu yksin. Naisten ja miesten ero yksin asumisen odotteessa kapeni vuodesta 1987 vuoteen 2011, ja tämän kehityksen ennustetaan jatkuvan. Naisten pitkän ajan trendi on ollut yksinasumisen lisääntyminen, joka näyttäisi tasaantuvan. Miesten yksinasuminen puolestaan näyttää hieman lisääntyvän vuoteen 2035 mennessä. Miesten ja naisten elinajanodotteiden konvergoituessa miesten riski asua yksin leskeytymisen seurauksena lisääntyy. Yksin asuvia naisia on kuitenkin tulevaisuudessakin selvästi miehiä enemmän.

Elinikäinen yksinasuminen on lisääntymässä, kun aiemmin yksin asuminen on ollut useammin seurausta leskeytymisestä. Yksinasuvien tilanne on tutkimusten mukaan terveyden, talouden ja laitostumisen riskin kannalta huonompi kuin puolison, erityisesti aviopuolison, kanssa asuvalla. Toisaalta iän myötä yksinasuvien joukko on yhä valikoituneempaa, koska esimerkiksi yli 80-vuotiaalla pitää olla hyvä terveys ja taloudelliset mahdollisuudet, jotta voi asua yksin. (Martikainen 2016.)



Kuva 8.10. Väestön jakautuminen eri asumismuotoihin sukupuolen ja iän mukaan vuosina 1987, 2011 ja ennuste vuodesta 2035. Lähde: Martikainen.

Tutkimuksesta käy ilmi, että yli 65-vuotiaiden koulutus rakenne tulee muuttumaan selvästi. Koulutusekspansion myötä yli 65-vuotiaan väestön koulutustaso paranee nopeasti vuoteen 2035 mennessä. Peruskoulutuksen varassa oleva vanhusväestö lähes katoaa ja naisten ja miesten koulutuserot tasaantuvat (kuva 8.11). Aiemman tutkimuksen perusteella on havaittu, että hyvin koulutetut ja puolison kanssa asuvat pärjäävät muita ryhmiä paremmin. Koulutuksen on todettu olevan yhteydessä alhaisempaan kuolleisuuteen ja suojaavan mm. laitosasumiselta ja yksinäisyydeltä.



Kuva 8.11. Väestön jakautuminen koulutuksen, sukupuolen ja iän mukaan vuosina 1987, 2011 ja ennuste vuodesta 2035. Lähde: Martikainen.

Taulukosta 8.1 näkyy, että koulutuserot asumismuodoissa ovat naisilla melko pieniä. Miehillä puolison kanssa asuminen on yleisintä korkeasti koulutetuilla, mutta koulutuserot näyttäisivät kapenevan tulevaisuudessa. Vuonna 1987 puolison kanssa asuttujen vuosien osuus 65-vuotiaiden naisten elinajanodotteesta oli 40 prosenttia. Osuus kasvoi hieman vuoteen 2011 mennessä, ja kasvun ennustetaan jatkuvan vuoteen 2035 asti. Miehillä puolison kanssa vietettyjen vuosien osuudet olivat vuonna 1987 selvästi suurempia kaikissa koulutusryhmissä mutta pienenivät ajan myötä hieman perus- ja keskiasteen koulutuksen saaneilla ja selvästi korkeasti koulutetuilla.

Taulukko 8.1 Elinajanodote 65-vuotiaana yksin tai puolison kanssa asuvalla sukupuolen ja koulutuksen mukaan vuosina 1987, 2011 ja 2035. (viimeisten sarakkeiden % puolison kanssa/yksin tarkoittaa, kuinka suuri osuus 65-vuotiaan odotettavissa olevasta elinajasta eletään puolison kanssa/yksin)

	Koulutus	Vuosi	Puolison kanssa	Yksin	Yhteensä	% puolison kanssa	% yksin
<b>MIEHET</b>	Korkea-aste	1987	12,2	2,1	15,9	76,8	13,2
		2011	14,5	4,0	19,6	74,1	20,7
		2035	14,3	6,7	23,4	61,1	28,7
	Keskiaste	1987	8,7	4,2	14,1	62,0	29,6
		2011	11,5	4,5	17,6	65,3	25,6
		2035	12,6	6,5	21,3	59,1	30,3
	Perusaste	1987	8,9	2,8	13,4	66,9	21,2
		2011	9,7	5,2	16,5	59,0	31,6
		2035	11,7	4,6	17,9	65,3	25,8
<b>NAISET</b>	Korkea-aste	1987	8,5	8,3	19,5	43,8	42,4
		2011	10,8	9,7	22,4	48,2	43,2
		2035	11,4	9,1	24,2	47,1	37,7
	Keskiaste	1987	6,9	8,6	17,7	38,9	48,4
		2011	9,5	9,9	21,6	43,9	45,9
		2035	10,0	10,0	23,5	42,3	42,7
	Perusaste	1987	6,2	7,8	17,5	35,3	44,8
		2011	8,2	9,5	20,4	40,4	46,7
		2035	10,9	8,4	21,9	50,0	38,3

Tutkimuksessa ei eritelty avo- tai avioliitossa olevia, mutta on kuitenkin havaittu, että vanhus-ten eläminen avioliitossa lisääntyy ja sen voi olettaa kasvavan tulevaisuudessakin. Vanhusväes-tön tilanteessa näkyvät aina nuorempana tapahtuneet asiat perheellistymishistoriassa. Avioliit-tojen kehityksen arvioinnissa voidaan erottaa elinikäiset avioliitot ja toisaalta avioerojen jälkei-set uudet parisuhteet. Molemmissa ryhmissä avioliitot lisääntyvät. Avioliitto ei enää ole niin selkeästi nuorten asumismuoto, jonka jälkeen mennään naimisiin. Koko ikänsä avioliitossa eläneiden määrä lisääntyy ja tämä ryhmä ikääntyy. Toisaalta avioeron jälkeen eletään useam-min avioliitossa, mikä myös näkyy ikääntyneiden avioliittojen kehityksessä. (Martikainen 2016)

Avoliitot ovat korvanneet avioliittoa, mutta avo- ja avioliitoissa on eroja. Avioliitot ovat esim. vähälapsisempia ja avoparin iästä riippumatta epästabiilimpia kuin avioliitot. Terveiden ja kuolleisuuden kannalta avioliitossa elävät sijoittuvat yksinelävien ja naimisissa olevien vä-limaastoon. (Martikainen 2016)

## 8.3 EROT MIESTEN JA NAISTEN TYÖURISSA JA PALKOISSA

- Työuraansa nyt aloittavilla miehillä ja naisilla on odotettavissa lähes yhtä paljon työskentelyvuosia.
- Miesten ja naisten palkkaero on pienentynyt viimeisten 15 vuoden aikana 19,4 prosentista 16,8 prosenttiin.

### 8.3.1 Miesten ja naisten työurien kehitys

Naisten työssäkäynti yleistyivät voimakkaasti 1960-luvulta lähtien. Vuonna 1970 työvoiman ulkopuolella oli 22 prosenttia 15 vuotta täyttäneistä naisista (ei eläkkeellä olleista), vuonna

2000 enää viisi prosenttia. Miehistä työvoiman ulkopuolella oli kumpanakin vuonna vain muutama prosentti. (Hietaniemi 2014)

Suomessa miehet ja naiset osallistuvat ansiotyöhön lähes yhtä aktiivisesti. Vuonna 2015 työvoimaan (työlliset ja työttömät) lukeutui 81,1 prosenttia 20–64-vuotiaista miehistä, kun naisilla vastaava osuus oli 78,2 prosenttia. Miesten työllisyysaste vastaavassa ikäryhmässä oli 73,4 prosenttia ja naisten 71,7 prosenttia. Vuodesta 1990 alkaen miesten työllisyysaste on ollut vaihtelevasti noin 2–6 prosenttiyksikköä naisten työllisyysastetta korkeampi. (SVT 2016d.)

Vuonna 2015 vanhuuseläkkeelle siirtyneiden miesten työura oli keskimäärin 36,3 vuotta (mediaani 39,4) ja naisten 34,7 vuotta (mediaani 38,1). Ero miesten ja naisten välillä on hie-man pienempi, kun tarkastellaan kaikkia eläkkeelle siirtyneitä (1,4 vuotta). Lastenhoitoon liittyvät vapaat lienevät keskeisiä syitä miesten ja naisten väliseen eroon. Sen sijaan eläkkeellesiirtymisikä ei eroa selittä, sillä miehet ja naiset siirtyvät eläkkeelle keskimäärin samassa iässä. (ETK 2016a.)

Työvoimaan kuulumista ja työllisyyttä tulevaisuudessa voidaan arvioida työllisen ajan odotteella ja työvoimaan kuulumisajan odotteella. Odotteilla kuvataan niiden vuosien keskimäärää, joina 15-vuotiaan henkilön voidaan odottaa lukeutuvan työvoimaan tai olevan työsuh-teessa tai yrittäjänä jäljellä olevana elinaikanaan, jos kyseisen vuoden työvoimaosuudet tai työssäoloasteet muodostuisivat pysyviksi. (ETK 2016a.)

Työuraansa nyt aloittavilla miehillä ja naisilla on odotettavissa lähes yhtä paljon työskente-lyvuosia. Vuonna 2015 työvoimaan kuulumisajan odote 15-vuotiaalla miehellä oli 37,7 vuotta ja naisella 37,2 vuotta. Työllisen ajan odote oli miehillä 33,9 ja naisilla 33,8 vuotta. (ETK 2016b.)

### 8.3.2 Palkkaerot

Vuonna 2015 säännöllisen työajan keskiansiot olivat miehillä 3 653 euroa ja naisilla 3 041 euroa. Miesten ja naisten palkkaero on pienentynyt viimeisten 15 vuoden aikana 19,4 prosen-tista 16,8 prosenttiin. Keskiansioiden ero vuonna 2015 oli yksityisellä sektorilla 15,5 prosen-tia, kuntasektorilla 13,9 prosenttia ja valtion palveluksessa olevilla 14,0 prosenttia. (SVT 2016e)

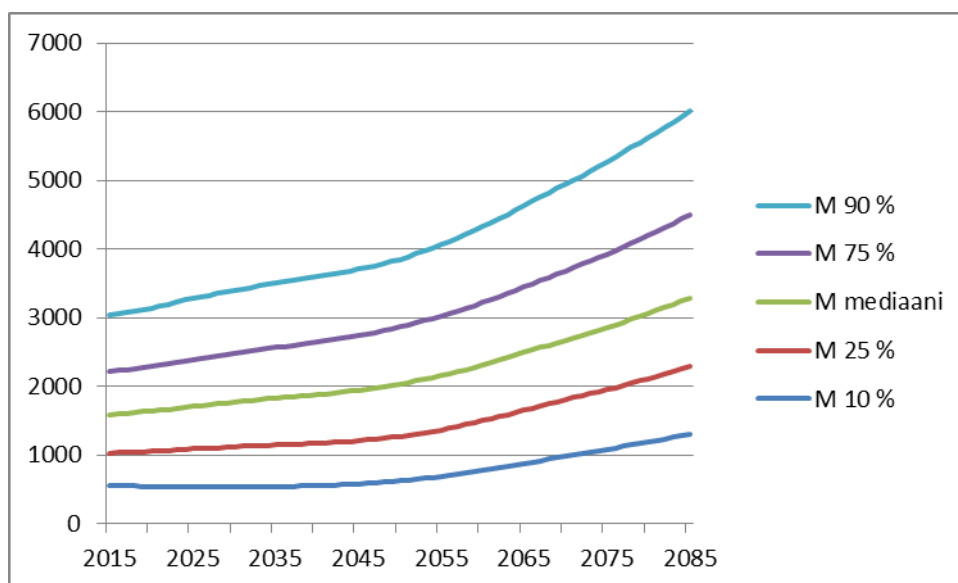
Miesten ja naisten keskiansiot erosivat toisistaan eniten vanhemmissa ikäryhmissä. Koko-naisiansioiden palkkaero oli 60 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä 22 prosenttia, kun taas 20–24-vuotiailla palkkaero oli kuusi prosenttia. Palkkaero on kaikilla sektoreilla 60 vuotta täyttäneil-lä yli 20 prosenttia, mutta nuoremmissa ikäluokissa vaihtelua on enemmän. Esimerkiksi 20–24-vuotiaiden naisten ansiot ovat yksityisellä sektorilla yhdeksän prosenttia ja valtiolla 18 prosenttia miesten ansioita pienemmät, kun taas kunnalla naisten ansiot ovat seitsemän pro-senttia miesten ansioita korkeammat. (Uuttu 2016)

Sukupuolten palkkaeroihin vaikuttaa mm. sukupuolten sijoittuminen eri ammatteihin ja si-joittuminen samalla alalla eritasoiisiin tehtäviin. Samaan ammattiluokkaan kuuluvissa töissä naisten kokonaisansiot olivat kahdeksan prosenttia pienemmät kuin miehillä vuonna 2015. Yksityisellä sektorilla ero oli yhdeksän prosenttia ja julkisella sektorilla kolme prosenttia. (Uuttu 2016)

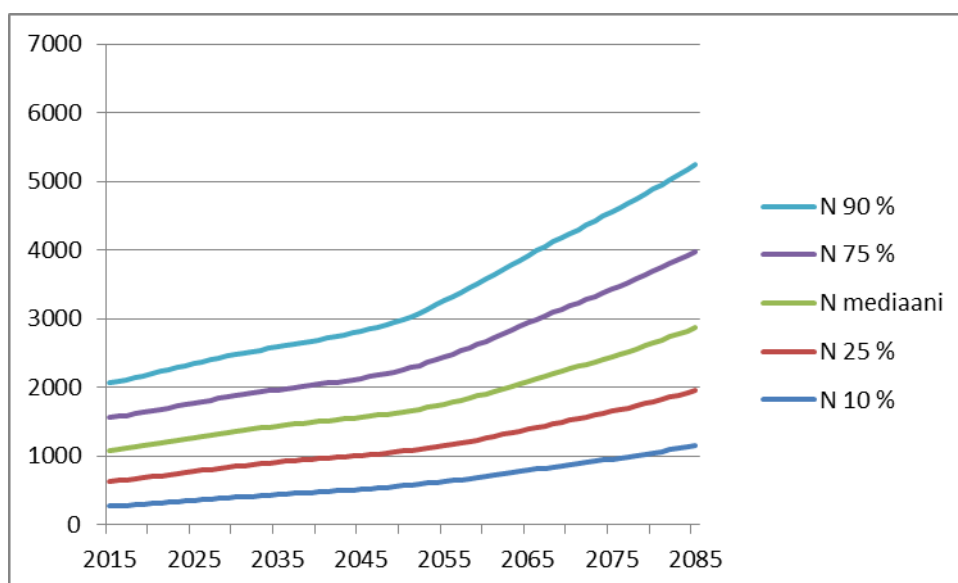
### 8.3.3 Eläkkeiden jakauman kehitys

Työeläkkeiden jakauman tulevaa kehitystä voidaan tarkastella Eläketurvakeskuksen ELSI-mikrosimulointimallin tulosten avulla. Raportissa *Lakisääteiset eläkkeet - pitkän aikavälin laskelmat 2016* esitetään tuloksia omaeläkejakaumien kehityksestä. Tässä esitettävät työeläke-jakaumatulokset perustuvat samaan laskelmaversioon. Tässä esitetään kummankin sukupuolen

työeläkejakauman 10, 25, 50, 75 ja 90<sup>18</sup> prosentin prosenttipisteiden kehitys euroissa vuoden 2015 hintatasossa. Tässä tarkastelussa ei ole mukana perhe-eläkkeitä.



Kuva 8.12. Miesten työeläkkeiden (oma eläke) jakauma, euroa vuoden 2015 hintatasossa.



Kuva 8.13. Naisten työeläkkeiden (oma eläke) jakauma, euroa vuoden 2015 hintatasossa.

Naisten työeläkkeet ovat mediaanilla mitattuna pienemmät kuin miesten työeläkkeet koko laskentajakson ajan. Naisten eläketasot kuitenkin saavuttavat miesten eläketasoa laskentajakson aikana. Vuonna 2015 naisten mediaanityöeläke (omaeläke) on noin 68 prosenttia miesten vastaavasta. Tämä suhdeluku ylittää 85 prosentin tason laskentajakson lopussa.

Laskelman alussa naisten eläkejakauman 10 prosentin prosenttipiste on vain noin puolet miesten vastaavasta prosenttipisteestä. Toisin sanoen naisilla on laskelman alussa selvästi miehiä enemmän erittäin pieniä, takuueläkerajan alittavia, työeläkkeitä. Tämä ero pienenee nopeasti etenkin 2020-luvulla eläkeläispopulaation vaihtumisen seurauksena.

<sup>18</sup> 50 prosentin prosenttipiste tarkoittaa mediaania. 25 ja 75 prosentin prosenttipisteiden välissä on 50 prosenttia havainnoista ja 10 ja 90 prosentin prosenttipisteiden välissä on 80 prosenttia havainnoista.

Työeläke-erot heijastelevat vuosikymmenten viiveellä havaittavia sukupuolten välisiä palkka- ja työllisyseroja. Myös esimerkiksi vuonna 2005 voimaan tulleet muutokset eläkkeen karttumisessa perhevapaiden ajalta näkyvät eläkejakaumissa vasta vuosikymmenten viiveellä.

## 8.4 LASTENHOITO

Perhe-eläkkeen voimaantumisen aikoihin nainen saattoi avioiduttuaan jäädä pitkäksi aikaa hoitamaan lapsia ja kotia tai jättäytyä kokonaan ansiotyön ulkopuolelle. Osin silloista työmarkkinakäyttäytymistä heijastelee myös se, että perhe-eläkelain tullessa voimaan 1967 oikeus leskeneläkkeeseen säädettiin koskemaan vain naisia. Nykyisin on harvinaisempaa, että toinen puolisoista jää pitkäksi aikaa kotiin hoitamaan lapsia. Päivähoitojärjestelmän luominen on myös mahdollistanut molempien vanhempien työssäkäynnin, ja eläkettä karttuu myös lastenhoitoajoilta. Lastenhoitovapaita käyttävät edelleen pääosin naiset.

### 8.4.1 Eläkkeen karttuminen lastenhoitoajalta

Vuoden 2005 eläkeuudistuksessa eläkkeen karttuminen lastenhoitoajalta muuttui. Ennen vuotta 2005 lastenhoitoaika ei vähentänyt eläkettä, jos TEL-työsuhde jatkui vanhempainvapaan jälkeen vuoden sisällä palkattoman lapsenhoitoajan alkamisesta. LEL- ja TaEL-työsuhteissa puolestaan eläkettä ei karttunut lainkaan palkattomalta lapsenhoitoajalta, koska vain todelliset työansiot otettiin huomioon. Yrittäjillä lapsenhoito kartutti eläkettä, jos YEL-vakuutus pysyi voimassa lapsenhoitoaikana.

Vuodesta 2005 alkaen eläkettä on karttunut vanhempainpäivärahan perusteena olevan ansiotulon perusteella. Ansiosta otetaan huomioon 117 prosenttia. Jos ansioita ei ole tai vanhempainetuus on vähimmäistasoinen, eläkettä karttuu kiinteän ansioperusteen mukaan (727,29 e/kk vuonna 2017). Myös kotihoidontukiaika kartuttaa eläkettä saman kiinteän ansioperusteen mukaan, joka on noin viidennes keskiansiosta. Vanhempainpäivärahoista saatava karttuma korvaa hyvin lasten hoidon vuoksi poisjäävää ansiota. Kotihoidontuen ajalta kertyvän eläkeetuuden perusteena oleva ansio on matala keskipalkkaan verrattuna, joten se korvaa paremmin pienituloisten ansionmenetystä.

### 8.4.2 Lastenhoitoaikojen jakautuminen isien ja äitien kesken

Vanhempainvapaata käyttävät lähes yksinomaan äidit. Isät eivät juuri käytä mahdollisuuttaan jakaa vanhempainvapaata äidin kanssa. Isäkuukauteen sisällyntä kahta viikkoa pidempää vanhempainvapaata tai nykyisen yhdeksän viikon isyysvapaan lisäksi pidettävää vanhempainvapaata käyttää 1–3 prosenttia isistä. Osuus ei ole muuttunut sitten vuoden 1995. (THL 2016.)

Kotihoidon tukea käytetään 89 prosentissa perheistä vanhempainvapaan jälkeen ainakin jonkin aikaa. Äidit käyttävät hoitovapaita 97 prosenttia. Kotihoidon tukea käytetään 55 prosentissa perheistä enintään 12 kuukautta. Täysimääräisesti eli yli 24 kuukautta kotihoidon tukea käytetään 16 prosentissa perheistä. (THL 2016.)

Lastenhoidon jakautumisen tasa-arvoistamispyrkimysten johdosta lasten hoidosta syntyvät erot ansiotyöstä poissaoloissa saattavat paremminkin supistua kuin kasvaa, mutta eivät todennäköisesti kokonaan poistu.

## 8.5 PERHE-ELÄKE JA PERHEKÄSITE

Pohjoismainen sosiaaliturva-ajattelu lähtee yksilöstä. Tämä piirre on vuosien mittaan voimistunut. Vuonna 2000 voimaan tulleen uuden perustuslain mukaan perusoikeudet ovat yksilö-

kohtaisia ja esimerkiksi henkilöverotuksessa verotusyksikkö on ollut vuodesta 1976 lähtien henkilö eikä kotitalous.

Aviopuolisoilla on kuitenkin edelleen velvollisuus osallistua toistensa elatukseen. Avioliittolain mukaan kummankin puolison tulee kykynsä mukaan ja asumis- ym. oloista riippumatta ottaa osaa perheen yhteiseen talouteen ja puolisoiden elatukseen. Puolisoiden elatus käsittää puolisoiden yhteisten sekä kummankin henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisen. Puolisoiden keskinäinen elatusvelvollisuus ilmenee muun muassa elatusapua koskevassa lainsäädännössä. Perhe- ja leskeneläke voidaan nähdä tämän elatusvelvollisuuden jatkeeksi toisen huoltajan kuolemantapauksen varalta.

Avopuolisoilla ei ole keskinäistä elatusvelvollisuutta tai avio-oikeutta vastaavaa oikeutta toisen omaisuuteen. Myös avoliitolle on kuitenkin annettu enemmän oikeudellista merkitystä, kun laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (26/2011) tuli voimaan vuonna 2011. Laki koskee avopareja, jotka ovat asuneet vähintään viisi vuotta yhdessä tai joilla on yhteinen lapsi, ja siinä säädetään mm. avopuolisoiden omaisuuden erottelusta ja mahdollisesta hyvityksestä yhteistalouteen annetusta panoksesta.

Sosiaalilainsäädännössä avoliitto puolestaan rinnastetaan lähes poikkeuksetta avioliittoon. Kelan maksamien etuuksien määrät riippuvat perhesuhteista ja myös avopuolison tulot huomioidaan. Kuitenkin perhe-eläke myönnetään vain avioliiton perusteella. (Faurie & Kalliomaa-Puha 2010.)

## LÄHTEET

- Borg, Pekka & Keskinen, Vesa (2016) Yksin, yksilö, yksinelävä? Teoksessa: Yksin kaupungissa, toim. Jenni Väliniemi-Laurson, Pekka Borg ja Vesa Keskinen. Helsingin kaupungin tietokeskus.  
[http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/16\\_04\\_25\\_Yksin\\_kaupungissa\\_ValiniemiLaurson\\_Borg\\_Keskinen.pdf](http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/16_04_25_Yksin_kaupungissa_ValiniemiLaurson_Borg_Keskinen.pdf)
- Corselli-Nordblad, Louise & Gereoffy, Andrea (2015) Marriage and birth statistics - new ways of living together in the EU. Eurostat Statistics Explained.
- ETK (2016a) Työeläkeindikaattorit 2016. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2016.  
<http://www.etk.fi/julkaisu/tyoelakeindikaattorit/>
- ETK (2016b) Eläketurvakeskus, Jukka Lampi.
- Faurie, Maija & Kalliomaa-Puha, Laura (2010) Jääkaappi, osoite vai sukuside – perhe sosiaalilainsäädännössä. Lakimies 7–8/2010 s. 1266–1292.  
<https://www.edilex.fi/lakimies/7479.pdf> tai teoksessa Ulla Hämäläinen, Olli Kangas (toim.): Perhepiirissä, Kelan tutkimusosaston julkaisu 2010
- Hietaniemi, Marjukka (2014) Perhe-eläkkeeseen vaikuttavat muutossuuntaukset. Teoksessa: Marjukka Hietaniemi ja Suvi Ritola (toim.) Näkökulmia perhe-eläkkeen kehittämistarpeisiin. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2014.
- Kontula, Osmo. 2016. Lemmen paula. Seksuaalinen hyvinvointi parisuhdeonnan avaimena. Perhebarometri 2016. Katsauksia/Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos. E50/2016
- Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 26/2011.  
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110026>
- Martikainen, Pekka (2016) Esitelmä 15.4.2016.
- Martikainen, Pekka, Murphy, Mike, Moustgaard, Heta ja Mikkonen, Janne (2016) Changes in the household structure of the Finnish elderly by age, sex and educational attainment in 1987–2035. Kela working papers 88.
- Nikander, Timo (2010) Avioliiton suosio on hitaasti kasvanut. Hyvinvointikatsaus 2/2010.
- Nikander, Timo (2015) Popularity of getting married has declined sharply in Finland in recent years. Eurostat Statistics Explained.



- Sihvonen, Hannu (2017) Laskelmat Eläketurvakeskuksen rekisteritietoihin perustuen.
- SVT (2016a) Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-3215. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 16.9.2016]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/perh/tau.html>
- SVT (2016b) Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-6413. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 17.8.2016]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/ssaaty/index.html>
- SVT (2016c) Suomen virallinen tilasto: Asunnot ja asuinolot [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-6745. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 23.11.2016]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/asas/index.html>
- SVT (2016d) Suomen virallinen tilasto: Työvoimatutkimus [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-7830. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 23.11.2016]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/tyti/tau.html>
- SVT (2016e) Ansiotasoindeksi [verkkojulkaisu]. ISSN=1796-3737. 3. vuosineljännes 2016. Tietokantataulukko: Palkansaajien kuukausiansiot työnantajasektoreittain ja sukupuolittain. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 13.1.2017]. Saantitapa: [http://www.stat.fi/til/ati/2016/03/ati\\_2016\\_03\\_2016-10-14\\_tie\\_001\\_fi.html](http://www.stat.fi/til/ati/2016/03/ati_2016_03_2016-10-14_tie_001_fi.html)
- THL(2016) Tilastotietoa perhevapaiden käytöstä. Verkkosivu 12.6.16. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/perhevapaatutkimus/tilastotietoa-perhevapaiden-kaytosta>
- Uuttu, Anu (2016) Tietoisku palkoista. Samapalkkaisuusohjelman yhteistyötahojen tapaaminen. Tilastokeskuksen Ansiotasoindeksi- ja Palkkarakennetilastojen tietoja.
- Väestöliitto (2016) Ikäerot parisuhteissa. [viitattu: 16.9.2016]. [http://www.vaestoliitto.fi/tieto\\_ja\\_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/parisuhteet\\_ja\\_seksuaalisuus/ikaerot\\_parisuhteissa/](http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/parisuhteet_ja_seksuaalisuus/ikaerot_parisuhteissa/)

## 9 ARVIOINTIA NYKYISEN PERHE- ELÄKEJÄRJESTELMÄN TOIMIVUUDESTA

### LAPSENELÄKKEET

Vuoden 1990 perhe-eläkeuudistuksen ensisijaisena tavoitteena oli parantaa lasten eläketurvaa ja kohdella lapsia tasapuolisesti syntyperästä ja perhetaustasta riippumatta. Lapseneläkkeitä korotettiin ja ne erotettiin leskeneläkkeestä. Lasten asema paranikin uudistusta edeltävään aikaan verrattuna. Kuitenkin perhe-eläkemeno kohdentuu nykyisin suurimmaksi osaksi leskeneläkkeisiin. Vuonna 2015 leskeneläkkeiden osuus oli 97 prosenttia koko perhe-eläkemenosta. Leskeneläkkeiden tasot ovat myös nousseet lapseneläkkeitä nopeammin. Vuodesta 1995 keskimääräinen leskeneläke on kasvanut reaalisesti vajaat 13 prosenttia lapseneläkkeiden säilyessä saamaan aikaan jokseenkin ennallaan.

Laissa lasten elatuksesta säädetään, että lapsen oikeus saada elatusta vanhemmiltaan päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Kuitenkin vanhemmat vastaavat lapsen koulutuksesta aiheutuvista kustannuksista myös tämän jälkeen, mikäli se harkitaan kohtuulliseksi.<sup>19</sup> Työeläkejärjestelmän lapseneläkkeet eroavat kestoensa perustella muiden perhe-eläkejärjestelmien lapseneläkkeistä. Lapseneläkettä maksetaan työeläkejärjestelmästä alle 18-vuotiaalle lapselle. Kansaneläkejärjestelmässä ja liikennevakuutusjärjestelmässä lapseneläke voi jatkua 21 vuoden ikään saakka päätoimisesti opiskelevalla lapsella. Tapaturmavakuutusjärjestelmässä opiskelevalla lapsella on oikeus eläkkeeseen 25 vuoden ikään saakka. Työeläkejärjestelmästä ei ole mahdollista saada vastaavaa tukea opiskeluun.

Niissä tilanteissa, joissa perheeseen kuuluu myös leskeneläkkeensaaja, elatusta koko perheen tasolla tuetaan enemmän kuin silloin, kun vain lapsia on perhe-eläkkeen saajana. Lapsille maksetaan leskeneläkkeestä erillinen lapseneläke, jonka osuudet muuttuvat lasten määrän mukaan. Se, maksetaanko leskelle eläkettä, ei vaikuta lapseneläkkeeseen. Tilanne on sama kaikissa perheissä, joissa leskeneläkkeensaajaa ei ole. Suuren ryhmän näistä kuitenkin muodostavat perheet, joissa vanhemmat ovat eläneet keskenään avoliitossa.

Avio- ja avoperheiden eroa perhe-eläkkeen laskennassa kuvaavat seuraavat esimerkit:

Oletetaan, että edunjättäjän laskennallinen työeläke on 2 000 e/kk. Perhe-eläke yhteensä, jos on yksi lapsi, on

- Leskeneläke:  $2\,000 \times 6/12 = 1\,000$  e/kk
- Lapseneläke:  $2\,000 \times 4/12 = 667$  e/kk

Avoliittoperhe saa 1 667 e/kk (83 % edunjättäjän eläkkeestä) eli lesken- ja lapseneläkkeet. Avoliittoperhe saa 667 e/kk (33 % edunjättäjän eläkkeestä) eli vain lapseneläkkeet.

Jos perheessä olisi kaksi lasta, perhe-eläke olisi

- Leskeneläke:  $2\,000 \times 5/12 = 833$  e/kk
- Lapseneläke:  $2\,000 \times 7/12 = 1\,167$  e/kk

Avoliittoperhe saa 2 000 e/kk (100 % edunjättäjän eläkkeestä) eli lesken- ja lapseneläkkeet. Avoliittoperhe saa 1 167 e/kk (58 % edunjättäjän eläkkeestä) eli lapseneläkkeet.

<sup>19</sup> Tällöin otetaan erityisesti huomioon lapsen taipumukset, koulutuksen kesto-aika, siitä aiheutuvien kustannusten määrä sekä lapsen mahdollisuudet koulutuksen päätyttyä itse vastata koulutuksestaan aiheutuvista kustannuksista.

## LESKENELÄKKEET

Leskeneläkkeitä maksetaan usein pitkään, varsinkin naisleskille. Leskeneläkkeellä onkin ollut merkittävä vaikutus iäkkäiden naisten köyhyyden vähentämisessä ja ne ovat tasoittaneet miesten ja naisten eläke-eroja (Rantala ja Riihelä, ETK:n raportteja 1/2016). Leskeneläke onkin vakuutusmuotona hyvin arvokas niille pariskunnille, jotka ovat se piirissä (Määttänen, 2014).

Leskeneläkkeeseen on oikeus vain avioliitosta leskeksi jääneillä. Avioliitossa eläneillä vastaavaa oikeutta ei ole. Kuten edellä on todettu, tällä on vaikutusta myös lasten asemaan silloin, kun avoleskellä on huollettavanaan alaikäisiä lapsia. Avolesken osalta ero säilyy myös lasten täysi-ikäiseksi tulon jälkeen.

Avioliitosta leskeksi jääneiden tilanne eroaa myös yksinelävien tilanteesta. Avioliitossa eläneen elatuksen tasoa tuetaan leskeneläkkeen myötä, mutta vastaavassa tulotilanteessa olevan yksinasuvan ei. Sama koskee myös niitä, joiden avioliitto ei täytä leskeneläkkeen saamiselle asetettuja kriteerejä.

Perhe-eläkejärjestelmän rahoittamiseen osallistuvat kaikki työssäkäyvät. Kun on kyse alaikäisten lasten elatuksesta perheenhuoltajan kuoleman jälkeen, voidaan sosiaalivakuutuksen kokonaisuuden näkökulmasta pitää täysin perusteltuna, että kaikki työssäkäyvät jakavat perheenhuoltajien kuolemaan liittyvää riskiä. Sen sijaan kritiikille alttiimpaa on se, että kaikki työssäkäyvät osallistuvat perhe-eläkkeiden kustantamiseen, mutta etuutta voivat saada vain ne, jotka ovat tietyn ajan kestäneessä avioliitossa.

Niku Määttänen on todennut Suomen leskeneläkkeen merkitsevän huomattavaa tulonsiirtoa yksinasuvilta tietyille osalle avioliitossa elävistä (Määttänen 2014). Määttäsen mukaan epätasapuolisuutta lisää se, että kotitaloudet, joilla on odotettavissa korkeita leskeneläkkeitä, eivät ole elinkaaritulon näkökulmasta köyhiä.

ETK:n rekisteritietojen perusteella voidaan myös nähdä, että naimisissa olevien miesten oma työeläke on huomattavasti suurempi kuin naimattomilla miehillä (Sihvonen 2016). Naimattomat, eronneet ja lesket elävät lyhempään kuin naimisissa olevat. Erityisesti naimattomien miesten elinajanodote on keskimääräistä alempi. Erot elinajanodotteissa viittaavat siihen, että kyseessä on myös tulonsiirto keskimäärin lyhyemmän elinajan väestöryhmältä pidemmän elinajan väestöryhmälle. Liljan (2014) mielestä epätasapuolisuutta aiheuttaa lisäksi se, että työikäisestä väestöstä suurempi osa on perhe-eläkeoikeuden ulkopuolella.

1990-luvun perhe-eläkeuudistusta tehtäessä todettiin perhe-eläkkeen yleisenä tavoitteena olevan perheen talouden sopeuttaminen kuoleman seurauksena muuttuneisiin olosuhteisiin. Leskeneläkkeellä voidaan edelleen katsoa olevan erityinen merkitys toimeentulon kannalta leskeytymisen alkuvaiheessa. Leskeksi jääminen on suuri elämänmuutos, jolla voi olla huomattavia vaikutuksia lesken talouteen ja hyvinvointiin. Leskeneläkkeen tarkoituksena on tässä vaikeassa elämänvaiheessa turvata lesken toimeentuloa, jotta hän voi rauhassa sopeutua muuttuneeseen tilanteeseensa. Pidemmällä aikavälillä leskeneläkkeellä ei enää tavoitella sopeutumista muuttuneisiin olosuhteisiin, vaan sen avulla pyritään säilyttämään perheen totuttu toimeentulon taso toistaiseksi.

Perhe-eläkejärjestelmää koskeva sääntely on hyvin monimutkaista ja vaikeasti ymmärrettävää. Leskeneläkkeeseen liittyy useita ikärajoja ja avioliiton kestolle on asetettu erilaisia vaatimuksia. Lisäksi leskeneläkkeen määrään liittyvät säännökset ovat mutkikkaita ja määrää on vaikea itse laskea.

## 10 KEHITTÄMISVAIHTOEHTOJA

### 10.1 JOHDANTO ESITETTÄVILLE KEHITTÄMISVAIHTOEHDOLLE

Työryhmä on käynyt läpi perhe-eläkejärjestelmän kehitystä ja nykytilaa erilaisista näkökulmista ja arvioinut nykyisen järjestelmän toimivuutta. Tehdyn selvitystyön perusteella työryhmä on luonnostellut erilaisia vaihtoehtoja työeläkelakien perhe-eläkejärjestelmän kehittämiseksi. Tässä selvitystyössä esitetään kolme erilaista mallia, joista jokaisessa on yhdistelty näitä erilaisia kehittämisehtoja. Mallit on tarkoitettu esimerkeiksi, joiden pohjalta voidaan jatkovalmistella mahdollisia muutoksia perhe-eläketurvaan.

Malleissa perhe-eläkkeet pyritään kohdentamaan uudelleen ottaen huomioon eläkejärjestelmässä ja yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset. Kaikille malleille yhteistä on se, että perhe-eläke-etuuksia pyritään kohdentamaan nykyistä enemmän lapsille ja lapsiperheille. Lasten ja lapsiperheiden eläkkeiden parantamiseen liittyviä kehittämisehtoja ovat lapseneläkkeen pääteian nostaminen, leskeneläkkeen maksaminen avopuolisolle, jos perheessä on alaikäisiä lapsia ja leskeneläkeosuuden maksaminen lapsille, jos leskeneläkkeeseen oikeutettua leskeä ei ole.

Leskeneläkkeiden keskeisimmäksi tavoitteeksi tulevaisuudessa asetettaisiin se, että eläkkeellä helpotetaan sopeutumista edunjättäjän kuoleman johdosta muuttuneisiin olosuhteisiin. Perhe-eläkejärjestelmän kehittäminen tähän suuntaan on perusteltua, jotta perhe-eläkejärjestelmän kustannukset eivät nousisi, kun etuuksia ohjattaisiin nykyistä enemmän lapsiperheille. Eläkejärjestelmässä painotettaisiin enemmän sitä lähtökohtaa, että eläke karttuu jokaiselle yksilöllisesti omien ansiotulojen tai muun eläkettä kartuttavan toiminnan perusteella. Tämän vuoksi kehittämisehtoissa on mukana leskeneläkkeen muuttaminen määräaikaiseksi sopeutumisajan eläkkeeksi.

Määräaikaiseen leskeneläkkeeseen liittyen esillä on myös vaihtoehto, jossa vapaaehtoisella yhteisannuiteetilla puoliset voisivat kompensoida leskeneläkkeen keston lyhentymistä. Tässä eläkemudossa henkilö voisi halutessaan omaa vanhuuseläkettään pienentämällä valita, että hänen kuoltuaan eläkkeen maksamista jatketaan kuolinhetkestä eteenpäin hänen leskelleen.

Maksussa oleviin eläkkeisiin mallien sisältämät muutokset eivät vaikuttaisi, joten nykyjärjestelmä jäisi siltä osin voimaan. Kaikissa malleissa leskeneläkkeisiin kohdistuvat heikennykset tulisivat voimaan vasta tulevaisuudessa, sillä ne koskisivat vain nuorempia ikäluokkia. Aikaisempien perhe-eläkeuudistusten jälkeen yhteiskunnassa tapahtunut kehitys ja sosiaaliturvaan tehdyt muutokset ovat johtaneet siihen, että tarvetta nykyisen kaltaiselle leskeneläkkeelle ei nuorilla enää ole samassa laajuudessa kuin vanhemmilla ikäluokilla. Lapseneläkkeiden osalta laskelmissa on oletettu, että pääteian nosto koskisi myös maksussa olevia lapseneläkkeitä.

Malleilla pyritään myös siihen, että perhe-eläkejärjestelmä olisi nykyistä yksinkertaisempi. Tähän liittyviä kehittämisehtoja ovat leskeneläkkeen vähentämissäännöistä luopuminen tai niiden muuttaminen ja leskeneläkkeeseen liittyvistä ikärajoista luopuminen.

Jokaisen kehittämisehdon yhteydessä on kuvattu mallin kustannusvaikutuksia sekä muita vaikutuksia. Vaikutusten arvioinnissa on otettu huomioon vaikutukset vain työeläkejärjestelmän mukaisiin perhe-eläkkeisiin. Jatkovalmistelussa tulisi ottaa huomioon myös mallien vaikutukset kansaneläkejärjestelmän mukaisiin etuuksiin ja muihin etuuksiin.

Kustannusvaikutusarviot perustuvat Eläketurvakeskuksen PTS-laskentamalliin. Taulukoissa ”Perus” viittaa nykyisin mukaiseen peruslaskelmaan (*Laskelmia vuoden 2017 työeläkeuudistuksen vaikutuksista – Hallituksen esitykseen perustuvat arvio. Eläketurvakeskuksen raportteja 05/2015*) ja muista vaihtoehtoista on esitetty ero peruslaskelmaan. Laskelmissa muutos-

ten on oletettu tulevan voimaan vuoden 2018 alusta. Työn aikana on julkaistu uusi laskelma "Lakisääteiset eläkkeet - pitkän aikavälin laskelmat 2016" (Eläketurvakeskuksen raportteja 08/2016). Nyt esitetyt vaikutusarviot eivät oleellisesti muuttuisi vaikka peruslaskelmana käytettäisiin uutta laskelmaa.

## 10.2 KEHITTÄMISVAIHTOEHDOT JA NIIDEN VAIKUTUSTEN ARVIOINTIA

### Malli A

- Lapseneläkkeen pääteikä 21 vuotta, jos opiskelee
- **Työikäisille avioleskille** leskeneläke on määräaikainen (2v tai 6v), kuitenkin vähintään siihen asti kun kunnes nuorin lapsi on 18v
- **Työikäisille avoieskille** leskeneläkettä maksetaan niin kauan kunnes lapsi 18 vuotta
- Ehtona lapsettomalla avioliiton kesto 5 vuotta kuten nykyisin, mutta ei ikärajoja
- Leskeneläkkeen vähentäminen (vaikutukset arvioitu vaihtoehdon 1 mukaan):
  1. Luovutaan vähentämisestä määräaikaisissa eläkkeissä
  2. Säilytetään nykysäännösten mukainen leskeneläkkeen vähentäminen
  3. Leskeneläkettä ei vähennetä 2 ensimmäisen vuoden aikana, seuraavat neljä vuotta leskeneläkkeen vähentämisen perusteena 1000 e.
- Eläkeikäisenä leskeytyvälle leskeneläkettä maksetaan kuten nykyisin
- Mallien taustalaskelmissa leskeneläkkeiden määräaikaisuutta koskevat muutokset on oletettu koskevan vuonna 1975 ja sen jälkeen syntyneitä.

### *Vaikutukset lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin:*

Malli A ei sisältäisi heikennyksiä lasten ja lapsiperheiden työeläke-etuuksiin. Lapseneläkkeen pääteiän nostaminen ja avopuolisoiden leskeneläkeoikeus parantaisivat nuorten ja lapsiperheiden perhe-eläkkeitä. Maksussa olevat lapseneläkkeet säilyisivät ennallaan.

Lapseneläkkeen pääteiän nostaminen 21 vuoteen parantaisi opiskelevien 18–20 -vuotiaiden lasten työeläkkeitä. Muutos koskisi alkuvaiheessa arviolta noin 3 000 nuorta. Muutos yhdenmukaistaisi työeläkelakien ja kansaneläkelain lapseneläkkeiden ikärajoja. Koska lapseneläkkeen maksaminen yli 18-vuotiaalle edellyttäisi opiskelua, ei lapseneläke kohdistuisi todennäköisesti kaikista huono-osaisimmille nuorille, sillä huono-osaisuus kohdistuu vahvasti niihin nuoriin, jotka eivät opiskele. Koska lapseneläkkeen saaminen edellyttäisi opiskelua, tulisi jatkovalmistelussa muun muassa määrittellä se, millaista opiskelua edellytetään ja miten opiskelua seurataan. Lisäksi jatkovalmistelussa selvitetään, tulisiko lapseneläkettä maksaa kaikille 18–20-vuotiaille nuorille, jotka eivät omilla tuloillaan saa turvattua toimeentuloaan.

Nykyisin leskeneläkeoikeus on vain aviopuolisilla. Avioliittoon rinnastetaan rekisteröity parisuhde. Malli toisi leskeneläkeoikeuden myös avopuolisille, joilla on yhteisiä lapsia edunjättäjän kanssa. Leskeneläkkeen ulottaminen avopuolisille toisi leskeneläkeoikeuden arviolta noin 80–300 avoieskelle vuodessa. Leskeneläkeoikeuden ulottaminen avoperheisiin tarkoittaisi, että avoperheillä olisi yhdenvertaisemmat toimeentuloedellytykset avioperheiden kanssa toisen huoltajan kuoltua. Muutos parantaisi siten myös avoperheissä asuvien lasten asemaa. Avoliiton määritelmä olisi samanlainen kuin muualla sosiaaliturvalainsäädännössä ja leskeneläkkeen piiriin kuulumiseksi avopuolisilta edellytettäisiin yhteistä lasta.

Vaikutuksia eri perhetilanteiden asemaan on kuvattu liitetaulukossa 10.1.

### *Vaikutukset leskeneläkkeisiin:*

Malli A sisältäisi sekä heikennyksiä että parannuksia leskeneläkkeisiin. Mallissa leskeneläke muutettaisiin määräaikaiseksi työikäisillä leskillä. Määräaikaisen leskeneläkkeen tasoa voitaisiin kuitenkin parantaa luopumalla leskeneläkkeen vähentämisestä. Lisäksi leskeneläkeoikeu-

teen liittyvistä ikärajoista luopuminen toisi leskeneläkeoikeuden piiriin uusia henkilöitä. Maksussa olevat leskeneläkkeet säilyisivät ennallaan.

Malli ei vaikuttaisi leskeneläkeoikeuteen siltä ajalta, jolla lesken taloudessa asuu lapseneläkkeeseen oikeutettu alle 18-vuotias lapsi. Leskellä olisi näissä tilanteissa edelleen oikeus vähentämättömään leskeneläkkeeseen kunnes nuorin lapsista täyttää 18 vuotta. Malli ei vaikuttaisi myöskään vanhuuseläkeiässä leskeytyvien henkilöiden leskeneläkkeisiin. Jos leski olisi edunjättäjän kuollessa täyttänyt vanhuuseläkeiän, leskeneläke myönnettäisiin toistaiseksi, mutta leskeneläkkeeseen tehtäisiin leskeneläkkeen vähentäminen nykyiseen tapaan.

Työikäisten leskien leskeneläkkeen muuttaminen määräaikaiseksi olisi huomattava lyhenys leskeneläkkeen keston, sillä nykyisin perhe-eläke myönnetään toistaiseksi. Leskeneläke lakkaa nykysäännösten mukaan vain, jos leski menee alle 50-vuotiaana naimisiin. Leskeneläkkeen maksaminen voi lisäksi käytännössä loppua leskeneläkkeen vähentämisen perusteella alkueläkkeen jälkeen tai lasten tullessa täysi-ikäisiksi. Jatkossa leskeneläkettä maksettaisiin vain kaksi tai kuusi vuotta kestäväällä sopeutumisajalla tai kunnes nuorin lapsi on täyttänyt 18 vuotta.

Vuonna 2015 leskeksi jääneistä 21 prosenttia (noin 2 800 henkilöä) oli alle 65-vuotiaita. Vuonna 2015 alle 65-vuotiaana alkaneen leskeneläkkeen kesto on arvion mukaan 23,4 vuotta (naisilla 24,6 ja miehillä 19,7 vuotta). Kesto sisältää myös sen ajan, jolloin perheessä on alaikäisiä lapsia.

Koska eläkeiän täyttäneillä leskillä olisi edelleen leskeneläkeoikeus toistaiseksi, voisi edunjättäjän kuoleman hetkellä olla suuri merkitys leskeneläkeoikeuden kannalta. Jos henkilö jäisi leskeksi hieman ennen eläkeikää, eläke olisi määräaikainen, kun taas eläkeiän täytettyä hän olisi saanut eläkkeen toistaiseksi. Jatkovalmistelussa arvioidaan tarkemmin muutosten voimaantulo- ja siirtymävaiheita.

Määräaikaisten eläkkeiden tasoa voitaisiin kuitenkin parantaa luopumalla niiden kohdalla leskeneläkkeen vähentämisestä. Nykyisin lesken oman ansiotyön perusteella karttunut eläke voi vaikuttaa vähentävästi leskeneläkkeen määrään. Jos perheessä on lapseneläkkeeseen oikeutettuja lapsia, leskeneläkettä vähennetään, kun nuorin lapsi täyttää 18 vuotta. Alle 65-vuotiaana leskeksi jääneillä leskeneläkkeen vähentäminen tehdään kuuden kuukauden kuluttua leskeneläkkeen alkamisesta.

Leskeneläkkeen vähentämisestä luopuminen parantaisi eläkkeen tasoa sellaisilla leskillä, joilla nykyisin tehdään vähennys. Muutos parantaisi erityisesti sellaisten leskien eläkkeitä, joille on karttunut paljon omaa eläkettä verrattuna edunjättäjälle karttuneeseen eläkkeeseen. Vuonna 2015 alkaneiden, leskeneläkkeen vähentämisen perusteella vähentyneiden leskeneläkkeiden joukossa vähennys oli keskimäärin 306 euroa.

Alle 65-vuotiailla leskillä, joilla ei ole enää alkueläkettä tai alaikäisiä lapsia, vuonna 2016 alkanutta leskeneläkettä vähennettiin 80 prosentilla naisista ja 89 prosentilla miehistä. Useimmilla leskillä määräaikaisuus ja leskeneläkkeen poistaminen johtaisivat siihen, että leskeneläkkeen kuukausitaso kasvaisi, mutta koko leskeneläkeaikaa tarkasteltaessa leskeneläkkeen määrä vähenisi nykyisestä. Joidenkin leskien leskeneläke voisi kuitenkin parantua myös koko leskeneläkeajalla. Nykyisin leskeneläkkeen maksaminen voi nimittäin käytännössä loppua kokonaan leskeneläkkeen vähentämisen perusteella. Leskeneläkkeen vähentämisen myötä leskeneläke voi työikäisillä vähentyä kuuden kuukauden kuluttua leskeneläkkeen alkamisesta. Jatkossa nämäkin lesket saisivat vähentämättömän leskeneläkkeen määräajaksi.

Esillä on ollut myös vähentämisen säilyttäminen nykyisellään sekä vaihtoehto, jossa leskeneläke on määräaikainen ensin kaksi vuotta, jonka jälkeen leskeneläkettä voidaan maksaa vielä neljä vuotta siten, että leskeneläkkeen vähentämisen peruste on 1000 euroa. Liitetaulukossa 10.2. ja 10.3. kuvataan vähentämisen vaikutuksia eläketasoihin.

Leskeneläkkeen määräaikaisuus voisi mahdollisesti joissain tilanteissa lisätä työnteon kannustimia. Toisaalta leskeneläkkeen vähentäminen voi nykyisin myös vaikuttaa samalla tavoin työnteon kannustimiin, ja jatkossa leskeneläkkeen vähentäminen poistuisi.

Leskeneläkeoikeuteen liittyvistä ikärajoista luopuminen toisi leskeneläkeoikeuden piiriin uusia henkilöitä. Leskeneläkeoikeus tulisi nykyisestä poiketen myös alle 50-vuotiaille leskille, joilla ei ole lapsia edunjättäjän kanssa sekä yli 50-vuotiaana avioituneille leskille. Leskeneläkeoikeus voisi tulla myös tilanteissa, joissa lesken ja edunjättäjän avioituessa edunjättäjä on ollut yli 65-vuotias. Ikärajaedellytysten poistamisen myötä lesket, joilla ei ole tai ole ollut lapsia edunjättäjän kanssa saisivat leskeneläkkeen samoin edellytyksin kuin ne lesket, joilla on ollut lapsia edunjättäjän kanssa, mutta lapset ovat jo täysi-ikäisiä. Ikärajaedellytysten poistaminen tarkoittaisi myös sitä, että leskeneläkettä ei lakkautettaisi, jos leski menee uudelleen naimisiin. Nykyisin leskeneläke lakkautetaan, jos leski avioituu uudelleen alle 50-vuotiaana. Jatkovalmistelussa ratkaistaisiin se, millaiset ovat uuden avioliiton solmimisen vaikutukset maksussa olevaan leskeneläkkeeseen, jos uuden avioliiton myötä tulisi uusi oikeus leskeneläkkeeseen.

Leskeneläkkeen vähentämisestä ja ikärajaedellytyksistä luopuminen leskeneläkkeissä selkeyttäisi etuuksien toimeenpanoa ja tekisi leskeneläkejärjestelmästä helpommin ymmärrettävän. Mallin ymmärrettävyyttä heikentäisi kuitenkin se, että leskeneläke määräytyisi eri tavalla työikäisenä ja eläkeikäisenä leskeytyville.

### *Sukupuolivaikutukset*

Suurin osa leskeneläkkeensaajista on naisia. Leskeneläkesäännösten muuttamisen vaikutukset kokonaisuutena kohdistuisivat siten enemmän naisiin kuin miehiin.

Naisten eläkkeet ovat keskimäärin pienempiä kuin miesten, ja leskeneläkkeellä on ollut huomattava merkitys erityisesti naisleskien kokonaiseläketurvan kannalta. Leskeneläkkeellä voidaan siten nähdä tasa-arvon näkökulmasta sukupuolten välisiä eläke-eroja tasaavia vaikutuksia. Toisaalta nykyisen leskeneläkejärjestelmän perhekäsitystä on arvosteltu vanhanaikaiseksi, sillä sen on katsottu perustuvan yhden perheenelättäjän malliin.

Mallissa A säilyisi nykyisin mukainen leskeneläke eläkeiässä leskeytyvillä, eli suurimmalla osalla leskeytyvistä. Määräaikainen leskeneläke koskisi vain niitä, jotka leskeytyvät työikäisenä, ja tällä ryhmällä vaikutukset ulottuisivat myös vanhuusajan toimeentuloon.

Lyhyempi leskeneläkeoikeus olisi muutos kohti yksilöllisempää sosiaaliturvaa. Mallien taustalaskelmissa leskeneläkkeiden määräaikaisuutta koskevat muutokset on oletettu koskevan vuonna 1975 ja sen jälkeen syntyneitä. Naisten eläketasojen arvioidaan tulevaisuudessa saavuttavan miesten eläketasoja. Vuonna 2015 naisten mediaanieläke (omaeläke) on noin 68 prosenttia miesten vastaavasta.

Leskeneläkkeen keston lyhentäminen lyhentäisi enemmän naisten kuin miesten eläkkeitä, sillä naisleskien leskeneläkkeet ovat keskimäärin pidempiä kuin miesleskien leskeneläkkeet. Vuonna 2015 kuolemaan päätyneiden naisleskien eläkkeiden kesto oli keskimäärin 18,7 vuotta, kun miehillä vastaava luku oli 9,7 vuotta.

Leskeneläkkeen vähentämisen johdosta vähentyneitä eläkkeitä on nykyisin enemmän miehillä kuin naisilla, joten leskeneläkkeen vähentämisen poistaminen parantaisi erityisesti miesleskien eläkkeitä. Vuonna 2015 alkaneista miesten leskeneläkkeistä noin neljännes on vähentynyt nollaksi, kun naisten eläkkeistä vain noin kolme prosenttia on vähentynyt nollaksi. Jonkun verran vähentyneitä leskeneläkkeitä oli miehillä 41 prosenttia ja naisilla 48 prosenttia.

Leskeneläkkeen ulottaminen avopuolisoihin, joilla on alaikäisiä yhteisiä lapsia, kohdistuisi todennäköisesti enimmäkseen naisiin, mutta ei niin selvästi kuin nyt leskeneläke avioliiton jälkeen.

Kelan koululaiseläkettä saavista 18–20-vuotiaista opiskelijoista 55 prosenttia on naisia ja 45 prosenttia miehiä.

**Taloudelliset vaikutukset:**

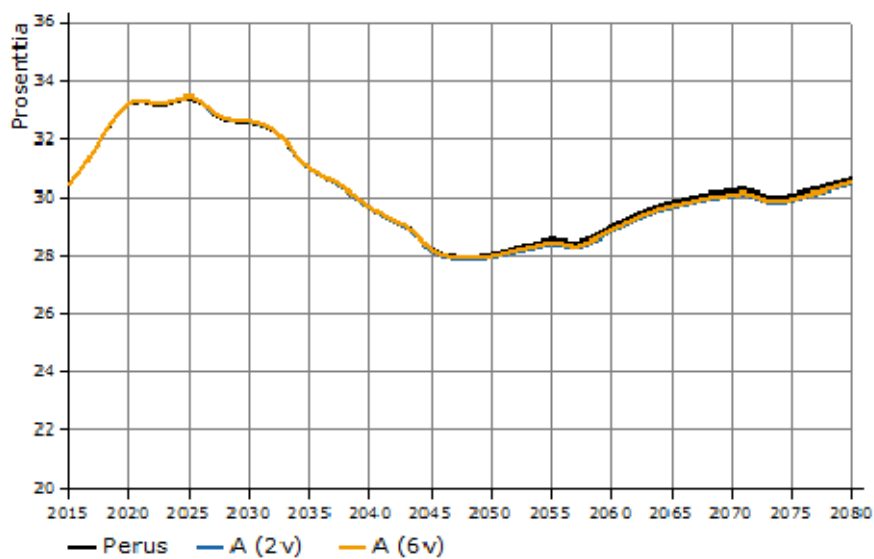
Mallista A on laskettu variantit sekä kahden vuoden että kuuden vuoden määräajalla. Leskeneläkkeen vähentämisessä on laskelmissa valittu vaihtoehto 1, eli leskeneläkkeen vähentämisestä luovuttaisiin kokonaan määräaikaisissa eläkkeissä. Lapseneläkkeen ikärajan noston kustannukset on laskettu siten, että yli 18-vuotiaalta edellytetään opiskelua.

Malli A kasvattaa aluksi perhe-eläkemenoja ja työeläkemenoa, mutta pitemmän päälle vähentää niitä. Kahden vuoden määräajalla vaikutus on pitkällä aikavälillä vajaa 0,2 prosenttia suhteessa työtulosummaan ja kuuden vuoden määräajalla runsaat 0,1 prosenttia suhteessa työtulosummaan.

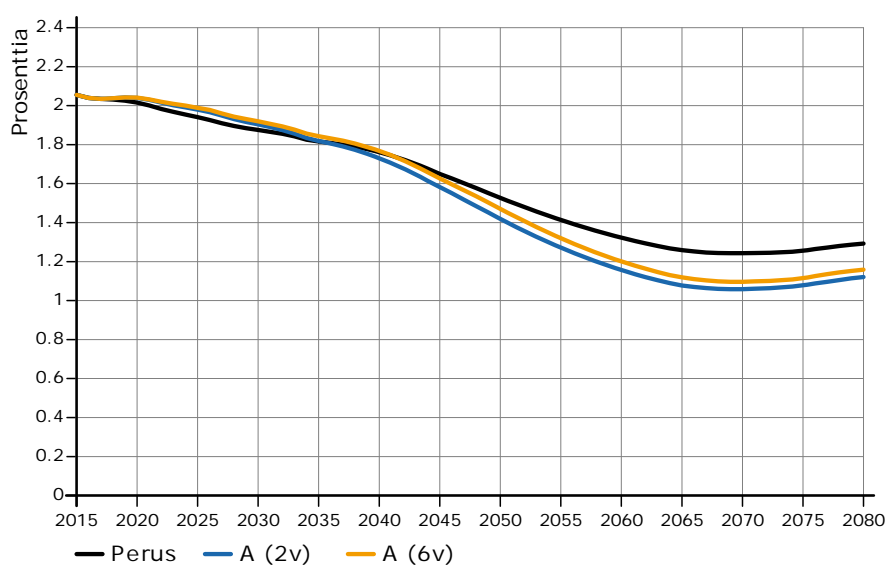
Taulukko 10.1. Mallin A:n taloudelliset vaikutukset.

	2015	2020	2025	2030	2040	2060	2080
Lapseneläkkeen saajat, 1000							
Perus	15	15	14	13	11	7	6
A (2 v)	0	3	3	3	2	2	1
A (6 v)	0	3	3	3	2	2	1
Leskeneläkkeen saajat, 1000							
Perus	262	263	266	271	278	243	246
A (2 v)	0	1	1	-1	-13	-47	-51
A (6 v)	0	1	2	1	-8	-41	-45
Perhe-eläkemeno, miljoonaa euroa (2015 hinnat)							
Perus	1719	1766	1873	2012	2305	2447	3382
A (2 v)	0	21	37	31	-41	-307	-447
A (6 v)	0	22	46	47	9	-225	-348
Perhe-eläkemeno, prosenttia työtulosummasta							
Perus	2,1	2,0	1,9	1,9	1,8	1,3	1,3
A (2 v)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,2
A (6 v)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1
Työeläkemeno, miljoonaa euroa (2015 hinnat)							
Perus	25472	29161	32290	34983	38842	53651	80267
A (2 v)	0	21	37	31	-41	-306	-445
A (6 v)	0	22	46	47	8	-225	-346
Työeläkemeno, prosenttia työtulosummasta							
Perus	30,5	33,3	33,5	32,6	29,7	29,0	30,7
A (2 v)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,2
A (6 v)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1
TyöEL-maksuprosentti							
Perus	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
A (2 v)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,2
A (6 v)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,2





Kuva 10.1. Työeläkemenot, prosenttia talouden työtulosummasta.



Kuva 10.2. Perhe-eläkemenot, prosenttia työtulosummasta

Malliin A sisältyy lapseneläkkeen pääteian korottaminen opiskelevien lapsien osalta. Taulukossa 10.2 on arvio siitä, kuinka paljon suurempi lapseneläkkeen saajien lukumäärä ja perhe-eläkemenot olisivat, jos opiskeluvaatimusta ei olisi, ja pääteikää korotettaisiin kaikkien lapsien osalta.

Taulukko 10.2. Malli A:n taloudelliset vaikutukset ilman opiskeluvaatimusta lapsen pääteian korotukselle.

	2015	2020	2025	2030	2040	2060	2080
Lapseneläkkeen saajat, 1000							
A (2 v)	15	18	17	15	13	9	7
Rajauksen vaikutus	0	4	4	4	3	2	2
Perhe-eläkemeno, miljoonaa euroa (2015 hinnat)							
A (2 v)	1719	1787	1910	2043	2264	2140	2935
Rajauksen vaikutus	0	16	21	22	22	21	24
Työeläkemeno, prosenttia työtulosummasta							
A (2 v)	30,5	33,3	33,5	32,6	29,7	28,8	30,5
Rajauksen vaikutus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
TyEL-maksuprosentti							
A (2 v)	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,2	24,7
Rajauksen vaikutus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

## Malli B

- Lapseneläkkeen pääteikä 21 vuotta, jos opiskelee
- **Avioleskille** leskeneläke on määräaikainen (2v tai 6v), kuitenkin vähintään siihen asti kun kunnes nuorin lapsi on 18v
- **Avioleskille** leskeneläkettä maksetaan niin kauan kunnes lapsi 18 vuotta
- Ehtona avioliiton kesto lapsettomalla 5 vuotta kuten nykyisin, mutta ei ikärajoja
- Leskeneläkkeen vähentäminen (vaikutukset arvioitu vaihtoehdon 1 mukaan):
  4. Luovutaan vähentämisestä määräaikaisissa eläkkeissä
  5. Säilytetään nykysäännösten mukainen leskeneläkkeen vähentäminen
  6. Leskeneläkettä ei vähennetä 2 ensimmäisen vuoden aikana, seuraavat neljä vuotta leskeneläkkeen vähentämisen perusteena 1000 e.
- Mallien taustalaskelmissa leskeneläkkeiden määräaikaisuutta koskevat muutokset on oletettu koskevan vuonna 1975 ja sen jälkeen syntyneitä.

### *Vaikutukset lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin:*

Vaihtoehdon B vaikutukset olisivat lapseneläkkeiden ja avoperheiden osalta samat kuin vaihtoehdossa A. Lapseneläkkeen pääteian nostaminen parantaisi opiskelevien 18–20-vuotiaiden lasten perhe-eläkettä ja malli toisi leskeneläkeoikeuden myös avopuolisioille, joilla on yhteisiä lapsia edunjäntäjän kanssa. Samoin kuin mallissa A, leskeneläkeoikeus pysyisi ennallaan sen ajan, kun lesken taloudessa asuu lapseneläkkeeseen oikeutettu alle 18-vuotias lapsi. Malli parantaisi nuorten ja lapsiperheiden työeläkkeitä.

### *Vaikutukset leskeneläkkeisiin:*

Malliin A verrattuna erona olisi se, että mallissa B leskeneläke olisi määräaikainen myös niillä leskillä, jotka ovat edunjäntäjän kuollessa täyttäneet vanhuuseläkeiän. Leskeneläke olisi siten kaikilla leskillä määräaikainen. Tässäkin mallissa leskellä olisi kuitenkin nykysäännöksiä vastaavasti oikeus vähentämättömään eläkkeeseen kunnes nuorin lapsista täyttää 18 vuotta.

Leskeneläkkeen muuttaminen määräaikaiseksi kaikilla leskillä olisi huomattava lyhennys leskeneläkkeen keston, sillä nykyisin perhe-eläke myönnetään toistaiseksi. Vuonna 2015 kuolemaan päätyneiden leskeneläkkeiden keskimääräinen kesto naisleskillä oli 18,7 vuotta. Heikennys koskisi suurempaa joukkoa kuin malli A, sillä leskeksi jäädään yleensä vasta vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen. Esimerkiksi vuonna 2015 leskeksi jääneet miehet olivat keskimäärin 74,4-vuotiaita ja naiset 73,7-vuotiaita. Leskeksi jääneistä 79 prosenttia (noin 10

400 henkilöä) oli yli 65-vuotiaita. Vuonna 2015 tämänikäisenä alkaneen leskeneläkkeen kesto on arvion mukaan 8,6 vuotta (naisilla 9,2 ja miehillä 6,7 vuotta).

Kuten mallissa A, määräaikaisen leskeneläkkeen tasoa kuitenkin parannettaisiin luopumalla leskeneläkkeen vähentämisestä. Arviolta noin puolet leskeneläkkeistä voisi kasvaa leskeneläkkeen vähentämisestä luopumisen myötä. Vuonna 2015 alkaneista leskeneläkkeistä 47 prosenttia oli vähennetty ja kahdeksan prosenttia oli vähentynyt nollan suuruisiksi.

Nykyisin 65 vuotta täyttäneillä leskillä leskeneläkkeen vähentäminen aloitetaan heti leskeneläkkeen alkaessa. Jatkossa nämäkin lesket saisivat vähentämättömän leskeneläkkeen määräajaksi heti leskeneläkkeen alusta alkaen.

Myös mallin B taustalaskelmissa leskeneläkkeiden määräaikaisuutta koskevat muutokset on rajattu koskemaan vain vuonna 1975 ja sen jälkeen syntyneitä. Tarvetta toistaiseksi voimassa olevalle leskeneläkkeelle ei nuorilla enää ole eläkeiässäkään samassa laajuudessa kuin vanhemmilla ikäluokilla. Mallin vaikutukset pienituloisten eläkeläisten määrään tulevaisuudessa ovat riippuvaisia muun muassa kansaneläkkeiden ja takuueläkkeiden tasosta tulevaisuudessa.

Leskeneläkeoikeuteen liittyvistä ikärajoista luopuminen toisi leskeneläkeoikeuden piiriin uusia henkilöitä vastaavasti kuin mallissa A.

Malli B olisi mallia A yksinkertaisempi ja ymmärrettävämpi, koska leskeneläke määräytyisi samoin säännöksiin työkäisenä ja eläkeikäisenä leskeytyville.

### *Sukupuolivaikutukset*

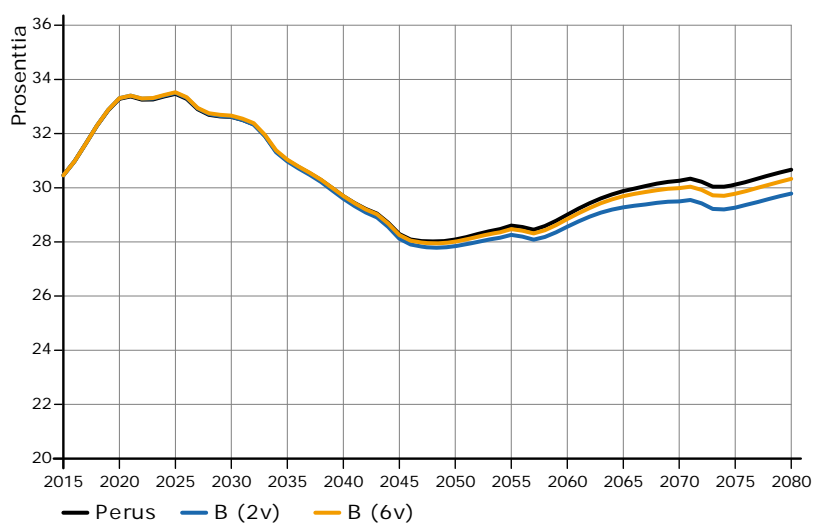
Mallin B vaikutukset kohdistuvat kaikkiin, myös eläkeikäisenä leskeytyviin, eli suurempaan joukkoon kuin mallissa A. Siten tässä mallissa on myös huomattavasti enemmän leskiä, joiden vanhuusajan tuloihin muutos vaikuttaisi.

### *Taloudelliset vaikutukset:*

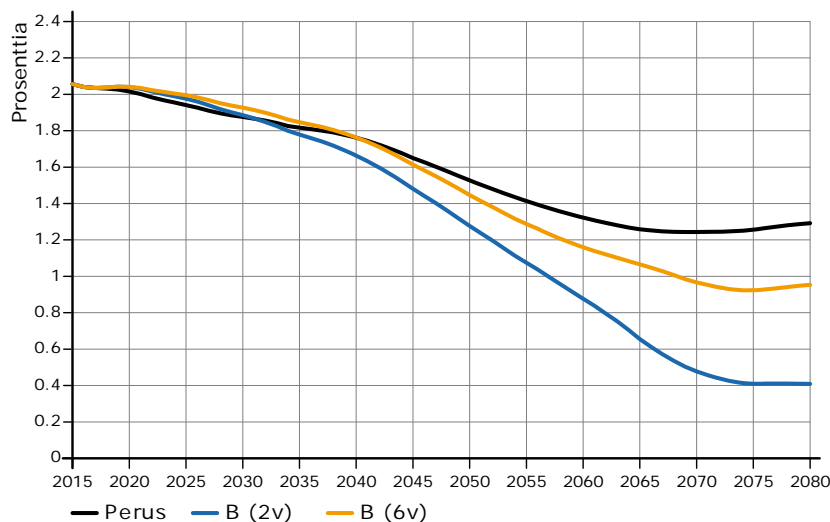
Malli B vähentää perhe-eläkemenoa pitkällä aikavälillä määräajasta riippuen noin 0,9 prosenttiyksikköä (2v määräaika) tai 0,3 prosenttiyksikköä (6v määräaika) työtulosummaan suhteutettuna.

Taulukko 10.3. Malli B:n taloudelliset vaikutukset.

	2015	2020	2025	2030	2040	2060	2080
Lapseneläkkeen saajat, 1000							
Perus	15	15	14	13	11	7	6
B (2 v)	0	3	3	3	2	2	1
B (6 v)	0	3	3	3	2	2	1
Leskeneläkkeen saajat, 1000							
Perus	262	263	266	271	278	243	246
B (2 v)	0	1	0	-5	-26	-112	-205
B (6 v)	0	1	2	-1	-15	-78	-139
Perhe-eläkemeno, miljoonaa euroa (2015 hinnat)							
Perus	1719	1766	1873	2012	2305	2447	3382
B (2 v)	0	22	33	11	-129	-825	-2311
B (6 v)	0	23	52	54	2	-301	-888
Perhe-eläkemeno, prosenttia työtulosummasta							
Perus	2,1	2,0	1,9	1,9	1,8	1,3	1,3
B (2 v)	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,4	-0,9
B (6 v)	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	-0,2	-0,3
Työeläkemeno, miljoonaa euroa (2015 hinnat)							
Perus	25472	29161	32290	34983	38842	53651	80267
B (2 v)	0	22	33	11	-129	-823	-2303
B (6 v)	0	23	52	54	2	-301	-885
Työeläkemeno, prosenttia työtulosummasta							
Perus	30,5	33,3	33,5	32,6	29,7	29,0	30,7
B (2 v)	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,4	-0,9
B (6 v)	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	-0,2	-0,3
TyöEL-maksuprosentti							
Perus	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
B (2 v)	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,4	-1,0
B (6 v)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,4



Kuva 10.3. Työeläkemeno, prosenttia talouden työtulosummasta.



Kuva 10.4. Perhe-eläkemeno, prosenttia työtulosummasta.

### Malli B + yhteisannuiteetti

Malliin B voitaisiin yhdistää myös yhteisannuiteettimahdollisuus, jolla voidaan järjestää täydentävää leskeneläketurvaa määräaikaisen leskeneläkkeen lisäksi. Yhteisannuiteettimuotoinen leskeneläkejärjestely olisi mahdollinen avio- ja avopuolisoiden. Yhteisannuiteettimuotoinen leskeneläke on käytössä esimerkiksi Ruotsin lakisäätteisessä eläkejärjestelmässä sekä Alankomaiden ja Yhdysvaltain lisäeläkejärjestelmissä ja Nicholas Barr suositteli selvittämään yhteisannuiteettimuotoisen leskeneläkkeen mahdollisuutta arvioissaan Suomen eläkejärjestelmästä (2013).

Kun avio- tai avoliitossa elävä henkilö hakee vanhuuseläkettä, hänelle annetaan mahdollisuus valita, että osa hänen vanhuuseläkeoikeudestaan muunnetaan leskeneläkeoikeudeksi. Tällöin henkilö valitsee, kuinka suuren osuuden vanhuuseläkkeestään hän haluaa muuntaa, esimerkiksi 25 tai 50 prosenttia eläkkeestään. Tämän osuuden perusteella alkavan vanhuuseläkkeen määrää pienennetään kertoimella, jonka suuruus määrätään niin, että muunnon jälkeen vanhuuseläkkeen ja leskeneläkkeen yhteenlaskettu pääoma-arvo on sama kuin vanhuuseläkkeen pääoma-arvo, jos siirtoa ei tehtäisi. Kertoimen suuruus riippuu puolisoitten iästä. Jos puoliso on huomattavasti vakuutettua nuorempi, on yhteisannuiteettikerroin leikkaavampi. Yhteisannuiteetista kerrotaan tarkemmin teoksessa Hietaniemi & Ritola (2014).

### Vaikutukset leskeneläkkeisiin:

Yhteisannuiteetilla voitaisiin osittain kompensoida määräaikaisuudesta aiheutuvaa heikennystä leskeneläkeoikeuteen. Yksilötasolla vaikutukset eläkkeen tasoon vaihtelisivat. Joku voisi saada paremman etuuden kuin nykyisin, joku huonomman.

Yhteisannuiteetin piiriin kuulumisen olisi vapaaehtoista ja se lisäisi valinnanvapautta eläkkeiden suhteen. Vapaaehtoisuus tarkoittaisi kuitenkin myös sitä, että osa sellaisista henkilöistä, jotka nykyisessä pakollisessa järjestelmässä voivat saada leskeneläkettä, jäisivät ilman eläketurvaa puolison kuoleman perusteella. Yhteisannuiteetin ottaminen ei olisi välttämättä mahdollista sellaisille henkilöille, joille on karttunut vain vähän työeläkettä.

Yhteisannuiteetti voisi johtaa siihen, että sitä hyödyntäisivät eniten sellaiset henkilöt, jotka siitä eniten todennäköisesti hyötyisivät. Toisaalta eläkejärjestelmä ei lähtökohtaisesti kollektiivisesti osallistuisi yhteisannuiteetin kustannuksiin, vaan eläkkeen kustantaisivat yhteisannuiteetin käyttäjät itse.

Yhteisannueteilla voitaisiin tuoda eläkeoikeus puolison kuoleman varalle myös sellaisille avopuolisolle, joilla ei ole yhteisiä lapsia.

Yhteisannueteetti olisi uudenlainen vapaaehtoinen järjestely työeläkejärjestelmässä. Järjestelystä aiheutuisi toimeenpanokustannuksia.

Yhteisannueteetin vaikutukset riippuvat paljon mallin yksityiskohtaisesta toteuttamistavasta ja yhteisannueteetin laskennassa käytetyistä oletuksista. Mallin jatkovalmistelussa tulisi selvittää muun muassa seuraavia asioita:

- Voiko yhteisannueteetin joissain tilanteissa (esim. avioero) peruuttaa?
- Missä iässä henkilö voi sitoutua yhteisannueteetin ottamiseen? Tehdäänkö valinta vanhuuseläkeiässä vai voisiko valinnan tehdä jo aikaisemmin?
- Miten yhteisannueteettia käytännössä toimeenpantaisiin?
- Mikä olisi yhteisannueteettieläkkeen suhde muihin etuuksiin ja verotukseen?
- Yhteisannueteetin rekisteröinti?

### *Taloudelliset vaikutukset:*

Tämän mallin laskelmissa yhteisannueteetti on mahdollista valita vuoden 2018 alusta. Yhteisannueteettikertoimien laskennassa on käytetty viimeisen viiden vuoden keskimääräistä kuolleisuutta ja kahden prosentin diskonttokorkoa. Samoja oletuksia käytetään nykyisin elinaikaker-toimen laskennassa.

Tässä laskemassa yhteisannueteetin valinta on tehty 50 % suuruisena. Laskelmassa on lähdetty siitä, että yhteisannueteetin valinta olisi mahdollista vuonna 2018, jolloin yhteisannueteetin valitsevilla vanhuuseläke pienenee keskimäärin 12 % ja yhteisannueteettimuotoinen leskeneläke on keskimäärin 43 % vanhuuseläkkeen suuruudesta. Laskentajakson aikana miesten ja naisten kuolevuusero pienenee, jolloin yhteisannueteetin valitseminen tulee vähemmän leikkaavaksi.

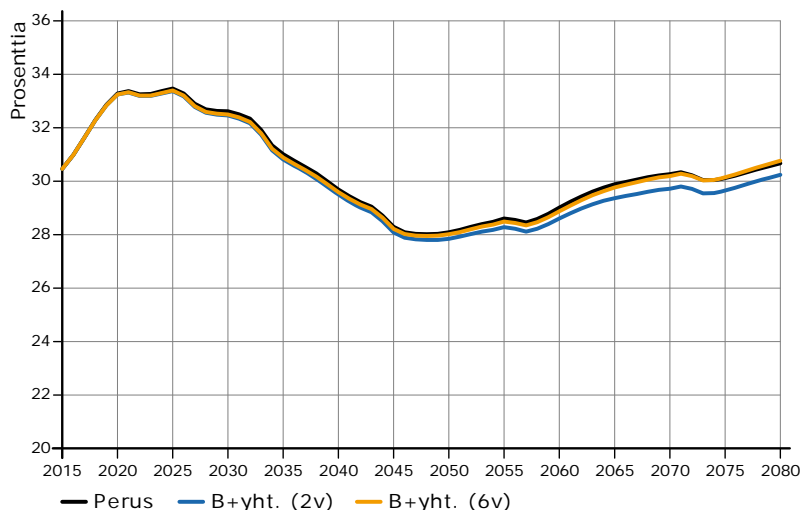
Laskelmassa on oletettu, että vanhuuseläkkeelle siirtyvistä miehistä 50 % ja naisista 10 % valitsee yhteisannueteettimuotoisen leskeneläketurvan puolisolleen. Kuitenkin niiden henkilöiden piirissä, jotka on suojattu vanhan järjestelmän piiriin, oletetaan, että yhteisannueteetti valitaan puolet harvemmin.

Malli B kahden vuoden määräajalla yhdistettynä yhteisannueteettiin kasvattaa perheläkemenoa pitkällä aikavälillä noin 0,1 prosenttia työtulosummasta peruslaskelmaan verrattuna. Koska yhteisannueteettijärjestelyn takia vanhuuseläkemeno pienenee, pienenee työeläkemeno 0,4 prosenttiyksikköä peruslaskelmaan verrattuna.

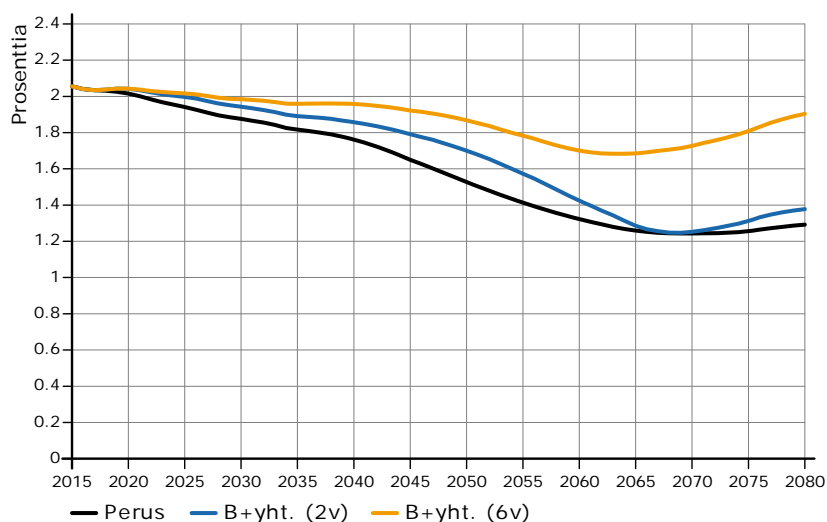
Malli B kuuden vuoden määräajalla yhdistettynä yhteisannueteettiin kasvattaa perheläkemenoa pitkällä aikavälillä noin 0,6 prosenttiyksikköä ja koko työeläkemenoa noin 0,1 prosenttiyksikköä peruslaskelmaan verrattuna.

Taulukko 10.4. Mallin B + yhteisannuiteetti taloudelliset vaikutukset.

	2015	2020	2025	2030	2040	2060	2080
Lapseneläkkeen saajat, 1000							
Perus	15	15	14	13	11	7	6
B+yht. (2 v)	0	3	3	3	2	2	1
B+yht. (6 v)	0	3	3	3	2	2	1
Leskeneläkkeen saajat, 1000							
Perus	262	263	266	271	278	243	246
B+yht. (2 v)	0	1	2	2	-3	-51	-104
B+yht. (6 v)	0	1	4	6	8	-17	-38
Perhe-eläkemeno ilman yhteisannuiteettia, miljoonaa euroa (2015 hinnat)							
Perus	1719	1766	1873	2012	2305	2447	3382
B+yht. (2 v)	0	22	32	8	-140	-855	-2338
B+yht. (6 v)	0	23	51	52	-10	-343	-960
Yhteisannuiteettimeno, miljoonaa euroa (2015 hinnat)							
Perus	0	0	0	0	0	0	0
B+yht. (2 v)	0	2	22	65	266	1043	2561
B+yht. (6 v)	0	2	22	65	266	1043	2561
Perhe-eläkemeno, prosenttia työtulosummasta							
Perus	2,1	2,0	1,9	1,9	1,8	1,3	1,3
B+yht. (2 v)	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
B+yht. (6 v)	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,4	0,6
Työeläkemeno, miljoonaa euroa (2015 hinnat)							
Perus	25472	29161	32290	34983	38842	53651	80267
B+yht. (2 v)	0	-33	-97	-165	-258	-755	-1122
B+yht. (6 v)	0	-32	-77	-121	-128	-244	251
Työeläkemeno, prosenttia työtulosummasta							
Perus	30,5	33,3	33,5	32,6	29,7	29,0	30,7
B+yht. (2 v)	0,0	0,0	-0,1	-0,2	-0,2	-0,4	-0,4
B+yht. (6 v)	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,1
TyEL-maksuprosentti							
Perus	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
B+yht. (2 v)	0,0	0,0	-0,1	-0,2	-0,2	-0,4	-0,5
B+yht. (6 v)	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	0,1



Kuva 10.5. Työeläkemeno, prosenttia talouden työtulosummasta.



Kuva 10.6. Perhe-eläkemeno, prosenttia työtulosummasta.

### Malli C

- Lapseneläkkeen pääteikä 21 vuotta, jos opiskelee
- **Avioleskille** leskeneläke on määräaikainen (2 v tai 6 v), kuitenkin vähintään siihen asti kun kunnes nuorin lapsi on 18 v
- Lesken osuus lapsille, jos ei leskeneläkkeen saajaa
- Ehtona avioliiton kesto lapsettomalla 5 vuotta kuten nykyisin, mutta ei ikärajoja
- Leskeneläkkeen vähentäminen (vaikutukset arvioitu vaihtoehdon 1 mukaan):
  1. Luovutaan vähentämisestä määräaikaisissa eläkkeissä
  2. Säilytetään nykyäänösten mukainen leskeneläkkeen vähentäminen
  3. Leskeneläkettä ei vähennetä 2 ensimmäisen vuoden aikana, seuraavat neljä vuotta leskeneläkkeen vähentämisen perusteena 1000 e.
- Mallien taustalaskelmissa leskeneläkkeiden määräaikaisuutta koskevat muutokset on oletettu koskevan vuonna 1975 ja sen jälkeen syntyneitä.

### *Vaikutukset lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin:*

Malli C vastaisi malleja A ja B siltä osin, että lapseneläkkeen pääteikä nostettaisiin 21 vuoteen. Erona edeltäviin malleihin olisi kuitenkin se, että avioleskille ei tulisi oikeutta leskeneläkkeeseen. Sen sijaan lesken osuus perhe-eläkkeestä maksettaisiin lapsille, jos edunjättäjällä ei ollut leskeneläkkeeseen oikeutettua leskeä.

Nykyisin lapseneläkkeet yhteensä muodostavat lasten lukumäärästä riippuen 4/12 - 10/12 edunjättäjän eläkkeestä. Leski saa lasten lukumäärästä riippuen 6/12 - 2/12 edunjättäjän eläkkeestä. Jos leskeneläkkeen osuus jaettaisiin lesken puuttuessa lapsille, lapset saisivat suuremman osuuden edunjättäjän eläkkeestä kuin nykyisin.

Muutos parantaisi lapseneläkkeiden tasoa tilanteissa, joissa leskeneläkkeeseen oikeutettua leskeä ei ole. Muutos parantaisi lapseneläkkeitä esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsen vanhemmat ovat eronneet ja edunjättäjä ei ole mennyt uudelleen naimisiin. Muutos parantaisi lapseneläkkeitä nykyiseen verrattuna myös avoperheissä.

Myöskään malli C ei nykytilaan verrattuna heikentäisi lasten ja lapsiperheiden asemaa, vaan parantaisi lapseneläkkeitä. Malliin B verrattuna eläke jakautuisi kuitenkin eri tavalla eri edunsaajien kesken. Mallissa B avopuolisolla olisi oikeus leskeneläkkeeseen, kun taas mallis-



sa C leskeneläkkeen osuus avoperheissä maksettaisiin lapsille. Avoperheiden lisäksi malli C parantaisi lapseneläkkeitä myös muissa tilanteissa, kuten eroperheissä.

Vuonna 2015 alkaneista lapseneläkkeistä 978, eli runsaat 53 prosenttia, maksettiin lapsille, joiden huoltaja ei saa leskeneläkettä. Malli parantaisi lapseneläkkeen tasoa kaikilla näillä lapsilla.

Jos lapsia olisi vain yksi, saisi lapsi lesken puuttuessa koko edunjättäjän eläkkeen. Jos tämä katsotaan epätarkoituksenmukaiseksi, lapseneläkeoikeutta voitaisiin rajata esimerkiksi siten, että yksi henkilö voisi saada korkeintaan puolet edunjättäjän eläkkeestä.

### *Vaikutukset leskeneläkkeisiin:*

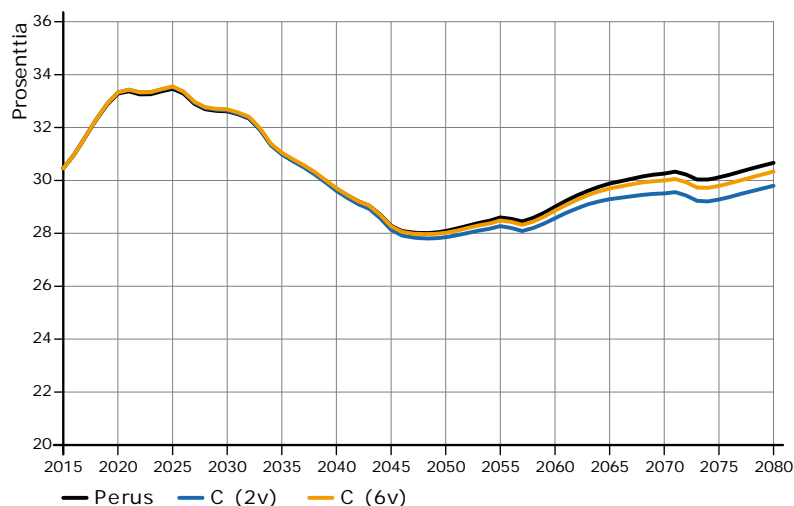
Mallissa C avoleskille ei tulisi oikeutta leskeneläkkeeseen. Malli C vastaisi muilta osin mallia B.

### *Taloudelliset vaikutukset:*

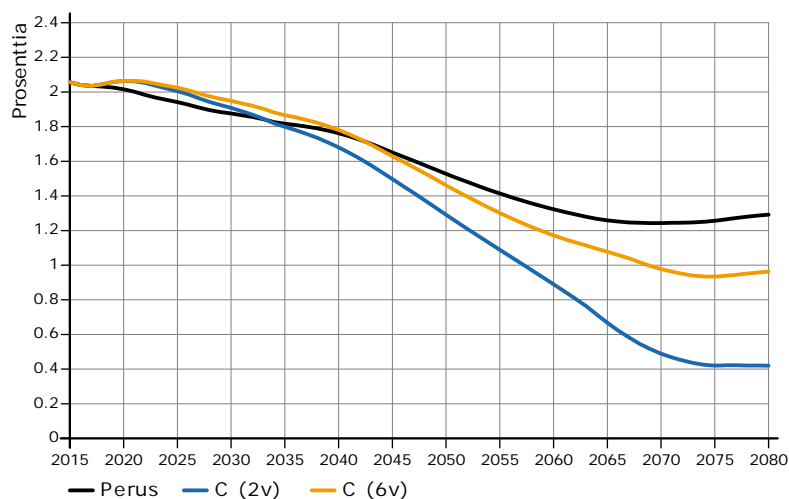
Malli C on vaikutuksiltaan hyvin lähellä mallia B, koska mallit poikkeavat toisistaan vain siltä osin, miten lesken ja lapsien turva on järjestetty tilanteessa, jossa nykysäädösten mukaan ei olisi oikeutta leskeneläkkeeseen. Mallin C kustannukset ovat hieman mallia B suuremmat.

Taulukko 10.5. Mallin C taloudelliset vaikutukset.

	2015	2020	2025	2030	2040	2060	2080
<b>Lapseneläkkeen saajat, 1000</b>							
Perus	15	15	14	13	11	7	6
C (2 v)	0	3	3	3	2	2	1
C (6 v)	0	3	3	3	2	2	1
<b>Leskeneläkkeen saajat, 1000</b>							
Perus	262	263	266	271	278	243	246
C (2 v)	0	0	-2	-7	-28	-113	-205
C (6 v)	0	0	1	-2	-16	-78	-139
<b>Perhe-eläkemeno, miljoonaa euroa (2015 hinnat)</b>							
Perus	1719	1766	1873	2012	2305	2447	3382
C (2 v)	0	42	61	35	-106	-802	-2283
C (6 v)	0	43	80	78	25	-278	-860
<b>Perhe-eläkemeno, prosenttia työtulosummasta</b>							
Perus	2,1	2,0	1,9	1,9	1,8	1,3	1,3
C (2 v)	0,0	0,0	0,1	0,0	-0,1	-0,4	-0,9
C (6 v)	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	-0,2	-0,3
<b>Työeläkemeno, miljoonaa euroa (2015 hinnat)</b>							
Perus	25472	29161	32290	34983	38842	53651	80267
C (2 v)	0	42	61	35	-106	-801	-2276
C (6 v)	0	43	80	78	25	-278	-858
<b>Työeläkemeno, prosenttia työtulosummasta</b>							
Perus	30,5	33,3	33,5	32,6	29,7	29,0	30,7
C (2 v)	0,0	0,0	0,1	0,0	-0,1	-0,4	-0,9
C (6 v)	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	-0,2	-0,3
<b>TyöEL-maksuprosentti</b>							
Perus	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
C (2 v)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,4	-1,0
C (6 v)	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	-0,1	-0,4



Kuva 10.7. Työeläkemeno, prosenttia talouden työtulosummasta.



Kuva 10.8. Perhe-eläkemeno, prosenttia työtulosummasta.

### Malli C + yhteisannuiteetti

Mallin C lisäksi avio- ja avopuolisoille annetaan mahdollisuus järjestää täydentävää leskeneläketurvaa määräaikaisten leskeneläkkeen lisäksi.

#### *Vaikutukset leskeneläkkeisiin:*

Yhteisannuiteetin vaikutukset olisivat samat kuin jos se yhdistettäisiin malliin B.

#### *Taloudelliset vaikutukset:*

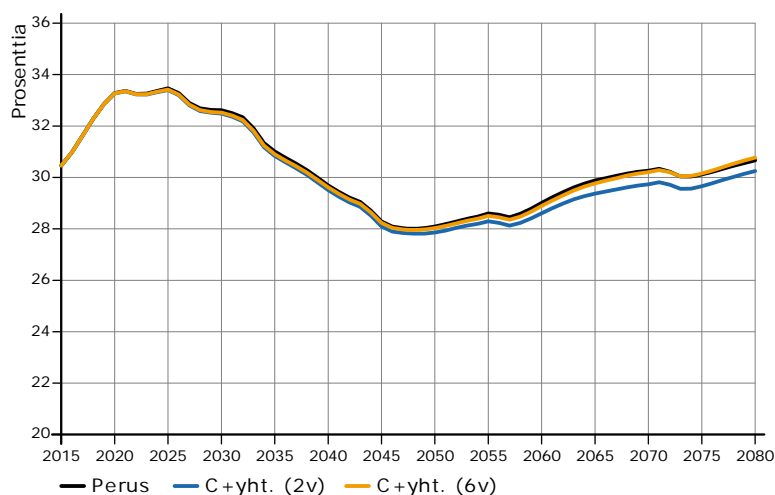
Yhteisannuiteettimallin osalta oletukset ovat samat kuin mallin B kohdalla.

Malli C kahden vuoden määräajalla yhdistettynä yhteisannuiteettiin kasvattaa perhe-eläkemenoa pitkällä aikavälillä noin 0,1 prosenttia työtulosummasta peruslaskelmaan verrattuna. Koska yhteisannuiteettijärjestelyn takia vanhuuseläkemeno pienenee, pienenee työeläkemeno 0,4 prosenttiyksikköä peruslaskelmaan verrattuna.

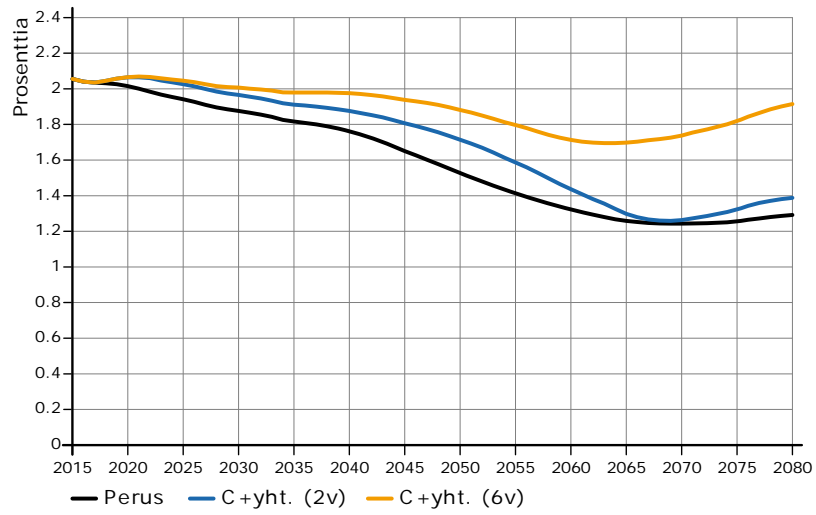
Malli C kuuden vuoden määräajalla yhdistettynä yhteisannuiteettiin kasvattaa perhe-eläkemenoa pitkällä aikavälillä noin 0,6 prosenttiyksikköä ja koko työeläkemenoa noin 0,1 prosenttiyksikköä peruslaskelmaan verrattuna.

Taulukko 10.6. Taulukko 10.6. Mallin C + yhteisannuiteetti taloudelliset vaikutukset.

	2015	2020	2025	2030	2040	2060	2080
Lapseneläkkeen saajat, 1000							
Perus	15	15	14	13	11	7	6
C+yht. (2 v)	0	3	3	3	2	2	1
C+yht. (6 v)	0	3	3	3	2	2	1
Leskeneläkkeen saajat, 1000							
Perus	262	263	266	271	278	243	246
C+yht. (2 v)	0	0	1	0	-4	-52	-104
C+yht. (6 v)	0	1	3	4	7	-17	-39
Perhe-eläkemeno ilman yhteisannuiteettia, miljoonaa euroa (2015 hinnat)							
Perus	1719	1766	1873	2012	2305	2447	3382
C+yht. (2 v)	0	42	60	32	-118	-832	-2311
C+yht. (6 v)	0	43	79	75	13	-320	-933
Yhteisannuiteettimeno, miljoonaa euroa (2015 hinnat)							
Perus	0	0	0	0	0	0	0
C+yht. (2 v)	0	2	22	65	266	1043	2561
C+yht. (6 v)	0	2	22	65	266	1043	2561
Perhe-eläkemeno, prosenttia työtulosummasta							
Perus	2,1	2,0	1,9	1,9	1,8	1,3	1,3
C+yht. (2 v)	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
C+yht. (6 v)	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,4	0,6
Työeläkemeno, miljoonaa euroa (2015 hinnat)							
Perus	25472	29161	32290	34983	38842	53651	80267
C+yht. (2 v)	0	-13	-69	-141	-236	-732	-1095
C+yht. (6 v)	0	-12	-50	-97	-105	-221	278
Perus	30,5	33,3	33,5	32,6	29,7	29,0	30,7
C+yht. (2 v)	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,4	-0,4
C+yht. (6 v)	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,1
TyöEL-maksuprosentti							
Perus	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
C+yht. (2 v)	0,0	0,0	-0,1	-0,2	-0,2	-0,4	-0,5
C+yht. (6 v)	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	0,1



Kuva 10.9. Työeläkemeno, prosenttia talouden työtulosummasta.



Kuva 10.10. Perhe-eläkemeno, prosenttia talouden työtulosummasta.

## LIITTEET

Liitetaulukko 3.1. Lesken omien tulojen vaikutus leskeneläkkeeseen. Eläkkeen vähennyksen peruste 694,50 euroa vuonna 2017.

		Edunjättäjän eläke									
		500	1000	1500	2000	2500	3000	3500	4000	4500	5000
<b>Les- ken oma eläke</b>	0	250	500	750	1000	1250	1500	1750	2000	2250	2500
	500	250	500	750	1000	1250	1500	1750	2000	2250	2500
	1000	97	347	597	847	1097	1347	1597	1847	2097	2347
	1500	0	97	347	597	847	1097	1347	1597	1847	2097
	2000	0	0	97	347	597	847	1097	1347	1597	1847
	2500	0	0	0	97	347	597	847	1097	1347	1597
	3000	0	0	0	0	97	347	597	847	1097	1347
	3500	0	0	0	0	0	97	347	597	847	1097
	4000	0	0	0	0	0	0	97	347	597	847
	4500	0	0	0	0	0	0	0	97	347	597
	5000	0	0	0	0	0	0	0	0	97	347

Liitetaulukko 4.1. Perhe-eläke, €/kk vuoden 2015 hintatasossa.

<b>Vuosi</b>	<b>P10</b>	<b>P25</b>	<b>P50</b>	<b>P75</b>	<b>P90</b>	<b>P99</b>	<b>Kes- kieläke</b>	<b>Keskielä- ke/Keski- palkka, %</b>	<b>Keskieläke ilman nol- laeläkkeitä</b>
Kaikki									
1995	66	184	380	664	982	2 156	487		499
2000	58	178	391	674	990	2 142	489	19	510
2005	60	187	420	715	1 043	2 226	517	17	546
2010	58	197	448	747	1 084	2 342	542	17	582
2015	44	204	460	758	1 099	2 339	549	16	598
Lapset									
1995	60	166	306	469	666	1 366	355		355
2000	58	143	284	453	636	1 250	334	16	337
2005	60	140	281	457	645	1 308	336	13	337
2010	60	151	296	493	690	1 351	356	12	357
2015	60	152	316	527	735	1 416	376	11	379
Lesket									
1995	71	185	395	690	1 013	2 230	503		517
2000	63	182	409	701	1 020	2 207	507	25	531
2005	57	194	441	740	1 070	2 292	534	21	569
2010	49	205	466	768	1 110	2 396	558	19	603
2015	33	210	474	775	1 120	2 380	562	17	615
Lesket < 65									
1995	123	309	559	802	1 089	2 190	610		632
2000	89	305	566	814	1 103	2 176	610	30	648
2005	41	300	576	844	1 149	2 272	622	25	676
2010	2	271	550	828	1 140	2 243	601	20	667
2015	0	222	510	809	1 132	2 229	571	17	648
Lesket 65 ja yli									
1995	66	159	344	631	976	2 238	468		479
2000	61	163	368	656	989	2 217	479	24	499
2005	59	179	410	708	1 047	2 296	514	21	545
2010	53	197	450	753	1 103	2 422	550	18	591
2015	43	209	469	770	1 118	2 399	560	17	611

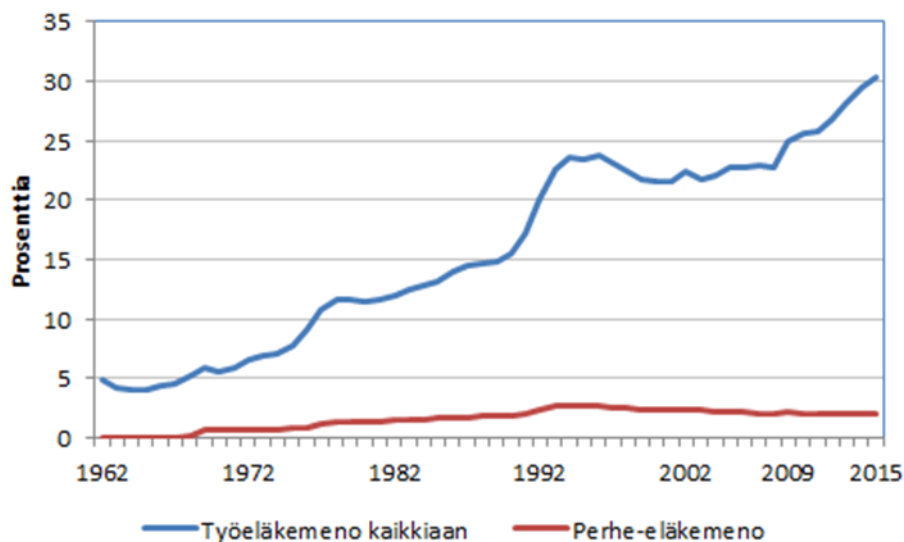
\*Keskipalkka: SVT (2016b).

Liitetaulukko 6.1. Työeläkejärjestelmän perhe-eläkemeno eläkelain mukaan vuosina 2005–2015, 1 000 euroa käyvin hinnoin.

Eläkelaki	Perhe-eläkemeno			Työeläkemeno kaikkiaan		
	2005	2010	2015	2005	2010	2015
TyEL	751 931	900 629	1 006 804	7 487 919	10 490 347	13 723 004
YEL	80 591	90 437	95 646	595 032	810 460	1 095 585
MYEL	62 805	69 997	73 729	669 929	763 712	859 284
VaEL	303 346	322 989	324 391	2 953 108	3 671 218	4 407 158
KuEL	142 698	167 149	179 795	2 346 330	3 310 047	4 527 652
Muut	26 440	28 793	31 042	291 675	440 572	626 502
<b>Yhteensä</b>	<b>1 367 811</b>	<b>1 579 994</b>	<b>1 711 408</b>	<b>14 343 993</b>	<b>19 486 357</b>	<b>25 239 185</b>

Liitetaulukko 6.2. Työeläkejärjestelmän lapsen- ja leskeneläkemeno eläkelain mukaan vuosina 2005–2015, 1 000 euroa käyvin hinnoin.

Eläkelaki	Leskeneläkemeno			Lapseneläkemeno		
	2005	2010	2015	2005	2010	2015
TyEL	710 611	855 997	961 620	40 924	43 864	45 079
YEL	77 121	87 020	92 117	3 418	3 418	3 538
MYEL	60 975	68 274	72 148	1 833	1 744	1 631
VaEL	295 358	316 128	319 029	7 599	6 709	5 282
KuEL	113 893	158 795	172 171	8 689	8 282	7 582
Muut	25 139	27 514	29 618	1 278	1 258	1 400
<b>Yhteensä</b>	<b>1 303 097</b>	<b>1 513 728</b>	<b>1 646 703</b>	<b>63 742</b>	<b>65 275</b>	<b>64 513</b>



Liitekuva 7.1. Kokonaistyöeläkemenon ja perhe-eläkemenon osuutena palkkasummasta 1962–2015, prosenttia.

## Liitetaulukko 10.1. Perhe-eläkkeen määräytyminen eri perhetilanteissa.

Perhe-eläkkeen määräytyminen eri perhetilanteissa nykyisin ja mallien A, B ja C mukaan

Perhetilanne edunjättäjän kuollessa		Lapsen- ja leskeneläkkeen määräytyminen Vihreillä paramukset		
Edunjättäjän parisuhdetilanne	Lapset	Nykylaki	Mallit A ja B	Malli C
Avoliitto/ rekisteröity parisuhde (leskeneläkkeen ehdot täytyvät)	Ei lapsia	Leskelle 6/12	Leskelle 6/12	Leskelle 6/12
	Yhteinen lapsi	Lapselle 4/12 Leskelle 6/12	Lapselle 4/12 Leskelle 6/12	Lapselle 4/12 Leskelle 6/12
	Edunjättäjän oma lapsi	Lapselle 4/12 Leskelle 6/12	Lapselle 4/12 Leskelle 6/12	Lapselle 4/12 Leskelle 6/12
	Lesken oma lapsi asunut samassa taloudessa ja edunjättäjä huolehtinut*	Lesken lapselle 4/12 Leskelle 6/12	Lesken lapselle 4/12 Leskelle 6/12	Lesken lapselle 4/12 Leskelle 6/12
	Kasvatilapsi	Leskelle 6/12 (Kelan lapseneläke)	Leskelle 6/12 (Kelan lapseneläke)	Leskelle 6/12 (Kelan lapseneläke)
Avoliitto	Ei lapsia	Ei leskeneläkeoikeutta	Ei leskeneläkeoikeutta	Ei leskeneläkeoikeutta
	Yhteinen lapsi	Lapselle 4/12	Lapselle 4/12 Avoleskelle 6/12	Lapselle koko perhe- eläke**
	Edunjättäjän oma lapsi	Lapselle 4/12	Lapselle 4/12	Lapselle koko perhe- eläke**
	Avolesken oma lapsi asunut samassa taloudessa ja edunjättäjä huolehtinut	Ei lesken- eikä lapseneläkeoikeutta	Ei lesken- eikä lapseneläkeoikeutta	Ei lesken- eikä lapseneläkeoikeutta
	Kasvatilapsi	Ei lesken- eikä lapseneläkeoikeutta (Kelan lapseneläke)	Ei lesken- eikä lapseneläkeoikeutta (Kelan lapseneläke)	Ei lesken- eikä lapseneläkeoikeutta (Kelan lapseneläke)
Yksin (Edunjättäjä on esim. yksinhuoltaja, eronnut)	Edunjättäjän oma lapsi	Lapselle 4/12	Lapselle 4/12	Lapselle koko perhe- eläke**

\* Jos lapsi asui esim. vuoroin lesken ja edunjättäjän luona ja vuoroin toisen vanhempansa luona, oikeus lapseneläkkeeseen riippuu siitä, mikä lapsen virallinen asuinpaikka on.

\*\* Lapsille maksetaan sekä lapsen että lesken osuudet silloin, kun leskeneläkkeeseen oikeutettua leskeä ei ole. Enimmillään perhe-eläke voi olla edunjättäjän eläkkeen verran. Osuuksien määräytymisestä ja mahdollisesta enimmäismäärästä esim. kun vain yksi lapsi on edunsaajana päätetään erikseen.

Jos leski ja edunjättäjä olivat naimisissa tai rek. parisuhteessa, mutta leskeneläkkeen ehdot eivät täyty esim. avioliiton keston perusteella, on edunjättäjän oman lapsen osalta tilanne vastaava kuin avioliitossa tai yksin asuneen edunjättäjän kohdalla. Lesken lapsella voi olla oikeus lapseneläkkeeseen, vaikka leskellä ei olisi oikeutta leskeneläkkeeseen.

Lapseneläkkeen osuudet on ilmoitettu sen mukaan, että lapsia on yksi. Jos lapseneläkkeeseen oikeutettuja lapsia on useampi, lapseneläke on lasten määrän mukainen osuus edunjättäjän eläkkeestä jaettuna lasten kesken.

Oma lapsi tarkoittaa biologista lasta tai adoptiolasta. Adoptiilapsella ei ole oikeutta lapseneläkkeeseen biologisten vanhempiensa jälkeen.

Yhteinen lapsi tarkoittaa yhteistä biologista lasta tai molempien adoptioita lasta. Lapsi voi olla myös toisen biologinen lapsi ja toisen adoptioita.

Entisellä puolisollla on oikeus leskeneläkkeeseen, jos edunjättäjä oli velvollinen maksamaan hänelle elatusapua. Entisen puolison leskeneläkkeet ovat harvinaisia ja määrältään pieniä. Entisen puolison leskeneläke vähennetään uuden puolison leskeneläkkeestä. Mallissa C entisen puolison leskeneläke vähennettäisiin lapseneläkkeistä tilanteessa, jossa lapsille maksetaan koko perhe-eläke.

Lapseneläkettä voi samanaikaisesti saada vain kahden edunjättäjän jälkeen. Ensimmäiseksi lapseneläke myönnetään oman vanhemman jälkeen. Jos lapsi saa jo lapseneläkettä kahden muun edunjättäjän jälkeen ja lapselle myönnetään lapseneläke oman vanhempansa jälkeen, ensiksi myönnetty lapseneläke lakkaa. Jos vain toinen lapseneläkkeistä on myönnetty muun edunjättäjän kuin oman vanhemman jälkeen, se lakkaa kun toinen, oman vanhemman jälkeen myönnettävä eläke alkaa.



Liitetaulukko 10.2. Määräaikainen leskeneläke (esim. 2 vuotta): 0,5 x edunjättäjän eläke. Määräaikaisen leskeneläkkeen jälkeen vähennetty leskeneläke (esim. 4 vuotta): vähennyksen peruste 1 000 euroa, leskeneläkettä vähennetään siltä osin, kun lesken oma eläke ylittää perusteen (100 % ylittävältä osalta).

Lesken oma eläke	Edunjättäjän eläke									
	500	1000	1500	2000	2500	3000	3500	4000	4500	5000
0	250	500	750	1000	1250	1500	1750	2000	2250	2500
500	250	500	750	1000	1250	1500	1750	2000	2250	2500
1000	250	500	750	1000	1250	1500	1750	2000	2250	2500
1500	0	0	250	500	750	1000	1250	1500	1750	2000
2000	0	0	0	0	250	500	750	1000	1250	1500
2500	0	0	0	0	0	0	250	500	750	1000
3000	0	0	0	0	0	0	0	0	250	500
3500	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4500	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Liitetaulukko 10.3. Nykylain mukainen vähennetty leskeneläke, vähennyksen peruste 694,50 e, vähennys 50 % siltä osin, kun lesken oma eläke ylittää perusteen.

Lesken oma eläke	Edunjättäjän eläke									
	500	1000	1500	2000	2500	3000	3500	4000	4500	5000
0	250	500	750	1000	1250	1500	1750	2000	2250	2500
500	250	500	750	1000	1250	1500	1750	2000	2250	2500
1000	97	347	597	847	1097	1347	1597	1847	2097	2347
1500	0	97	347	597	847	1097	1347	1597	1847	2097
2000	0	0	97	347	597	847	1097	1347	1597	1847
2500	0	0	0	97	347	597	847	1097	1347	1597
3000	0	0	0	0	97	347	597	847	1097	1347
3500	0	0	0	0	0	97	347	597	847	1097
4000	0	0	0	0	0	0	97	347	597	847
4500	0	0	0	0	0	0	0	97	347	597
5000	0	0	0	0	0	0	0	0	97	347